

UCHWAŁA NR 125/2014

RADY MINISTRÓW

z dnia 24 czerwca 2014 r.

w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”

Na podstawie art. 86 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.¹⁾) Rada Ministrów uchwala, co następuje:

§ 1. Ustanawia się „Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”, stanowiący program rozwoju w rozumieniu art. 15 ust. 4 pkt 2 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2009 r. Nr 84, poz. 712, z późn. zm.²⁾), zwany dalej „Programem”, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Okres realizacji Programu ustala się na lata 2014–2017.

§ 3. Łączne nakłady na realizację Programu wyniosą 26 668 205 zł w okresie 4 lat, w tym 26 037 205 zł z budżetu państwa, 6000 zł z budżetów jednostek samorządu terytorialnego i 625 000 zł z innych źródeł.

§ 4. Program realizują państwowe instytucje kultury: Narodowy Instytut Dziedzictwa, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów oraz Narodowe Muzeum Morskie w Gdańsku.

§ 5. Realizację Programu koordynuje oraz sprawuje nad nią nadzór minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

§ 6. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

PREZES RADY MINISTRÓW

DONALD TUSK

¹⁾ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2004 r. Nr 96, poz. 959 i Nr 238, poz. 2390, z 2006 r. Nr 50, poz. 362 i Nr 126, poz. 875, z 2007 r. Nr 192, poz. 1394, z 2009 r. Nr 31, poz. 206, Nr 97, poz. 804 oraz z 2010 r. Nr 75, poz. 474 i Nr 130 poz. 871.

²⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2009 r. Nr 157, poz. 1241, z 2011 r. Nr 279, poz. 1644, z 2012 r. poz. 1237, z 2013 r. poz. 714 oraz z 2014 r. poz. 379.

Załącznik
do uchwały nr 125/2014
Rady Ministrów
z dnia 24 czerwca 2014 r.

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.**

**Krajowy program
ochrony zabytków i opieki
nad zabytkami
na lata 2014–2017**

Warszawa 2014 r.

Spis treści

I. Wprowadzenie	5
II. Streszczenie	7
III. Diagnoza	9
OBSZAR 1. ORGANIZACJA I ZADANIA ORGANÓW OCHRONY ZABYTEKÓW W POLSCE	9
a. System ochrony zabytków w Polsce	9
b. Rola i znaczenie umów międzynarodowych w zakresie ochrony zabytków	10
c. Organy ochrony zabytków w Polsce – zadania i kompetencje	13
d. Rola samorządu terytorialnego w systemie ochrony zabytków w Polsce	23
OBSZAR 2: STAN ZACHOWANIA ZABYTEKÓW W POLSCE – ROLA I ZNACZENIE FORM OCHRONY ZABYTEKÓW ORAZ SYSTEMÓW INFORMACJI O ZABYTEKACH	27
a. Pomniki historii	27
b. Parki kulturowe	27
c. Rejestr zabytków	28
d. Ewidencja zabytków archeologicznych – Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP)	33
e. Infrastruktura informacji przestrzennej o zabytkach	35
OBSZAR 3: KOMUNIKACJA, POROZUMIENIE I WSPÓŁPRACA W OBSZARZE OCHRONY ZABYTEKÓW W POLSCE	36
a. Dziedzictwo kulturowe – potencjał rozwoju społecznego	36
b. Wielkość zasobu zabytków umożliwiającego budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości	38
c. Ułatwienie dostępu do dziedzictwa kulturowego i partycypacja społeczna	39
IV. Analiza SWOT	42
V. Relacja z dokumentami strategicznymi	44
1. <i>Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020</i>	45
2. <i>Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030</i>	45
3. <i>Strategia Sprawne Państwo 2020</i>	45
4. <i>Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko 2020</i>	46
5. <i>Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego</i>	46
6. <i>Strategia Europa 2020</i>	46
VI. Kierunki rozwoju (cele, kierunki działania, zadania)	48
Cel główny	48
Terytorializacja <i>Krajowego programu</i>	50
Zagadnienia horyzontalne	50
Cel szczegółowy 1: Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce	53
a. Kierunek działania 1	
Porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych (księgi rejestru A i C)	53
b. Kierunek działania 2	
Przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego	53
c. Kierunek działania 3	

Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych	54
d. Kierunek działania 4	
Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego	55
e. Kierunek działania 5	
Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych	55
f. Kierunek działania 6	
Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C)	56
g. Kierunek działania 7	
Realizacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego	57
Cel szczegółowy 2: Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków	57
a. Kierunek działania 1	
Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach	57
b. Kierunek działania 2	
Wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną	58
c. Kierunek działania 3	
Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków	58
d. Kierunek działania 4	
Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków	59
Cel szczegółowy 3: Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji	60
a. Kierunek działania 1	
Przygotowanie ratyfikacji <i>Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa</i> , Faro 2005	60
b. Kierunek działania 2	
Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych	60
c. Kierunek działania 3	
Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu	61
d. Kierunek działania 4	
Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego	62
VII. Plan finansowy <i>Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami 2014–2017</i>	63
VIII. System wdrażania, monitoringu i ewaluacji <i>Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami 2014–2017</i>	65
Wdrażanie <i>Krajowego programu 2014–2017</i>	65
Harmonogram wdrażania <i>Krajowego programu</i>	73
Wskaźniki <i>Krajowego programu</i>	78

Monitorowanie <i>Krajowego programu</i>	81
Ewaluacja	82
IX. Zarządzanie ryzykiem	83
X. Spis rysunków	85
XI. Spis tabel	85

I. Wprowadzenie

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014–2017¹⁾ (zwany dalej *Krajowym programem*) stanowi wykonanie upoważnienia ustawowego, zawartego w art. 84 i art. 85 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.²⁾) (zwaną dalej u.o.z.). Natomiast obowiązek opracowania *Krajowego programu* przez Generalnego Konserwatora Zabytków wynika z przepisu art. 90 ust. 2 pkt 1 u.o.z. Jednocześnie wpisuje się w system dokumentów planistycznych państwa, określony w 2009 r. w Planie uporządkowania strategii rozwoju³⁾, jako instrument wykonawczy dla *Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020*⁴⁾ (zwaną dalej SRKS).

Krajowy program stanowi program rozwoju w rozumieniu określonym w art. 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2009 r. Nr 84, poz. 712, z późn. zm.⁵⁾).

Krajowy program uwzględnia również odniesienia do innych strategii zintegrowanych i kluczowych dokumentów planistycznych państwa, tj.: *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*⁶⁾, *Strategii Sprawne Państwo 2020*⁷⁾ (M.P. z 2013 r. poz. 136), *Strategii Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko 2020*⁸⁾, *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie*⁹⁾ (M.P. z 2011 r. Nr 36, poz. 423) oraz Unii Europejskiej, tj. *Europa 2020 Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*¹⁰⁾.

¹⁾ Zgodnie z treścią art. 85 ust. 2 u.o.z. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest przyjmowany na czteroletni okres, w związku z czym, choć zakresem rzeczowym wpisuje się w realizację *Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju 2020*, nie może pokrywać się w kolejnych edycjach z horyzontem czasowym *ŚSRK 2020*.

²⁾ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2004 r. Nr 96, poz. 959 i Nr 238, poz. 2390, z 2006 r. Nr 50, poz. 362 i Nr 126, poz. 875, z 2007 r. Nr 192, poz. 1394, z 2009 r. Nr 31, poz. 206 i Nr 97, poz. 804 oraz z 2010 r. Nr 75, poz. 474 i Nr 130, poz. 871.

³⁾ Plan uporządkowania Strategii rozwoju – tekst uwzględniający dokonaną w dniu 10 marca 2010 r. oraz w dniu 30 kwietnia 2011 r. reasumpcję decyzji Rady Ministrów z dnia 24 listopada 2009 r. przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.

⁴⁾ *Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020* przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 26 marca 2013 r. (M.P. z 2013 r. poz. 378).

⁵⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2009 r. Nr 157, poz. 1241, z 2011 r. Nr 279, poz. 1644, z 2012 r. poz. 1237, z 2013 r. poz. 714 oraz z 2014 r. poz. 379.

⁶⁾ *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030* przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 13 grudnia 2011 r. (M.P. z 2012 r. poz. 252).

⁷⁾ *Strategia Sprawne Państwo 2020* przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 12 lutego 2013 r.

⁸⁾ *Strategia* przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 15 kwietnia 2014 r.

⁹⁾ *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie* przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 13 lipca 2010 r. (M.P. z 2011 r. Nr 36, poz. 423).

¹⁰⁾ Komunikat Komisji COM/2010/2020 końcowy.

Rada Ministrów ustanawia Program w drodze uchwały, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego¹¹⁾. Za realizację *Krajowego programu* odpowiada minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania te wykonuje Generalny Konserwator Zabytków oraz podległe mu jednostki wyspecjalizowane¹²⁾.

Jednym ze strategicznych założeń *Krajowego programu* (przyjętych na etapie prac nad dokumentem i odzwierciedlonych w brzmieniu jednego z celów szczegółowych) jest wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków, w tym tworzenie podstaw współdziałania z organami samorządu terytorialnego. Jest ono wyrazem przekonania, że jakościowa przemiana w zakresie ochrony zabytków w Polsce może nastąpić przede wszystkim dzięki łączeniu zasobów, lepszemu sieciowaniu struktur i działań organów ochrony zabytków. Jednocześnie, odwołując się do kompetencji Generalnego Konserwatora Zabytków należy wskazać, iż rolą *Krajowego programu* jest tworzenie warunków wypracowania rozwiązań modelowych oraz ich upowszechnienie, np. poprzez system konferencji i spotkań z przedstawicielami jednostek samorządu terytorialnego. Od stopnia zaangażowania tych podmiotów będą zależały realne efekty podejmowanych działań.

Krajowy program jest opracowywany na cztery kolejne lata. Tym samym zadania w nim wskazane nie wyczerpują katalogu wszystkich zagadnień związanych z problematyką ochrony zabytków w Polsce.

Część rozwiązań na rzecz ochrony zabytków przewidziano w formie zadań do wypracowania w procesie wdrażania *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014–2017* – z perspektywą włączenia uzgodnionych rozwiązań do *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2018–2021*¹³⁾.

Uzupełnieniem *Krajowego programu* jest, oparty na przepisach rozdziału 7 u.o.z., system dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich oraz robót budowlanych przy obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków. Wspomniany system jest jednym z priorytetów w programach Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego – Priorytet 1 *Ochrona zabytków* w ramach Programu *Dziedzictwa kulturowe*.

¹¹⁾ Uchwały Rady Ministrów mają charakter wewnętrzny, o czym mowa w art. 93 ust. 1 Konstytucji RP. Tym samym mogą one wiązać jedynie te podmioty, które są organizacyjnie lub służbowo podporządkowane organowi podejmującemu uchwałę, a przedmiot uchwały nie może wykraczać poza kompetencję adresatów.

¹²⁾ Uchwały Rady Ministrów nie mogą określać norm prawnych obowiązujących bezpośrednio: obywateli (np. właścicieli zabytków) czy jednostek samorządu terytorialnego i ich związków, gdyż jest to materia regulowana przepisami ustaw.

¹³⁾ Uwaga ta w szczególności dotyczy kwestii zmiany systemu prawnego ochrony zabytków w Polsce oraz reformy jej systemu organizacyjnego. Ranga zagadnienia, odnoszącego się do filozofii działania służb konserwatorskich wymaga starannej identyfikacji zagadnień wymagających zmiany wraz z uzgodnieniem, w drodze szerokiego konsensusu, pożądanego kierunku zmiany i jej zakresu.

Dofinansowanie różnego typu działań przy obiektach zabytkowych (prace konserwatorskie, adaptacyjne do funkcji kulturalnych) odbywa się także w ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego oraz Programu Operacyjnego *Infrastruktura i Środowisko*, dla których operatorem jest urząd obsługujący ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

II. Streszczenie

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014–2017 jest dokumentem utworzonym na podstawie przepisów art. 84 i art. 85 ust. 1 u.o.z.

W *Krajowym programie* dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w trzech podstawowych płaszczyznach:

- organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce,
- stanu zachowania zabytków w Polsce, w tym roli i znaczenia form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach,
- komunikacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków w Polsce.

Na podstawie *Diagnozy* przeprowadzono analizę SWOT i w ścisłym powiązaniu z jej wynikami oraz w powiązaniu z celem 4 *Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego)* sformułowano cel główny *Krajowego programu*: **Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków.**

Do realizacji celu głównego opracowano trzy cele szczegółowe:

- wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce,
- wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków,
- tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji,

które z kolei realizowane będą w ramach szczegółowych zadań.

Do wszystkich wymienionych w *Krajowym programie* celów i zadań opracowano szczegółowy harmonogram realizacji wraz z planem finansowym programu.

Dokument jest uzupełniony o projekt systemu wdrażania, monitoringu i ewaluacji oraz analizę ryzyka.

Zagadnienia horyzontalne:

Istotnym rozwiązaniem, porządkującym zagadnienia przedstawione w *Krajowym programie* i uwzględnionym na każdym etapie prac nad dokumentem, są następujące zagadnienia

horyzontalne: tematy wiodące, których problematyka została poruszona w co najmniej dwóch obszarach diagnozy oraz dwóch celach szczegółowych. Są to:

- a. podniesienie sprawności i skuteczności działań organów ochrony zabytków, w tym jakości merytorycznej decyzji administracyjnych (szkolenia, standaryzacja działań, itp.),
- b. porządkowanie rejestru zabytków oraz stworzenie wiarygodnej metodologicznie diagnozy stanu zachowania zabytków nieruchomych (księgi rejestru A i C),
- c. zwiększenie uspołecznienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; budowanie przez organy ochrony zabytków partnerskich relacji z obywatelami, jak i propagowanie postaw współodpowiedzialności społecznej za zachowanie zabytków (współpraca z mediami, wykorzystywanie mediów elektronicznych, konkursy, itp.),
- d. wdrożenie procesów kształtowania postawy krajobrazowej wśród organów ochrony zabytków,
- e. zwiększenie zaangażowania samorządów, ze szczególnym uwzględnieniem gmin, w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków, w tym propagowanie parków kulturowych (ich stanowienie jest władczą kompetencją rad gmin) jako skutecznej formy ochrony zabytków.

Zagadnienia horyzontalne nie tworzą dodatkowego poziomu w hierarchicznej strukturze dokumentu, zgodnie z jego podziałem na cel główny, cele szczegółowe i kierunki działania. W sposób istotny jednak wskazują zagadnienia priorytetowe w obszarze ochrony zabytków, przyjęte do realizacji do 2017 r.

III. Diagnoza

OBSZAR 1. ORGANIZACJA I ZADANIA ORGANÓW OCHRONY ZABYTEKÓW W POLSCE

a. System ochrony zabytków w Polsce

System ochrony zabytków w Polsce ma swoje korzenie w wydanym w 1918 r. *Dekrecie Rady Regencyjnej Królestwa Polskiego z dnia 31 października o opiece nad zabytkami sztuki i kultury* (Dziennik Praw Królestwa Polskiego z 1918 r. Nr 16, poz. 36). Na jego mocy (art. 1) „Wszelkie zabytki kultury i sztuki, znajdujące się w granicach Państwa Polskiego, wpisane do inwentarza zabytków sztuki i kultury, podlegają opiece prawa [...]”, zaś wszelkie działania związane ze sprawowaniem opieki należą do (art. 3) „[...] konserwatorów zabytków sztuki i kultury, mianowanych przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.”.

System ochrony zabytków w Polsce – funkcjonujący w okresie międzywojennym – został ostatecznie ukształtowany przepisami wydanego w 1928 r. *rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca o opiece nad zabytkami* (Dz. U. z 1928 r. Nr 29, poz. 265, z późn. zm.¹⁴⁾). Na jego mocy utworzono funkcjonujący do dziś rejestr zabytków (art. 4) „Władze konserwatorskie pierwszej instancji prowadzą rejestr zabytków. Sposób prowadzenia rejestru określi rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego”. Dział II wspomnianego rozporządzenia określał strukturę i organizację organów opieki nad zabytkami¹⁵⁾, przyznając obowiązki w tym zakresie administracji państwowej.

W 1962 roku dokonano istotnej zmiany w obowiązującym systemie ochrony zabytków w Polsce, wprowadzając w życie *ustawę z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury* (Dz. U. z 1999 r. Nr 98, poz. 1150, z późn. zm.¹⁶⁾). Wspomnianą ustawą wprowadzono pojęcie ochrony zabytków, jako wyłączną kompetencję państwa¹⁷⁾. Ustawa łączyła w sobie przepisy dotyczące ochrony zabytków z przepisami dotyczącymi organizacji i działalności muzealnej.

Obecnie całokształt problematyki ochrony zabytków w Polsce reguluje u.o.z. Zasadniczymi zmianami wprowadzonymi tą ustawą są:

- rozróżnienie ochrony zabytków (działania administracyjne) od opieki nad zabytkami (działania właścicielskie),

¹⁴⁾ Zmiany wymienionego rozporządzenia zostały ogłoszone w Dz. U. z 1933 r. Nr 10, poz. 62 i Nr 82, poz. 599, z 1934 r. Nr 110, poz. 976 oraz z 1946 r. Nr 14, poz. 99.

¹⁵⁾ Obecna struktura odpowiada zasadniczo ówczesnym założeniom.

¹⁶⁾ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2000 r. Nr 120, poz. 1268, z 2002 r. Nr 25, poz. 253 i Nr 113, poz. 984 oraz z 2003 r. Nr 80, poz. 717.

¹⁷⁾ Wszystkie wcześniejsze akty prawne określały tę sferę mianem „opieki nad zabytkami”.

- wprowadzenie definicji zabytku, którym mogą być wszelkie obiekty i przedmioty spełniające legalną definicję.

Obecnie obowiązująca ustawa (wraz z aktami wykonawczymi) reguluje kwestie związane z:

- formami i sposobami ochrony zabytków,
- zagospodarowaniem zabytków, prowadzeniem badań, prac i robót oraz podejmowaniem innych działań przy zabytkach,
- nadzorem konserwatorskim,
- wywozem zabytków za granicę,
- restytucją zabytków wywiezionych niezgodnie z prawem z terytorium państwa członkowskiego Unii Europejskiej,
- zasadami finansowania opieki nad zabytkami,
- Krajowym programem ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz ochroną zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych,
- organizacją organów ochrony zabytków,
- społecznymi opiekunami zabytków,
- przepisami karnymi.

b. Rola i znaczenie umów międzynarodowych w zakresie ochrony zabytków

Ratyfikowane i opublikowane w Dzienniku Ustaw RP umowy międzynarodowe należą do źródeł prawa powszechnie obowiązującego, co oznacza, że stają się źródłem praw i obowiązków konkretnych adresatów w krajowym porządku prawnym. Obowiązek ich przestrzegania dotyczy zarówno wszystkich organów administracji publicznej, jak i obywateli. Ratyfikowane umowy międzynarodowe, w szczególności Konwencje UNESCO oraz Rady Europy w dziedzinie kultury, wskazują cele i zadania, do realizacji których zostaliśmy zobowiązani wobec całej społeczności międzynarodowej. Determinują one kierunki działań podejmowanych przez administrację w ramach *Krajowego programu*. Podstawowe znaczenie dla formułowania celów i kierunków działania w ochronie zabytków mają ratyfikowane przez Polskę konwencje międzynarodowe dotyczące ochrony zabytków. Wśród Konwencji UNESCO są to:

- *Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z Regulaminem wykonawczym do tej Konwencji oraz Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisane w Hadze dnia 14 maja 1954 r. (Dz. U. z 1957 r. Nr 46, poz. 212) oraz Drugi Protokół sporządzony w Hadze dnia 26 marca 1999 r. do Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisanej w Hadze dnia 14 maja 1954 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 248),*
- *Konwencja dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury sporządzona w Paryżu dnia*

17 listopada 1970 r. (Dz. U. z 1974 r. Nr 20, poz. 106),

- *Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r. przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury na jej siedemnastej sesji* (Dz. U. z 1976 r. Nr 32, poz. 190),
- *Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r.* (Dz. U. z 2011 r. Nr 172, poz. 1018),
- *Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r.* (Dz. U. z 2007 r. Nr 215, poz. 1585).

Do ratyfikowanych Konwencji Rady Europy należą:

- *Europejska Konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r.* (Dz. U. z 1996 r. Nr 120, poz. 564),
- *Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy sporządzona w Grenadzie dnia 3 października 1985 r.* (Dz. U. z 2012 r. poz. 210),
- *Europejska Konwencja Krajobrazowa sporządzona we Florencji dnia 20 października 2000 r.* (Dz. U. z 2006 r. Nr 14, poz. 98).

Aktualnym wyzwaniem administracji jest ocena efektywności wdrożenia poszczególnych obowiązków wynikających z ww. Konwencji do polskiego porządku prawnego. W szczególności bardzo poważne wątpliwości budzi sposób ochrony zabytków ruchomych, zwłaszcza w świetle *Konwencji Haskiej* (1954), która wymaga podejmowania określonych działań inwentaryzacyjnych oraz przygotowywania planów ochrony na wypadek konfliktu zbrojnego oraz *Konwencji w sprawie środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury* (1970), która dotyczy ukształtowania systemu kontroli wywozu zabytków za granicę oraz determinuje funkcję zabytków ruchomych.

Niezależnie należy wskazać na konwencje ratyfikowane w ostatnim czasie, które nadal czekają na implementację, a ich obowiązki na wdrożenie. Chodzi tu w szczególności o *II Protokół do Konwencji Haskiej* oraz *Konwencję o ochronie dziedzictwa architektonicznego*. Zmiana paradygmatu ochrony jest również konieczna wobec ratyfikacji w 2011 r. *Konwencji w sprawie ochrony kulturowego dziedzictwa niematerialnego* oraz *Europejskiej Konwencji Krajobrazowej* (Florencja, 2000). Wskazane regulacje wymagają systemowych zmian w ochronie zabytków, odnoszących się zarówno do stosowania prawa, jak i kształtu przyjętej podstawy normatywnej¹⁸⁾.

¹⁸⁾ Zob. *Zalecenia dotyczące wdrożenia prawodawstwa UNESCO do polskiego porządku prawnego*, Polski Komitet ds. UNESCO, Warszawa 2013.

Wśród nieratyfikowanych jak dotąd Konwencji UNESCO znajduje się *Konwencja o ochronie podwodnego dziedzictwa kulturowego (Paryż, 2001)*, której włączenie do polskiego porządku prawnego doprowadziłoby do uzupełnienia systemu ochrony o brakujący element. Należy również wskazać na znaczenie nieratyfikowanej przez Polskę *Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa (Faro, 2005)*.

Obok ratyfikowanych umów międzynarodowych, zgodnie z zasadą pierwszeństwa regulacji zawartych w ratyfikowanych przez Polskę umowach międzynarodowych, na określenie celów i kierunków działań w obszarze ochrony zabytków pośrednio wpływ mają również akty o charakterze zaleceń. W sposób szczególny należy mieć na względzie bogaty dorobek UNESCO¹⁹⁾. Ważnym źródłem standardów są m.in.:

- *Rekomendacja w sprawie ochrony piękna i charakteru krajobrazów oraz miejsc (1962)*,
- *Rekomendacja dotycząca ochrony dóbr kultury zagrożonych przez prace publiczne lub prywatne (1968)*,
- *Rekomendacja dotycząca ochrony dziedzictwa kulturowego i naturalnego na poziomie narodowym (1972)*,
- *Rekomendacja w sprawie ochrony i współczesnego znaczenia miejsc historycznych (1976)*,
- *Rekomendacja dotycząca ochrony zespołów zabytkowych i tradycyjnych oraz ich roli w życiu współczesnym* tzw. „Rekomendacje Warszawskie” (1976),
- *Rekomendacja w sprawie ochrony kultury tradycyjnej i folkloru (1989)*,
- *Rekomendacja w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego (2011)*.

Niezwykle ważnym dokumentem, w którym określone zostały poglądy społeczności międzynarodowej co do sposobu ochrony miast historycznych, w tym tzw. podejścia krajobrazowego w tej ochronie, jest *Rekomendacja w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego (2011)*²⁰⁾. Rekomendacja ta wprowadza pojęcie podejścia krajobrazowego, które jest stosowane w celu rozpoznania, ochrony i zarządzania w odniesieniu do obszarów historycznych, poprzez uwzględnienie współzależności form materialnych, organizacji przestrzennej i powiązań, cech przyrodniczych i kontekstu, a także wartości społecznych, kulturowych i ekonomicznych. Istotą nowej filozofii ochrony wskazanej przez UNESCO w tej rekomendacji powinno być więc wykorzystanie dziedzictwa jako potencjału prorozwojowego, zakorzenionego w harmonijnej i zrównoważonej relacji między środowiskiem miejskim a przyrodniczym oraz między potrzebami obecnych i przyszłych pokoleń a spuścizną przeszłości.

¹⁹⁾ http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=12026&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=-471.html.

²⁰⁾ http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=48857&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.

c. Organy ochrony zabytków w Polsce – zadania i kompetencje

Organami ochrony zabytków są, zgodnie z art. 89 u.o.z., minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewodowie.

Organem pierwszej instancji jest wojewódzki konserwator zabytków (dalej wkz), a organem wyższego stopnia minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w sprawach określonych w u.o.z. oraz w przepisach odrębnych.

Organ wyższego stopnia

W imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków (zwany dalej GKZ), który jest sekretarzem lub podsekretarzem stanu w urzędzie obsługującym ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego²¹⁾.

Generalny Konserwator Zabytków realizuje przypisane mu zadania za pomocą Departamentu Ochrony Zabytków w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wyspecjalizowanym podmiotem wspierającym działania GKZ w tym zakresie jest Narodowy Instytut Dziedzictwa (zwany dalej NID), państwowa instytucja kultury właściwa w zakresie ochrony zabytków.

Organ pierwszej instancji

Zgodnie z treścią art. 93 u.o.z. organami pierwszej instancji są:

- wkz w sprawach określonych w u.o.z. i przepisach odrębnych,
- dyrektor właściwego terytorialnie urzędu morskiego w sprawach, o których mowa w art. 36 ust. 2 i art. 48 u.o.z.,
- Dyrektor Biblioteki Narodowej w sprawach o wydawanie pozwoleń, określonych w art. 51 ust. 1 i 3 u.o.z., na wywóz zabytków będących materiałami bibliotecznymi za granicę.

W imieniu wojewodów zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonują wojewódzcy konserwatorzy zabytków²²⁾, powoływani i odwoływani przez wojewodę, za zgodą GKZ, którzy wchodzi w skład rządowej administracji zespolonej w województwie.

Wojewódzcy konserwatorzy zabytków kierują 16 wojewódzkimi urzędami ochrony zabytków (zwanymi dalej wuoz), z których większość ma siedziby w miastach – stolicach województw, w trzech przypadkach siedziby wuoz znajdują się w innych miastach: w województwie kujawsko-pomorskim (Toruń a nie Bydgoszcz), województwie lubuskim (Zielona Góra a nie Gorzów Wielkopolski) i województwie podkarpackim (Przemyśl a nie Rzeszów).

²¹⁾ Art. 90 ust. 1 u.o.z.

²²⁾ Art. 89 pkt 2 oraz art. 91 u.o.z.

W strukturach wuoz funkcjonuje 36 delegatur utworzonych w byłych miastach wojewódzkich²³⁾. Dodatkowo utworzono delegatury w Sandomierzu, Ełku i Nowym Targu (Aneks nr 1).

Przekazywanie zadań z zakresu ochrony zabytków organu pierwszej instancji innym podmiotom

Na podstawie art. 96 ust. 2 u.o.z. *wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może powierzyć, w drodze porozumienia, prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych, gminom i powiatom, a także związkom gmin i powiatów, położonym na terenie województwa*²⁴⁾. Przekazaniu nie mogą podlegać jedynie kwestie dotyczące prowadzenia rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków²⁵⁾.

Pierwsze porozumienia pomiędzy wojewodami a prezydentami miast zawarte zostały niezwłocznie po wejściu w życie u.o.z., bo już w listopadzie i grudniu 2003 r.: w Legnicy, Poznaniu, Warszawie, Grudziądzu, Inowrocławiu czy Gdyni. Przez 10 lat funkcjonowania u.o.z. zawarto już ponad 65 takich porozumień (por. Aneks nr 2).

O ile zakres kompetencji wkz jest szczegółowo określony przepisami u.o.z., o tyle zakres kompetencji samorządowego (miejskiego lub powiatowego) konserwatora zabytków jest uzależniony wyłącznie od treści zawartego porozumienia (z wyłączeniem kompetencji zastrzeżonych przepisami u.o.z. dla wkz).

Przekazane kompetencje, którymi aktualnie dysponują samorządowi konserwatorzy zabytków charakteryzują się znacznym zróżnicowaniem (por. Aneks nr 2). Widoczne to jest także w zróżnicowaniu formalnego umocowania konserwatorów – od faktycznych miejskich i powiatowych konserwatorów zabytków, poprzez stanowiska ds. ochrony zabytków po zupełny brak stanowiska (kompetencje pozostają w rękach burmistrza lub prezydenta – np. Bielawa, Legnica).

W kilku przypadkach (Warszawa, Suwałki, Żyrardów, Płock) wkz zachował jedynie ustawowo przypisane kompetencje, przekazując w całości działania na obszarze miast na rzecz miejskich konserwatorów zabytków. W części przypadków samorządowi konserwatorzy zabytków otrzymali bardzo wąskie, wybrane kompetencje rzeczowe, np. w Bielawie – dotyczące

²³⁾ Dotyczy miast, które w wyniku reformy administracyjnej przeprowadzonej w 1999 r. przestały być stolicami województw.

²⁴⁾ Zadania z zakresu ochrony zabytków realizowane przez organ pierwszej instancji, przekazywane są na mocy stosownych porozumień w ogromnej większości jednostkom samorządu terytorialnego. W trzech przypadkach wybrane zadania przekazane na mocy porozumień realizują: Zamek Królewski na Wawelu, Muzeum Narodowe we Wrocławiu oraz Narodowy Instytut Dziedzictwa (art. 96 ust. 3 u.o.z.).

²⁵⁾ Art. 96 ust. 4 u.o.z.

wyłącznie wydawania pozwoleń na wycinkę drzew i krzewów z obszarów wpisanych do rejestru zabytków.

Samorządowi konserwatorzy zabytków w różny sposób mogą się także wypowiadać w odniesieniu do nieruchomości stanowiących własność komunalną oraz inwestycji komunalnych. W części przypadków takie działania wyłączone są z ich kompetencji i pozostawione do decyzji właściwego wcz, w większości przypadków jednak samorządowi konserwatorzy zabytków mogą w takich sytuacjach wydawać decyzje bez żadnych ograniczeń.

Dowolność jest widoczna w sposobie powoływania samorządowych konserwatorów zabytków i stawianych im wymaganiach kompetencyjnych. Zdarzają się przypadki stawiania wymagań analogicznych do ustawowo przypisanych wcz, a w części porozumień zawarto obowiązek uzgodnienia lub opiniowania przez wcz kandydata na stanowisko samorządowego konserwatora zabytków. W części przypadków jednak wybór samorządowego konserwatora zabytków pozostaje wyłączną kompetencją burmistrza, prezydenta lub starosty.

Bardzo istotne jest zauważalne kilkakrotnie dążenie do ujednolicenia treści porozumień i w konsekwencji ujednolicenia zakresu kompetencji przekazanych do samorządów. Bardzo dobrym przykładem jest województwo pomorskie, gdzie w latach 2011 i 2012 zmieniono na jednolite brzmienie, wszystkie 12 zawartych porozumień.

Niewątpliwie 65 samorządowych konserwatorów zabytków w istotny sposób wpływa na działalność organów I instancji – szacunkowo ok. 20–25% wszystkich aktów administracyjnych (Tabela 1) i innych działań wobec zabytków jest efektem ich bieżącej działalności.

Działania organów pierwszej instancji

Ważnym obszarem działania wojewódzkich konserwatorów zabytków jest wydawanie decyzji, postanowień, uzgodnień, zaleceń, wytycznych itp., co wynika z realizacji przepisów m.in. niżej wymienionych aktów prawnych:

- *u.o.z.*,
- *ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* (Dz. U. z 2012 r. poz. 647, z późn. zm.²⁶⁾),
- *ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane* (Dz. U. z 2013 r. poz. 1409 oraz z 2014 r. poz. 40 i 768),
- *ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody* (Dz. U. z 2013 r. poz. 627, 628 i 842),
- *ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami* (Dz. U. z 2014 r. poz. 518 i 659),

²⁶⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2012 r. poz. 951 i 1445, z 2013 r. poz. 21, 405, 1238 i 1446 oraz z 2014 r. poz. 379 i 768.

- ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. z 2013 r. poz. 1205 oraz z 2014 r. poz. 40),
- ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz. U. z 2011 r. Nr 12, poz. 59, z późn. zm.²⁷⁾),
- ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz. U. z 2011 r. Nr 118, poz. 687, z późn. zm.²⁸⁾),
- ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (Dz. U. z 2012 r. poz. 1015, z późn. zm.²⁹⁾),
- ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. z 2013 r. poz. 267 oraz z 2014 r. poz. 183),
- ustawy z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej (Dz. U. z 2013 r. poz. 934 i 1014),
- ustawy z dnia 18 listopada 2001 r. – Kodeks morski (Dz. U. z 2013 r. poz. 758 i 1014),
- ustawy z dnia 17 października 2003 r. o wykonywaniu prac podwodnych (Dz. U. z 2003 r. Nr 199, poz. 1936, z późn. zm.³⁰⁾).

Tabela 1. Liczba wybranych aktów administracyjnych i orzeczeń wydawanych przez organy pierwszej instancji³¹⁾

Wybrane działania (podstawa prawna)	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008/ 2013
liczba decyzji wpisujących z urzędu zabytek nieruchomy do rejestru zabytków (art. 9 ust. 1 u.o.z.)	266	248	261	282	260	292	109,77%
liczba decyzji wpisujących, na wniosek właściciela lub posiadacza zabytku, zabytek nieruchomy do rejestru zabytków (art. 9 ust. 1 u.o.z.)	291	329	314	289	200	170	58,42%
liczba decyzji wpisujących na wniosek właściciela zabytek ruchomy do rejestru zabytków (art. 10 ust. 1 u.o.z.)	433	407	397	354	324	335	77,37%
liczba decyzji wpisujących z urzędu zabytek ruchomy do rejestru zabytków (art. 10 ust. 2 u.o.z.)	20	11	8	16	10	17	85,00%
liczba uzgodnionych projektów mpzp lub zmian w mpzp (art. 20 u.o.z.)	3 699	3 218	3 532	3 489	3 575	3 240	87,59%

²⁷⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2011 r. Nr 34, poz. 170, Nr 106, poz. 622 i Nr 224, poz. 1337, z 2013 r. poz. 628 i 1247 oraz z 2014 r. poz. 222.

²⁸⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2011 r. Nr 144, poz. 853, z 2012 r. poz. 951 oraz z 2013 r. poz. 1650.

²⁹⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2012 r. poz. 855, 1342 i 1529, z 2013 r. poz. 1289 oraz z 2014 r. poz. 379 i 567.

³⁰⁾ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2004 r. Nr 273, poz. 2703, z 2005 r. Nr 155, poz. 1298, z 2007 r. Nr 64, poz. 428, z 2008 r. Nr 180, poz. 1112 oraz z 2011 r. Nr 63, poz. 322.

³¹⁾ Analiza własna MKiDN na podstawie danych corocznie przekazywanych przez wks.

Wybrane działania (podstawa prawna)	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008/ 2013
liczba wydanych w formie pisemnej zaleceń konserwatorskich (art. 27 u.o.z.)	17 663	12 113	12 371	19 607	11 938	27 204	154,02%
liczba pozwoleń na prowadzenie prac lub badań przy zabytkach (art. 36 ust. 1 pkt 1–4 u.o.z.)	16 278	13 975	17 599	17 374	17 409	19 967	122,66%
liczba pozwoleń na prowadzenie badań archeologicznych (art. 36 ust. 1 pkt 5 u.o.z.)	6 433	7 060	7 625	10 823	5 743	7 880	122,49%
liczba pozwoleń na poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania (art. 36 ust. 1 pkt 12 u.o.z.)	82	76	89	105	98	118	— ³²⁾
liczba przeprowadzonych kontroli przestrzegania i stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 38 ust. 1 u.o.z.)	3 231	4 160	4 102	4 073	3 595	3 605	111,57%
liczba zaleceń pokontrolnych (art. 40 ust. 1 u.o.z.)	688	1 950	1 237	1 522	1 342	1 496	217,44%
liczba uzgodnionych decyzji ustalających: lokalizację inwestycji celu publicznego albo warunki zabudowy (art. 53 ust. 4 oraz art. 60 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym)	13 037	11 461	11 662	11 548	10 464	14 227	109,13%
liczba uzgodnionych pozwoleń na budowę (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane)	7 981	6 093	7 927	4 408	5 506	11 671	146,23%
liczba zawiadomień o popełnieniu wykroczenia (lub przestępstwa) skierowanych do Policji, prokuratury albo sądu, w przypadku stwierdzenia, iż działania lub zaniechania kontrolowanego podmiotu naruszały przepisy art. 108–118 u.o.z. w odniesieniu do zabytków nieruchomych i ruchomych (art. 41 u.o.z.)	82	100	99	83	85	98	— ³³⁾
liczba wniosków do starosty o ustanowienie czasowego zajęcia zabytków nieruchomych	1	1	3	0	0	0	— ³⁴⁾

³²⁾ Ze względu na niewielkie wartości liczbowe związane z tą formą aktywności konserwatorów zabytków, zrezygnowano z procentowej prezentacji zmienności, uznając uzyskane w ten sposób dane za niemiarodajne.

³³⁾ Ze względu na niewielkie wartości liczbowe związane z tą formą aktywności konserwatorów zabytków, zrezygnowano z procentowej prezentacji zmienności, uznając uzyskane w ten sposób dane za niemiarodajne.

³⁴⁾ Ze względu na niewielką ilość działań podjętych przez wkw, dla przejrzystości informacji, zrezygnowano z procentowego szacowania zmian.

Wybrane działania (podstawa prawna)	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008/ 2013
wpisanych do rejestru zabytków w celu zabezpieczenia ich przed zniszczeniem lub uszkodzeniem (art. 50 ust. 3 u.o.z.)							
liczba wykonanych zastępczo prac konserwatorskich przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (art. 127 ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji)	0	1	1	3	1	2	— ³⁵⁾
liczba pozwoleń na usunięcie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków (art. 83 ust. 2 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody)	4 837	4 736	5 247	5 850	5 872	7 343	151,81%
Łączna liczba	112	105	124	124	108	129 988	115,50%
decyzji/postanowień/uzgodnień/pozwoleń	542	639	513	240	787	129 988	115,50%

Liczba poszczególnych rodzajów aktów administracyjnych i innego typu działań organów pierwszej instancji jest znacząca i w wielu przypadkach ma tendencję wzrostową. Analiza zmian w sześcioletnim okresie (2008–2013) pozwala na określenie pewnych trendów. Daje się wyraźnie zauważyć rosnącą aktywność działań organów pierwszej instancji, opartą na własnych kompetencjach, np. stale zwiększa się liczba dokonywanych kontroli obiektów zabytkowych i w konsekwencji liczba wydawanych zaleceń pokontrolnych. Na stałym poziomie utrzymuje się liczba wpisów do rejestru zabytków nieruchomych dokonywana z urzędu przez właściwych wcz.

Zauważalnym i niepokojącym trendem jest natomiast spadek zainteresowania właścicieli obiektów zabytkowych zarówno nieruchomych, jak i ruchomych, formą ochrony zabytków, jaką jest rejestr zabytków, w przypadku którego najczęstszą przyczyną wpisu była możliwość uzyskiwania wsparcia finansowego dla planowanych i prowadzonych prac konserwatorskich.

Po wyraźnie malejących (w latach 2008 i 2009) trendach w ubieganiu się o uzgodnienia wniosków o ustalenie warunków zabudowy, uzgodnienia wniosków o pozwolenie na budowę czy poważny spadek zainteresowania instytucją zaleceń konserwatorskich, mających w zamyśle ułatwiać dalszą procedurę uzgodnieniową wszelkich działań przy obiektach zabytkowych, w roku 2013 zanotowano bardzo znaczące wzrosty. Szczególnie istotny jest

³⁵⁾ Niewielka liczba przeprowadzonych przez wcz „remontów zastępczych” wynika ze szczupłości środków przeznaczonych na tego typu działania znajdujących się w budżetach wuoz. Należy także podkreślić, że z tej samej puli środków będących w dyspozycji wcz udzielane są dotacje na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach zabytkowych. Ze względu na niewielką ilość działań podjętych przez wcz z przywołanych wyżej przyczyn, dla przejrzystości informacji, zrezygnowano z procentowego szacowania zmian.

wzrost zainteresowania wnioskami o wydanie zaleceń konserwatorskich (art. 27 u.o.z.), których liczba w 2013 r. wynosząca 27 204 jest najwyższa w analizowanym okresie.

Poważnym wahaniom (sięgającym ok. 25%) uległa w latach 2011–2013 liczba wydawanych pozwoleń na prowadzenie badań archeologicznych. Prawdopodobną przyczyną tego stanu rzeczy jest ożywienie działalności inwestycyjnej w 2013 r. zmieniające kilkuletni trend spadkowy w latach poprzednich.

Pomimo znaczącej i rosnącej liczby orzeczeń wydawanych przez organy pierwszej instancji wyraźnie zauważalne jest zaangażowanie i wysoka jakość pracy służb konserwatorskich na poziomie wojewódzkim.

Istotnym wsparciem dla działalności wuoz są samorządowi konserwatorzy zabytków, realizujący przekazane na podstawie porozumień kompetencje wkz.

Niezależnie od powyższych uwag, konieczne są działania poprawiające efektywność funkcjonowania organów ochrony zabytków, m.in. poprzez usprawnienie procesów administracyjnych, inicjowanie wykorzystywania nowoczesnych systemów informacji przestrzennej oraz wdrożenie, jako ogólnej zasady postępowania, partycypacji społecznej w formułowaniu działań ochronnych.

Działania organu wyższego stopnia

Organ wyższego stopnia realizuje zadania w zakresie kontroli instancyjnej rozstrzygnięć, w odniesieniu do których złożone zostały odwołania lub zażalenia. Liczba wpływających do organu wyższego stopnia odwołań i zażaleń systematycznie wzrasta – od 1702 w 2009 r. do 2067 w 2013 r. (wzrost o ponad 20% – por. Tabela 2).

Tabela 2. Liczba spraw wpływających i załatwionych przez organ wyższego stopnia

Rok	Typ sprawy	organ I instancji		Łącznie spraw/sprawy załatwione
		wkz	skz	
2009	Odwołania i zażalenia	933	269	1202
	Skargi, interwencje, wnioski	339	23	362
	Skargi WSA			140
				1704/1167
2010	Odwołania i zażalenia	1149	333	1482
	Skargi, interwencje, wnioski	354	28	382
	Skargi WSA			196
				2062/1444
2011	Odwołania i zażalenia	1139	423	1562
	Skargi, interwencje, wnioski	259	32	291
	Skargi WSA			179

				2032/1548
2012	Odwołania i zażalenia	1250	361	1611
	Skargi, interwencje, wnioski	291	62	353
	Skargi WSA			214
				2178/1346
2013	Odwołania i zażalenia	1135	409	1544
	Skargi, interwencje, wnioski	271	62	333
	Skargi WSA			192
				2069/1771
Łącznie liczba spraw wpływających/załatwionych w latach 2009–2013				10 043/7276

W odniesieniu do orzeczeń wydawanych przez organ pierwszej instancji (wybrane typy orzeczeń – por. Tabela 1) kontroli ich prawidłowości dokonuje w ramach nadzoru instancyjnego organ wyższego stopnia.

Tabela 3. Kontrola orzeczeń organu pierwszej instancji w trybie nadzorczym prowadzonym przez organ wyższego stopnia

	2009		2010		2011		2012		2013		średnio 2009–2013
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	%
Stwierdzenie nieważności orzeczenia organu pierwszej instancji	46		59		97		31		73		
Unieważniono	13	28,3	19	32,2	30	30,9	16	51,6	33	45,2	37,64
Odmówiono unieważnienia	12	26,1	17	28,8	20	20,6	6	19,4	19	26,0	24,18
Inne orzeczenie	21	45,6	23	39,0	47	48,5	9	29,0	21	28,8	38,18
Odwołania i zażalenia od orzeczeń organu pierwszej instancji	864		1028		1112		933		1014		
Utrzymano w mocy	202	23,4	199	19,4	289	26,0	240	25,7	254	25,1	23,92% ³⁶⁾

³⁶⁾ Istotny spadek odsetka rozstrzygnięć organów pierwszej instancji utrzymanych w mocy przez GKZ w roku 2010 związany jest z wejściem w życie ustawy z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 75, poz. 474). Najważniejszą zmianą wprowadzaną przywołaną ustawą była zmiana brzmienia art. 7 pkt 4 u.o.z. stanowiącego, że formą ochrony zabytków są obecnie również ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na

Uchylono w całości i przekazano do powtórnego rozpatrzenia przez organ pierwszej instancji	357	41,3	419	40,6	426	38,3	357	38,3	393	38,7	39,44%
Uchylono w całości i umorzono postępowanie pierwszej instancji	162	18,8	201	19,6	178	16,0	128	13,7	145	14,3	16,48%
Uchylono w całości i orzeczono co do istoty	11	1,2	9	0,9	20	1,8	19	2,0	10	0,9	1,36%
Inne orzeczenie (uchybiecie terminu, umorzenie postępowania, niedopuszczalność)	132	15,3	200	19,5	199	17,9	189	20,3	212	21,0	18,80%

Sprawy wpływające do organu wyższego stopnia dotyczą orzeczeń wydawanych przez organy pierwszej instancji – wojewódzkich oraz samorządowych konserwatorów zabytków. W latach 2009–2013 odsetek orzeczeń wydawanych przez samorządowych konserwatorów zabytków stanowił ok. 25% wszystkich odwołań i zażaleń kierowanych do organu wyższego stopnia.

Kontrola orzeczeń organów pierwszej instancji związana jest z możliwością wykorzystania przez strony postępowań zróżnicowanego wachlarza środków skarzących – odwołania, zażalenie, skargi, interwencje lub wnioski. Działanie organu wyższego stopnia polega na kontroli aktu administracyjnego wydanego przez organ pierwszej instancji pod względem formalno-prawnym oraz merytorycznym.

Skargi stron postępowania na sposób działania organów pierwszej instancji (zarzuty o beczynność, nieterminowość itp.) kierowane są do podmiotów właściwych do spraw nadzoru nad jednostkami organów pierwszej instancji, tj. wojewodów lub przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego.

Jak wynika z analizy danych w tabeli 3, w przypadku prowadzenia przez organ wyższej instancji postępowań o stwierdzenie nieważności orzeczenia pierwszej instancji w ponad 37%, spośród decyzji poddawanych takiemu postępowaniu, orzekane jest stwierdzenie

realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wprowadzona zmiana spowodowała gwałtowny wzrost liczby spraw wpływających do organów pierwszej instancji, o zupełnie nowym charakterze merytorycznym. W istotny sposób wpłynęło to na jakość rozstrzygnięć organów pierwszej instancji i spadek odsetka rozstrzygnięć organów pierwszej instancji utrzymanych w mocy przez GKZ. Ugruntowanie linii orzeczniczych w odniesieniu do nowej problematyki wpłynęło na poprawę sytuacji począwszy od 2011 r.

nieważności. Należy mieć jednak na uwadze, że postępowanie w trybie nadzwyczajnym, jakim jest postępowanie o stwierdzenie nieważności, jest wszczynane przez organ wyższego stopnia niezmiernie rzadko w proporcji do liczby wszystkich decyzji wydawanych przez organy pierwszej instancji.

Ponadto wszczęcie postępowania w trybie nadzwyczajnym może być spowodowane wnioskiem strony postępowania bądź może być wszczęte z urzędu przez organ wyższego stopnia. Tego typu sytuacje, zachodzące w związku z rażącym naruszeniem prawa przy wydawaniu orzeczenia przez organy pierwszej instancji, są zdarzeniami sporadycznymi.

W odniesieniu do pozostałej części odwołań i zażaleń na orzeczenia pierwszej instancji, średnia liczba orzeczeń utrzymanych w mocy orzeczeniem organu wyższego stopnia wynosi prawie 24% i ma niewielką tendencję rosnącą. Natomiast daje się zauważyć, że średnia liczba orzeczeń organów pierwszej instancji uchylanych i kierowanych do powtórnego rozpatrzenia, uchylanych w całości i umarzanych ma tendencję malejącą i wynoszą (średnio) odpowiednio ok. 39% oraz nieco ponad 16%. W odniesieniu do pierwszego typu orzeczeń organu wyższego stopnia, tj. uchylenie orzeczenia organu pierwszej instancji i przekazanie do powtórnego rozpatrzenia, przesłanki do uchylenia orzeczeń mają bardzo zróżnicowany charakter – występujące najczęściej uchybienia natury formalnej, rzadziej natury merytorycznej polegające przede wszystkim na niedostatecznym uzasadnieniu przyjętego rozstrzygnięcia.

Znaczący wzrost (ponad 80% w 2013 r. w stosunku do 2008 r.) widoczny jest także w liczbie skarg na orzeczenia organu wyższego stopnia do WSA.

Tabela 4. Kontrola orzeczeń organu wyższego stopnia w trybie skargowym do sądów administracyjnych

Wynik kontroli sądowo-administracyjnej orzeczeń organu wyższego stopnia	2009	2010	2011	2012	2013	średnio (%)
Orzeczenia poddane kontroli, w tym:						
Skarga oddalona	97/73%	94/78%	62/81%	82/71%	158/70%	74,6%
Uchylone orzeczenie organu/organów	31/24%	27/22%	15/19%	32/27%	67/30%	24,4%
Stwierdzenie nieważności orzeczenia	4/3%	0	0	2/2%	0	1,0%
Łączna liczba skontrolowanych orzeczeń	132	121	77	116	225	
Orzeczenia niepoddane kontroli – (odrzućenie skargi, umorzenie postępowania, inne przyczyny formalne)	8	64	43	56	32	
Łączna liczba rozpatrzonych skarg	140	185	120	172	257	

Wysoka jakość orzeczeń organu wyższego stopnia przejawia się w znikomej ilości (średnio 1%) stwierdzenia nieważności orzeczenia i wysokiej stałej ilości (średnio prawie 75%) oddalania skargi przez sąd administracyjny i w konsekwencji utrzymywania w mocy orzeczeń organu wyższego stopnia.

Powyższe dane generalnie potwierdzają konieczność podejmowania działań na rzecz utrzymywania i rozwoju kwalifikacji pracowników organów ochrony zabytków, w szczególności w zakresie prawa administracyjnego i prawa ochrony zabytków, a także wsparcie bieżących działań nowoczesnymi systemami informacji przestrzennej. Uzasadnia to także znaczący przyrost liczby zadań realizowanych przez organy ochrony zabytków obu instancji: o ponad 10% w organach pierwszej instancji i o ponad 50% w organie wyższej instancji (w latach 2009–2013).

d. Rola samorządu terytorialnego w systemie ochrony zabytków w Polsce

Za realizację zadań związanych z ochroną zabytków odpowiedzialna jest zarówno administracja rządowa (wojewódzcy konserwatorzy zabytków oraz Generalny Konserwator Zabytków), jak również jednostki samorządu terytorialnego wszystkich szczebli.

W świetle art. 7 ust. 1 pkt 9 *ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym* (Dz. U. z 2013 r. poz. 594, z późn. zm.³⁷⁾) do zadań własnych gminy należą sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Art. 4 ust. 7 *ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym* (Dz. U. z 2013 r. poz. 595 i 645 oraz z 2014 r. poz. 379) stanowi, że powiat wykonuje zadania o charakterze ponadgminnym, w tym m.in. w zakresie kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Zadania te mają charakter komplementarny i dotyczą tych zadań, których z określonych względów nie można realizować na szczeblu gminy.

Samorząd województwa wykonuje zadania o charakterze wojewódzkim, w tym w szczególności na podstawie art. 14 ust. 3 *ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa* (Dz. U. z 2013 r. poz. 596 i 645 oraz z 2014 r. poz. 379) w zakresie „kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Zabytki, a szerzej dziedzictwo kulturowe, stanowiąc mogą czynnik procesów integracyjnych w regionie.

Należy podkreślić, że art. 7 ust. 1 pkt 9 *ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym*, art. 4 ust. 7 *ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym* oraz art. 14 ust. 3 *ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa* odnoszą się zarówno do ochrony zabytków, jak i opieki nad zabytkami, bowiem jednostki samorządu terytorialnego są

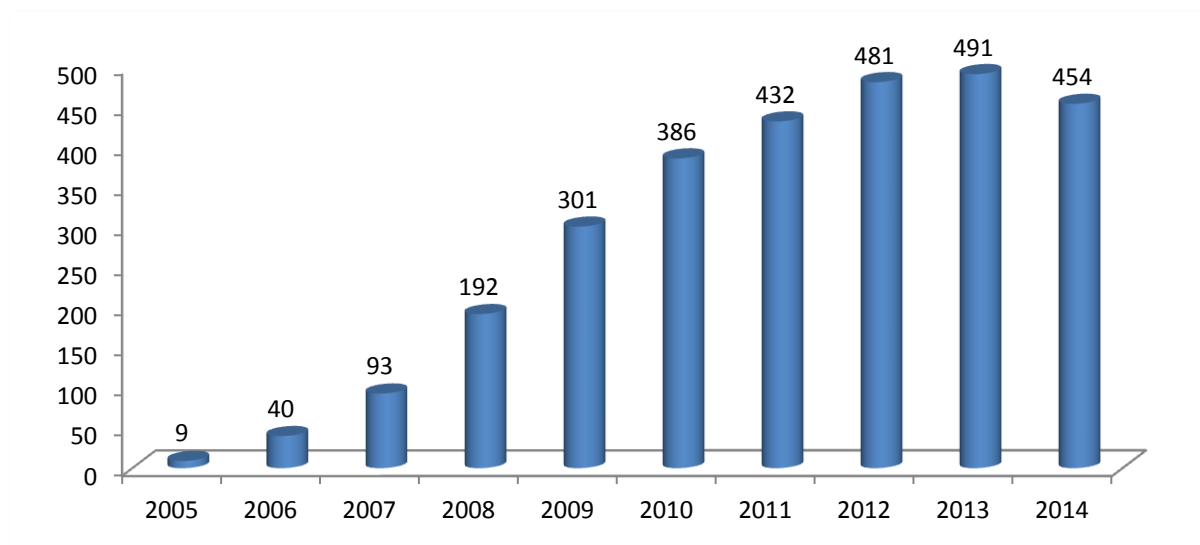
³⁷⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2013 r. poz. 645 i 1318 oraz z 2014 r. poz. 379.

właścicielem ok. 21% zabytków nieruchomości i zobowiązane są do opieki nad nimi (art. 5 i art. 71 u.o.z.)³⁸⁾. Co więcej, to gminie przysługuje prawo pierwokupu w wypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawo użytkowania wieczystego takiej nieruchomości (art. 109 ust. 1 pkt 4 *ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami*). W związku z tym z dniem 1 stycznia 1999 r. zdecentralizowano nie tylko zadania związane z ochroną zabytków, ale jednocześnie nastąpiło także przekazanie większości zabytków nieruchomości do zasobu samorządowego. Tym samym jednostki samorządu terytorialnego, działając w sferze *dominium*, na równi z pozostałymi właścicielami, zobowiązane są do dbałości o powierzone obiekty.

Obok zadań własnych, o których mowa w art. 7 ust. 1 pkt 9 *ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym*, art. 4 ust. 7 *ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym* oraz w art. 14 ust. 3 *ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa*, zgodnie z treścią u.o.z. przekazano jednostkom samorządu terytorialnego znaczące kompetencje w realizacji zadań ochronnych. Jednostki samorządu terytorialnego, wdrażając postanowienia programów opieki nad zabytkami, uzupełniają działania państwa w zakresie prawnej ochrony zabytków (art. 87 u.o.z.): gminy dysponują kompetencjami w zakresie ustanowienia parku kulturowego, prowadzenia gminnych ewidencji zabytków oraz wprowadzania ochrony konserwatorskiej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (art. 16–20 u.o.z.).

Szczególną rolę odgrywają tu programy opieki tworzone na wszystkich szczeblach samorządu terytorialnego, stanowiące bardzo istotny element zarządzania dziedzictwem kulturowym na danym obszarze. Na podstawie poniższego zestawienia liczby obowiązujących gminnych programów opieki nad zabytkami w ostatnich latach, można prześledzić stopniowy wzrost liczby tych dokumentów, choć nadal większość gmin nie wywiązała się z obowiązku ich przyjęcia.

³⁸⁾ Zgodnie z *Raportem o stanie zachowania zabytków nieruchomych w Polsce (stan na grudzień 2004 r.)* przygotowanym przez ówczesny Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie (http://www.nid.pl/pl/Informacje_ogolne/Zabytki_w_Polsce/rejestr-zabytkow/zestawienia-zabytkow-nieruchomych/Raport_o_stanie_zabytkow_2004.pdf), własność komunalna obejmuje 21% zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru, w tym obiekty niewymagające prac konserwatorskich – 7%, obiekty wymagające drobnych napraw – 36%, obiekty wymagające remontu zabezpieczającego – 19%, obiekty wymagające remontu kapitalnego – 26% (dla 12% obiektów brak danych).



Ryc. 1. Liczba obowiązujących gminnych programów opieki nad zabytkami w latach 2005–2014³⁹⁾

Najwolniej postępuje proces tworzenia powiatowych programów opieki nad zabytkami – obecnie obowiązuje ich zaledwie 47 (12,4% wszystkich powiatów)⁴⁰⁾, w większości województw obowiązuje 2–3 powiatowe programy, najwięcej w województwach mazowieckim – 7 i warmińsko-mazurskim – 6.

W odniesieniu do wojewódzkich programów opieki nad zabytkami, stanowiących ważne dokumenty strategiczne w regionie, należy zauważyć, że na koniec kwietnia 2014 r. trzy województwa nie posiadały aktualnego wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami – dolnośląskie, małopolskie i podlaskie. W województwie dolnośląskim program utracił ważność z końcem 2011 r., w województwie małopolskim z końcem 2013 r.⁴¹⁾, zaś w województwie podlaskim dotychczas nie opracowano tego rodzaju dokumentu (por. Tabela 5). W pozostałych województwach obowiązuje kolejne edycje wojewódzkich programów opieki nad zabytkami.

Tabela 5. Wojewódzkie programy opieki nad zabytkami⁴²⁾

Województwo	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Dolnośląskie														
Kujawsko-pomorskie														

³⁹⁾ Źródło: opracowanie własne MKiDN na podstawie Dzienników Urzędowych Województw, stan na 12 maja 2014 r.; aktualna mniejsza liczba gminnych programów wynika z wygaśnięcia części dokumentów z końcem 2013 r. Można przypuszczać, że na koniec 2014 r. liczba obowiązujących gminnych programów opieki nad zabytkami przekroczy 500.

⁴⁰⁾ Ibidem.

⁴¹⁾ W dniu 26 maja 2014 r. Sejmik Województwa Małopolskiego przyjął *Program opieki nad zabytkami województwa małopolskiego na lata 2014–2017*.

⁴²⁾ Źródło: opracowanie własne MKiDN.

zwiększenia liczby parków kulturowych oraz wzmocnienia instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego w stosowaniu pozostałych form ochrony⁴⁵⁾.

Poważnym wyzwaniem państwa jest więc wspieranie samorządu terytorialnego na rzecz zwiększenia jego poziomu zaangażowania w realizację zadań na rzecz ochrony zabytków. Powinno się to odbywać przede wszystkim poprzez wypracowanie rozwiązań modelowych oraz ich upowszechnienie, np. poprzez publikacje, portal informacyjny oraz cykl konferencji i spotkań z przedstawicielami jednostek samorządu terytorialnego dotyczących zarządzania dziedzictwem na poziomie lokalnym.

OBSZAR 2: STAN ZACHOWANIA ZABYTEKÓW W POLSCE – ROLA I ZNACZENIE FORM OCHRONY ZABYTEKÓW ORAZ SYSTEMÓW INFORMACJI O ZABYTEKACH

a. Pomniki historii

Pomnik historii jest jedną z czterech ustawowych form ochrony zabytków (art. 7 u.o.z.) (Aneks nr 3). Zgodnie z intencją ustawodawcy pomnik historii ma stanowić najwyższą – prestiżową – formę ochrony zabytków. Zgodnie bowiem z treścią art. 15 ust. 1 u.o.z. to do wyłącznej kompetencji Prezydenta RP należy uznawanie – w drodze rozporządzenia – zabytku za pomnik historii. Złożenie wniosku o uznanie za pomnik historii należy z kolei do wyłącznej kompetencji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, którego rekomendacja może dotyczyć wyłącznie zabytków wpisanych do rejestru bądź będących parkiem kulturowym.

Uznanie za pomnik historii jest w związku z tym szczególnym wyróżnieniem obiektów lub obszarów zabytkowych, objętych już ustawowymi formami ochrony poprzez wpis do rejestru zabytków lub uznanie za park kulturowy, ze względu na ich wybitne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego.

Należy mieć na uwadze także fakt, że zabytki uznane za pomniki historii mogą być zgłaszane do wpisania na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Przyrodniczego UNESCO (art. 15 ust. 4 u.o.z.).

b. Parki kulturowe

Park kulturowy jest – zgodnie z treścią art. 7 u.o.z. – jedną z czterech form ochrony zabytków. Jest przy tym jedyną formą jednoznacznie wskazującą na ochronę krajobrazu kulturowego.

⁴⁵⁾ Przypomnieć należy, że Rekomendacja UNESCO z 2011 r. wskazuje potrzebę określenia i wdrażania polityki publicznej nowej generacji, która miałaby na celu identyfikację i ochronę poszczególnych warstw historycznych oraz zapewnianie równowagi między wartościami kulturowymi i przyrodniczymi w środowisku miejskim.

Utworzenie parku kulturowego należy do kompetencji rady gminy, po zasięgnięciu opinii, właściwego wcz.

Utworzenie parku kulturowego wiąże się ze spełnieniem przez jednostkę samorządu terytorialnego dodatkowych warunków: sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru parku oraz sporządzenia (w uzgodnieniu z właściwym wcz) planu ochrony parku.

W związku z dodatkowymi, przywołanymi wyżej, obowiązkami jednostki samorządu terytorialnego, od wejścia w życie u.o.z. powołano zaledwie 27 parków kulturowych (Aneks nr 4).

Zdecydowana większość parków kulturowych obejmuje niewielkie, nieurbanizowane lub mało zurbanizowane obszary, gdzie ograniczenia wprowadzane uchwałą powołującą park nie stanowią istotnego problemu. Jedynie trzy spośród powołanych do dziś parków kulturowych obejmują obszary silnie zurbanizowane – Wilanowski Park Kulturowy w Warszawie, Park Kulturowy Stare Miasto w Krakowie oraz Park Kulturowy „Stare Miasto” we Wrocławiu. Doświadczenia z wdrażania tych form ochrony, zwłaszcza w trzech wyżej wymienionych przypadkach, wskazują na duże znaczenie tej formy ochrony zabytków dla porządkowania zabytkowej przestrzeni publicznej. Pozytywne efekty powołania ww. parków kulturowych, szczególnie Parku Kulturowego Stare Miasto w Krakowie, mogą stanowić bodziec dla innych samorządów podejmujących działania na rzecz powołania na swoim terenie parków kulturowych⁴⁶⁾.

Szczegółowe uwarunkowania prawne powoływania parków kulturowych regulują przepisy art. 16 i art. 17 u.o.z.

c. Rejestr zabytków

Rejestr zabytków został utworzony na mocy przepisów *rozporządzenia prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. o opiece nad zabytkami*⁴⁷⁾. Przyjęto w ten sposób, że administracja państwowa bierze na siebie obowiązek opieki nad wyodrębnionym zbiorem zabytków, poprzez system nakazów i zakazów regulujących wszelkie działania, które mogą być w tym zabytku prowadzone. Na mocy decyzji wpisującej zabytek do rejestru zabytków uznawano obiekt za „zabytkowy”. Zgodnie z takim podejściem tylko obiekty wpisane do rejestru zabytków były definiowane jako zabytki⁴⁸⁾.

⁴⁶⁾ Np. Gmina Kamieniec Ząbkowicki planująca powołanie parku kulturowego obejmującego monumentalny pałac projektu K. Fr. Schinkla wraz z otaczającym go parkiem.

⁴⁷⁾ Art. 4 *rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. o opiece nad zabytkami*.

⁴⁸⁾ Art. 1: *Zabytkiem [...] jest każdy przedmiot tak nieruchomy, jak ruchomy, charakterystyczny dla pewnej epoki, posiadający wartość artystyczną, kulturalną, historyczną, archeologiczną lub paleontologiczną, stwierdzoną orzeczeniem władzy państwowej, i zasługujący wskutek tego na zachowanie (Ibidem).*

Kolejne akty prawne regulujące zasady ochrony zabytków w Polsce⁴⁹⁾ uznawały rejestr jako podstawowe narzędzie ochrony zabytków w Polsce, wprowadzając jedynie modyfikacje odnośnie do zasad jego prowadzenia. O wpisie do rejestru, a tym samym uznaniu obiektu za zabytek, decydowali wojewódzcy konserwatorzy zabytków poprzez wydanie stosownej decyzji administracyjnej.

Art. 3 u.o.z. zdefiniowano pojęcie zabytku, rozróżniając kategorie zabytku nieruchomego, ruchomego i archeologicznego.

Zgodnie z przepisami art. 10 i 11 u.o.z., jedynym organem ochrony zabytków posiadającym kompetencje do dokonywania wpisów zabytków do rejestru jest właściwy terytorialnie wojewódzki konserwator zabytków⁵⁰⁾. Wpis zabytku do rejestru zabytków dokonywany jest na mocy decyzji administracyjnej, w księdze rejestru zabytków, określanej w zależności od kategorii zabytku⁵¹⁾ właściwym symbolem:

- księga A – zabytki nieruchome,
- księga B – zabytki ruchome,
- księga C – zabytki archeologiczne⁵²⁾.

Znaczenie rejestru zabytków podkreśla fakt przypisania kompetencji do skreśleń zabytków z rejestru wyłącznie ministrowi właściwemu do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z zastrzeżeniem spełnienia ustawowych przesłanek⁵³⁾.

Wszelkie prace i badania prowadzone przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków wymagają pozwoleń, mających charakter decyzji administracyjnej, wydawanych przez właściwego wkw na podstawie art. 36 u.o.z.

Rejestr zabytków obejmuje⁵⁴⁾:

- 67 784 zabytków nieruchomych,
- 242 901 zabytków ruchomych,
- 7637 zabytków archeologicznych.

⁴⁹⁾ Ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury oraz ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

⁵⁰⁾ Art. 8 u.o.z.

⁵¹⁾ Art. 6 u.o.z.

⁵²⁾ Sposób prowadzenia rejestru zabytków oraz wzory ksiąg rejestru określają przepisy rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661).

⁵³⁾ Art. 13 u.o.z.

⁵⁴⁾ Szczegółowe dane dotyczące obiektów wpisanych do rejestru zabytków zawarto w Aneksie nr 5.

Tabela 6. Rejestr zabytków nieruchomych, nieruchomych archeologicznych i ruchomych⁵⁵⁾

Województwo	zabytki nieruchome	zabytki nieruchome archeologiczne	zabytki ruchome
Dolnośląskie	8.264	1.467	35.552
Kujawsko-pomorskie	2.970	183	9.001
Lubelskie	3.573	164	18.456
Lubuskie	3.953	540	6.151
Łódzkie	2.655	143	13.671
Małopolskie	5.219	427	24.556
Mazowieckie	6.757	409	21.702
Opolskie	3.010	1.201	8.011
Podkarpackie	4.051	477	50.325
Podlaskie	2.276	278	4.320
Pomorskie	3.144	565	5.436
Śląskie	3.835	242	6.862
Świętokrzyskie	1.646	209	12.628
Warmińsko-mazurskie	5.823	286	4.523
Wielkopolskie	7.076	671	19.518
Zachodniopomorskie	3.532	375	2.189
razem	67.784	7.637	242.901

Stan zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C)

Kompleksowa analiza stanu zachowania zabytków nieruchomych została przeprowadzona w 2004 r. na podstawie raportów przygotowanych przez wojewódzkie urzędy ochrony zabytków, na podstawie ankiety rozesłanej przez Departament Ochrony Zabytków⁵⁶⁾.

Celem zleconych działań było uzyskanie aktualnych danych, mogących stanowić podstawę do sporządzenia wojewódzkiego, a następnie krajowego raportu o zasobie i stanie zachowania zabytków. Jego najważniejszym celem jest określenie faktycznej liczby istniejących obiektów nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, określenie ich struktury własności oraz stanu zachowania w powiązaniu z formą własności.

⁵⁵⁾ Zabytki nieruchome – stan na dzień 31 marca 2014 r.; pozostałe – stan na dzień 31 grudnia 2013 r.

⁵⁶⁾ Szczegółowe informacje nt. Raportu, patrz: http://www.nid.pl/pl/Informacje_ogolne/Zabytki_w_Polsce/rejestr-zabytkow/zestawienia-zabytkow-nieruchomych/Raport_o_stanie_zabytkow_2004.pdf

Dokumentami raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych są opracowane przez Departament Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego karty przeglądowe pojedynczego obiektu, zespołu obiektów, założenia wielkoobszarowego, stanowiska archeologicznego oraz parku i cmentarza⁵⁷⁾.

Na podstawie analizy danych przekazanych przez wojewódzkie urzędy ochrony zabytków opracowano *Raport o stanie zachowania zabytków nieruchomych*.

Na potrzeby ówczesnej analizy przyjęto cztery kryteria oceny, przeprowadzając ją zarówno w odniesieniu do kategorii obiektów zabytkowych, jak i kategorii własności takich obiektów:

- obiekty niewymagające prac konserwatorskich,
- obiekty wymagające drobnych napraw,
- obiekty wymagające remontu zabezpieczającego,
- obiekty wymagające remontu kapitalnego.

Stan zachowania zabytków nieruchomych w poszczególnych województwach ilustruje zestawienie w Aneksie nr 6. Według stanu w 2004 r. zaledwie 10,3% wszystkich obiektów zabytkowych nie wymagało podejmowania prac konserwatorskich. Jednocześnie w aż dziewięciu województwach konieczne były remonty zabezpieczające lub remonty kapitalne w odniesieniu do ponad 50% zasobu zabytkowego. W przypadku województwa zachodniopomorskiego odsetek ten wynosił aż 57,2%⁵⁸⁾.

⁵⁷⁾ Por. Raport..., s. 1.

⁵⁸⁾ W przypadku układów urbanistycznych i ruralistycznych ocenie poddano wyłącznie stan zachowania rozplanowania historycznych ulic, placów i dróg oraz liczbę (w ujęciu procentowym) zachowanej historycznej zabudowy. Biorąc pod uwagę powyższe dwa kryteria, w 11% zabytków stwierdzono przekształcenie „w dużym stopniu”, w 48% – przekształcenie „w niewielkim stopniu”, w 19% – brak przekształceń (zachowane w stanie niezmienionym); w przypadku 22% zabytków tej kategorii brakowało danych dotyczących stanu ich zachowania. W odniesieniu do zabytków architektury i budownictwa ocenie poddano głównie stan techniczny obiektów i ich poszczególnych elementów. Konieczność podjęcia natychmiastowych prac remontowych stwierdzono w przypadku 42% obiektów pozostających w stanie daleko postępującej destrukcji, spośród nich 19% wymagało remontu zabezpieczającego, 23% – remontu kapitalnego, 36% – drobnych napraw. Tylko 9% obiektów pozostawało w dobrym stanie zachowania i nie wymagało prac remontowych. W odniesieniu do 13% zabytków architektury i budownictwa nie były dostępne dane dotyczące zakresu koniecznych prac remontowych. W przypadku parków i cmentarzy pod uwagę brano stan zachowania układu kompozycyjnego, historycznych granic, zieleni oraz zachowanych budynków i budowli. W ponad połowie zabytkowych parków (57%) niezbędne było przeprowadzenie prac rewaloryzacyjnych i porządkowych, kolejnych 30% wymagało prac pielęgnacyjnych, tylko 13% pozostawało w dobrym stanie zachowania. Większość cmentarzy (69%) pozostawało w stanie zachowania dobrym; 27% cmentarzy wymagało poważniejszej ingerencji konserwatorskiej: remontu kapitalnego (15%) lub prac zabezpieczających (12%). Co do 4% cmentarzy brak było danych dotyczących stanu zachowania. W zależności od typu własności w najlepszej sytuacji znajdowały się obiekty, będące własnością kościołów i związków wyznaniowych, gdzie aż 62% obiektów było w dobrym stanie technicznym, wymagającym co najwyżej drobnych napraw. W 17% przypadków konieczne były remonty zabezpieczające, zaś w 13% remonty kapitalne. Dobry stan obiektów znajdujących się w rękach kościołów i związków wyznaniowych niewątpliwie wynika z ciągłości ich funkcji. W zdecydowanie gorszej sytuacji znajdowały się obiekty znajdujące się w rękach prywatnych, z których aż 52% wymagało remontów – zabezpieczających (22%) oraz kapitalnych (30%). Drobne naprawy niezbędne były w 34% przypadków, a jedynie 8% obiektów nie wymagało przeprowadzania jakichkolwiek prac. W przypadku obiektów będących własnością Skarbu Państwa lub własnością komunalną, stwierdzono bardzo zbliżoną sytuację: odpowiednio 49% i 45% obiektów wymagało przeprowadzenia prac remontowych, 32% i 36% obiektów wymagało drobnych napraw, a jedynie 8% i 7% obiektów znajdowało się w dobrym stanie. Konieczność przeprowadzenia prac remontowych w tak dużym zakresie wiązała się prawdopodobnie ze znaczną liczbą

Jedynie niektórzy konserwatorzy przygotowali części opisowe raportu. Podkreślono w nich fakt przeprowadzenia lustracji i weryfikacji terenowej obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Na ogół stwierdzano, że całościowy obraz stanu zachowania i użytkowania zabytków jest gorszy niż zakładany. Większość uznała, iż najbardziej stabilne pod względem stanu własności, użytkowania i zachowania są obiekty sakralne i użyteczności publicznej. Natomiast jako najbardziej zagrożone wymieniono obiekty przemysłowe, mieszkalne i popegeerowskie, będące we władaniu Agencji Nieruchomości Rolnej. Również obiekty budownictwa drewnianego wszystkich kategorii uznano za szczególnie zagrożone i trudne w utrzymaniu. W wielu wypadkach komentarze i wnioski do części tabelarycznej raportu wzbogacono licznymi przykładami i opisami konkretnych zabytków, scharakteryzowano ich specyfikę na terenie danego województwa, wyszczególniono najwartościowsze obiekty oraz omówiono występujące zagrożenia⁵⁹⁾.

Począwszy od 2009 r. Narodowy Instytut Dziedzictwa rozpoczął ogólnopolski program weryfikacji rejestru zabytków. Za podstawowy cel weryfikacji przyjęto określenie faktycznego stanu chronionych prawem obiektów nieruchomych. Innym niemniej ważnym celem jest aktualizacja i uzupełnienie podstawowych danych o obiektach wpisanych do rejestru oraz uporządkowanie dokumentacji rejestru⁶⁰⁾. Weryfikacja ma objąć wszystkie obiekty wpisane do rejestru zabytków nieruchomych przed wrześniem 2008 r.

Na potrzeby weryfikacji określono 7 grup weryfikacyjnych:

- obiekty nieistniejące,
- obiekty przeniesione do skansenów,
- obiekty przeniesione/translokowane,
- obiekty niezidentyfikowane,
- obiekty o utraconych wartościach zabytkowych,
- obiekty szczególnie zagrożone, które nie utraciły wartości zabytkowych,
- obiekty proponowane do wpisu do rejestru zabytków.

Na dzień 31 grudnia 2013 r. poddano analizie 56 822 obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków, co stanowiło 91,1% całości zbioru⁶¹⁾ (por. Aneks nr 7).

Z analizy danych z dotychczas przeprowadzonej weryfikacji obiektów wpisanych do rejestru zabytków wynika, że w odniesieniu do 2414 obiektów (ok. 4,2% zweryfikowanego zbioru) należy przeprowadzić procedurę skreślenia z rejestru zabytków, ze względu na spełnienie przesłanek określonych w art. 13 ust. 1 u.o.z.

obektów mieszkalnych (kamienice, dwory, pałace) znajdujących się w zasobach Skarbu Państwa lub zasobach komunalnych.

⁵⁹⁾ Por. Raport..., s. 5.

⁶⁰⁾ Szczegółowe informacje, patrz Kurier Konserwatorski Nr 12/2012.

⁶¹⁾ W oparciu o analizę NID.

Rozpoznanie stanu rejestru zabytków, prowadzone obecnie przez NID, zakłada przede wszystkim określenie faktycznego stanu obiektów, tj. stwierdzenie faktu ich istnienia bądź nie, a także wytypowanie obiektów, które utraciły wartości uzasadniające wpis do rejestru.

W prowadzonej weryfikacji nie jest wykonywana pogłębiona analiza aktualnego stanu technicznego wszystkich obiektów czy aktualnego stanu własnościowego, w związku z czym niezbędne jest przeprowadzenie właściwego rozpoznania terenowego połączonego z opracowaniem zaktualizowanego raportu o stanie zabytków.

d. Ewidencja zabytków archeologicznych – Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP⁶²⁾)

Archeologiczne Zdjęcie Polski to ogólnopolski program badawczo-ewidencyjny opracowany w Ośrodku Dokumentacji Zabytków i wdrożony do realizacji w 1978 r. Jego celem jest rozpoznanie, metodą badań powierzchniowych i poprzez kwerendę źródłową, stanowisk archeologicznych na terenie całego kraju oraz budowa archiwum informacji o stanowiskach archeologicznych rozpoznanych tą metodą. Na potrzeby realizacji programu podzielono obszar kraju na tzw. arkusze AZP⁶³⁾ – łącznie 8541 arkuszy. Do dziś zrealizowano program w 89,56%, rejestrując łącznie 469 325 stanowiska archeologiczne (por. Aneks nr 8). Tempo realizacji programu AZP zostało poważnie zahamowane począwszy od lat 90. XX w. Spowodowane zostało to kilkoma przyczynami:

1. lokalizacją obszarów niedostępnych do badań (np. leśnych, górzystych i bagiennych) – największe obszary nieprzebadane znajdują się w województwach: małopolskim, podlaskim, pomorskim, świętokrzyskim,
2. ograniczeniem środków finansowych,
3. zainteresowaniem badaczy,
4. lokalizacją ośrodków akademickich,
5. zróżnicowaną polityką wkz.

Realizacja programu AZP prowadzona obecnie przez wkz ogranicza się do pojedynczych arkuszy AZP w skali roku, zarówno w ramach I etapu AZP, jak i w ramach weryfikacji AZP związanej z nasileniem presji inwestycyjnej.

Najważniejszym wsparciem dla kontynuacji badań w ramach AZP jest program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego *Dziedzictwo kulturowe, priorytet Ochrona zabytków*

⁶²⁾ AZP – Archeologiczne Zdjęcie Polski; realizowana od 1978 r. ewidencja stanowisk archeologicznych obejmująca obszar całego kraju. Ewidencja stanowisk archeologicznych (AZP) jest podstawą do działań organów ochrony zabytków w sferze ochrony dziedzictwa archeologicznego. Program AZP jest unikalnym (w skali Europy) programem ewidencjonowania stanowisk archeologicznych.

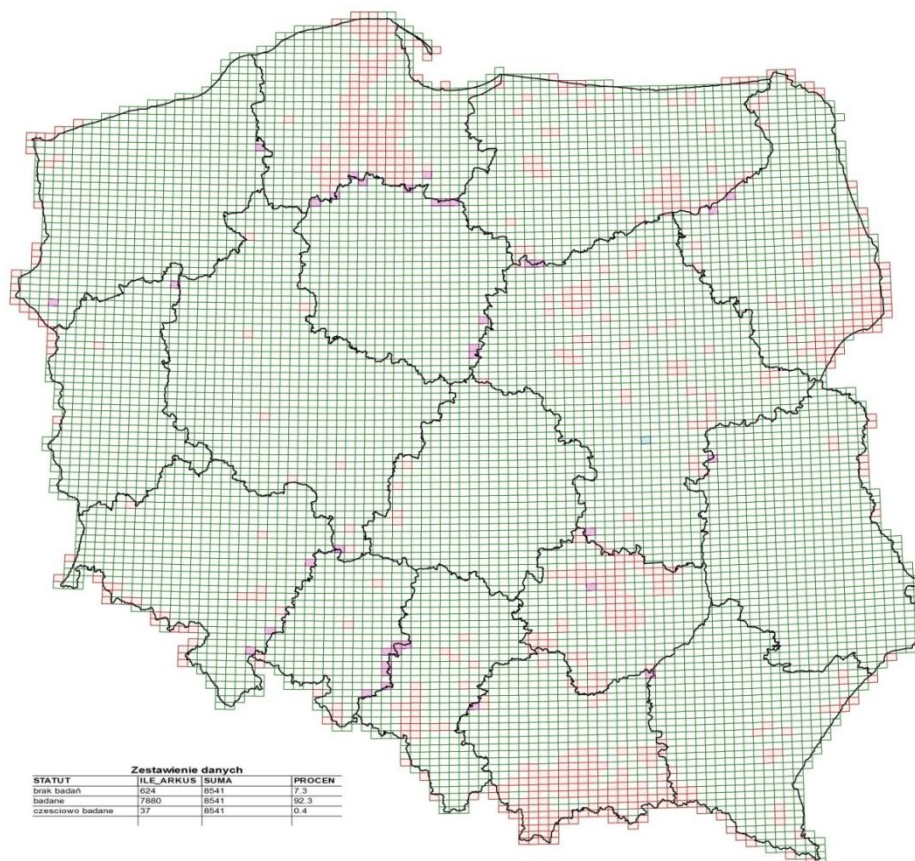
⁶³⁾ Obszar mapy w skali 1:25 000 i o wymiarach 7,5x5 km.

archeologicznych, zarządzany przez NID. W latach 2011 i 2012 w ramach udzielonych dotacji wykonano badania 126 obszarów AZP i sporządzono 1820 KEZA.

Istotnym walorem realizacji programu AZP jest identyfikacja przestrzenna dziedzictwa archeologicznego i dzięki temu wsparcie w formułowaniu zasad ochrony we wszelkich działaniach planistycznych. Uzyskany dzięki programowi AZP zasób informacji o dziedzictwie archeologicznym umożliwia także formułowanie skutecznych programów jego ochrony.

Kontynuacja prac w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski powinna zostać skoncentrowana na dwóch kierunkach:

- obszary AZP dotychczas nieprzebadane;
- obszary AZP obejmujące tereny szczególnego zagrożenia dziedzictwa archeologicznego.



Ryc. 2. Stan realizacji programu AZP (zielony – arkusze przebadane w całości, fioletowy – arkusze przebadane częściowo; czerwony – arkusze nieprzebadane)

Nieruchome zabytki archeologiczne (stanowiska) ze względu na swoją specyfikę – większość z nich jest nieczytelna na powierzchni (por. Aneks nr 9), a ich wartością są nawarstwienia kulturowe z zalegającymi w nich ruchomymi zabytkami archeologicznymi, podlegają różnorodnym zagrożeniom (dane o stanie i charakterze zagrożeń – por. Aneks nr 10). Do

specyficznych zagrożeń, na jakie narażone są nieruchome zabytki archeologiczne należą w szczególności:

- działalność rolnicza, polegająca w szczególności na rozorywaniu stanowisk, głównie przez tzw. głęboką orkę;
- wydobycie kruszyw – piasznice, żwirownie, itp.;
- działalność inwestycyjna, w szczególności budowlana;
- działalność rabunkowa, w tym nielegalne poszukiwania;
- siły natury – erozja, itp.

e. Infrastruktura informacji przestrzennej o zabytkach

Infrastruktura danych przestrzennych (ang. *Spatial Data Infrastructure, SDI*) jest rozumiana jako „komputerowy system informacji służący do wprowadzania, gromadzenia, przetwarzania oraz przedstawiania danych przestrzennych, którego podstawową funkcją jest wspomaganie decyzji”⁶⁴⁾. Zasób ten można również definiować jako zbiór danych zapewniający dostęp oraz możliwość wyszukiwania i przetwarzania informacji.

Udostępnienie w ramach infrastruktury informacji przestrzennej danych o położeniu i danych opisowych nieruchomości oraz archeologicznych zabytków rejestrowych, pomników historii, a także miejsc uznanych za światowe dziedzictwo dzięki przyjętym standardom INSPIRE⁶⁵⁾ umożliwi efektywne porównywanie i wspólne analizowanie danych przestrzennych gromadzonych przez podmioty podległe wszystkim resortom uwzględnionym w ramach infrastruktury informacji przestrzennej.

Nowe możliwości wynikające z wdrożenia jednolitego systemu gromadzenia i przekazywania danych przestrzennych mogą pomóc w efektywnym i skutecznym zarządzaniu przestrzenią uwzględniającym wartości zabytkowe oraz zwiększyć poziom ochrony zabytków realizowanej przez powołane do tego organy. Łatwy i operacyjny dostęp do danych przestrzennych zabytków znacznie przyspieszy proces projektowania i uzgadniania lokalizacji inwestycji, pomoże także przeciwdziałać wielu zagrożeniom zabytków, np. zminimalizuje ryzyko zniszczenia zabytków na skutek powodzi.

W związku z tym, że dane o położeniu zabytków będą publikowane w Internecie, w wolnym dostępie, infrastruktura informacji przestrzennej w zasadniczy sposób zwiększy dostęp społeczny do zasobu dziedzictwa kulturowego, jakim są zabytki.

⁶⁴⁾ Za: http://www.geoportal.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=6&Itemid=19

⁶⁵⁾ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2007/2/WE z dnia 14 marca 2007 r. ustanawiającej infrastrukturę informacji przestrzennej we Wspólnocie Europejskiej (INSPIRE) (Dz. Urz. UE L 108 z 25.04.2007, str. 1 z późn. zm.).

Zgodnie z *ustawą z dnia 4 marca 2010 r. o infrastrukturze informacji przestrzennej* (Dz. U. z 2010 r. Nr 76, poz. 489 oraz z 2012 r. poz. 951) organem wiodącym, odpowiedzialnym za wprowadzenie do infrastruktury informacji przestrzennej danych o zabytkach chronionych prawem, jest Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Generalny Konserwator Zabytków w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego powierzył to zadanie dyrektorowi NID. Powierzeniu zadania towarzyszyło przekazanie środków finansowych z budżetu MKiDN koniecznych do stworzenia infrastruktury informacji przestrzennej oraz zasilenia jej danymi.

Ustawa z dnia 4 marca 2010 r. o infrastrukturze informacji przestrzennej oraz Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2007/2/WE z dnia 14 marca 2007 r. ustanawiająca infrastrukturę informacji przestrzennej we Wspólnocie Europejskiej (INSPIRE) określają obowiązkowy zakres danych, który musi być uwzględniony dla każdego rekordu w bazie danych oraz tryb, w jakim dane te muszą być publikowane w Internecie w formie usług sieciowych. Informacja o zabytkach nieruchomych, w tym archeologicznych, wpisanych do rejestru zostanie opublikowana w związku z obowiązkiem nałożonym przez *ustawę z dnia 4 marca 2010 r. o infrastrukturze informacji przestrzennej* do połowy 2014 r. Ważnym elementem tworzenia, gromadzenia i udostępniania danych o zabytkach w ramach infrastruktury informacji przestrzennej jest zapewnienie wysokiego standardu jakości danych. Zadanie to jest niemożliwe do osiągnięcia bez stworzenia systemowego rozwiązania gwarantującego udział organów właściwych do prowadzenia rejestru zabytków w kontroli jakości danych gromadzonych w IIP i ich aktualizacji.

OBSZAR 3: KOMUNIKACJA, POROZUMIENIE I WSPÓŁPRACA W OBSZARZE OCHRONY ZABYTKÓW W POLSCE

a. Dziedzictwo kulturowe – potencjał rozwoju społecznego

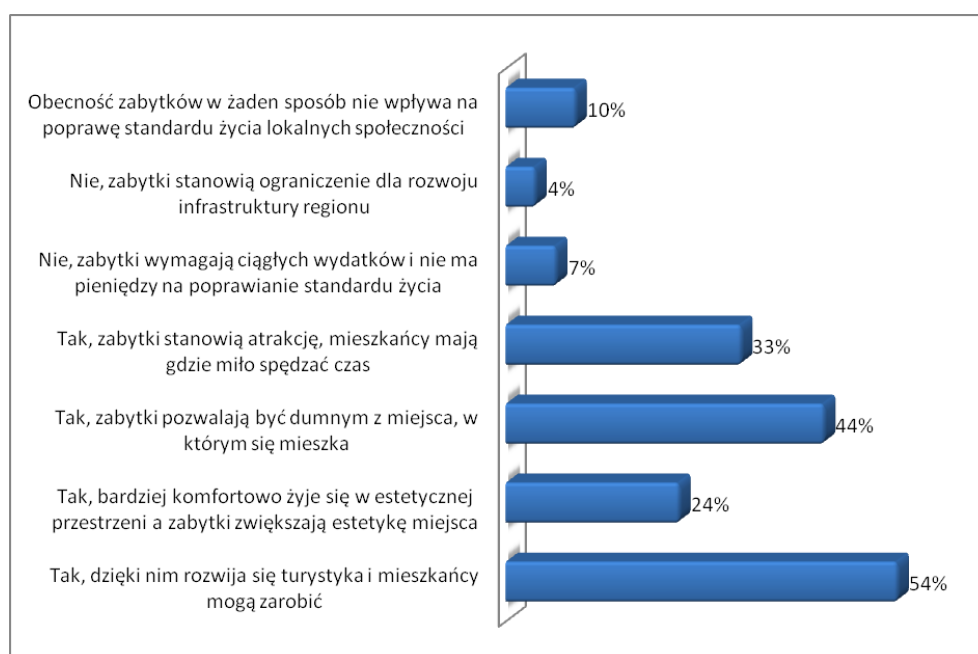
W *Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020* wskazano, iż dziedzictwo kulturowe stanowi nie tylko przedmiot ochrony, ale jest również zasobem, który powinien zostać wykorzystywany dla obecnego i przyszłego rozwoju. Obejmuje ono nie tylko materialne dobra kultury, ale także wartości artystyczne i poznawcze utrwalające naszą pamięć narodową oraz tworzące tożsamość.

Świadoma partycypacja społeczna w procesie (re)interpretacji⁶⁶⁾ dziedzictwa jest elementem budowy wspólnej tożsamości, a pośrednio więzi międzyludzkich i zaufania, które ułatwia interakcję oraz współdziałanie i jest kluczowym czynnikiem rozwoju kapitału społecznego.

⁶⁶⁾ Reinterpretacja dziedzictwa kulturowego to proces – stanowiący wypadkową procesów społecznych, ekonomicznych, politycznych, przestrzennych i kulturowych – wynikający z ciągłej, społecznej waloryzacji i przekształcania zasobów dziedzictwa kulturowego oraz określania jego współczesnego, akceptowalnego społecznie znaczenia i wykorzystywania (definicja opracowana na podstawie materiału prof. J. Purchli, przygotowanego na potrzeby SRKS w 2010 r.).

Dziedzictwo kulturowe stanowi nie tylko istotny filar naszej tożsamości narodowej, jako świadectwo historii Polski, ale także, odwołując się do tradycyjnej kultury lokalnej, jest nośnikiem, mocnych więzi międzyludzkich i wzorców zachowań, które zostały zachowane w kulturze lokalnej.

Mimo tak ważnej roli dziedzictwa kulturowego w budowaniu kapitału społecznego aż 14% społeczeństwa twierdzi, że zabytki w ogóle ich nie interesują⁶⁷⁾. Jest także pewna część społeczeństwa, która neutralnie lub źle ocenia rolę zabytków. Co dziesiąty uczestnik badań społecznych zleconych przez NID⁶⁸⁾ uważa, że zabytki w żaden sposób nie wpływają na poprawę standardu życia lokalnych społeczności, zdaniem 7% respondentów zabytki mają negatywny wpływ na standard życia, ponieważ wymagają ciągłych wydatków, a 4% ankietowanych uważa, że zabytki ograniczają rozwój infrastruktury regionu.



Rys. 3. Czy zabytki znajdujące się w danej miejscowości wpływają na poprawę standardu życia lokalnych społeczności?

W tym miejscu należy zwrócić również uwagę na odrębną grupę respondentów, tj. 19%, którzy deklarują bierność w sytuacji, gdy byliby świadkami niszczenia zabytków⁶⁹⁾. Obojętność ta świadczy o niskim poczuciu odpowiedzialności za zachowanie zabytków, które może

⁶⁷⁾ Badania dotyczące stosunku polskiego społeczeństwa do dziedzictwa kulturowego „Dziedzictwa kulturowe w oczach Polaków” przeprowadzone zostały na zlecenie NID w 2011 r., obejmowało swoim zakresem aspekty ilościowe – podjęte metodą CAWI w ramach wywiadów przez Internet, wśród respondentów z próby ogólnopolskiej liczącej 1005 osób oraz jakościowej – zrealizowanej podczas zogniskowanych wywiadów grupowych.

⁶⁸⁾ *Ibidem.*

⁶⁹⁾ *Ibidem.*

wynikać z braku uznawania zabytków jako cennego i ważnego społecznie zasobu należącego do „nas”.

Przedstawione dane wskazują potrzebę wdrożenia działań wspierających budowanie świadomości w zakresie społecznej funkcji zabytków, jako ważnej części dziedzictwa kulturowego będącego podstawą kształtowania tożsamości obywatelskiej.

Polacy wiedzę o dziedzictwie kulturowym najczęściej czerpią z telewizji (58% wskazań)⁷⁰⁾, w związku z tym wydaje się, że jest to najbardziej właściwe medium do budowania świadomości społecznych o wartości zabytków.

b. Wielkość zasobu zabytków umożliwiającego budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości

Istotną częścią dziedzictwa kulturowego w kontekście budowania tożsamości narodowej, regionalnej i lokalnej są zabytki, jako materialne nośniki wartości artystycznych oraz obecne w naturalnym otoczeniu człowieka świadectwa historii wspólnej dla narodu i społeczności lokalnych.

Do zasobu stanowiącego podstawę budowania tożsamości narodowej można zaliczyć zabytki uznane rozporządzeniami Prezydenta RP za pomniki historii. Na dzień 31 grudnia 2013 r. na mocy 54 decyzji Prezydenta RP za pomniki historii było uznanych 65 miejsc i obiektów. Z każdym rokiem, liczba najcenniejszych obiektów sukcesywnie powiększa się.

Drugą ważną kategorią obiektów, w kontekście budowania tożsamości narodowej, są obiekty uznane za światowe dziedzictwo. Na dzień 30 czerwca 2013 r. w Polsce znajdowało się 27 obiektów objętych 13 wpisami na listę światowego dziedzictwa UNESCO ze względu na wartości kulturowe⁷¹⁾.

Poza kategoriami zabytków o znaczeniu narodowym Polska ma także zasób obiektów zabytkowych o znaczeniu regionalnym i lokalnym, na który składają się zabytki wpisane do rejestru zabytków oraz zabytki objęte ewidencjami⁷²⁾.

Zasób ten może stanowić ważny element budowania tożsamości społeczności lokalnych, ponieważ duża część obywateli dostrzega korzyści płynące z lokalnego dziedzictwa kulturowego. 44% obywateli twierdzi, że zabytki pozwalają być dumnym z miejsca, w którym się mieszka, 33% uważa, iż zabytki stanowią atrakcję, gdzie miło spędza się czas, zaś 24% zwraca uwagę, że zabytki zwiększają estetykę miejsca⁷³⁾.

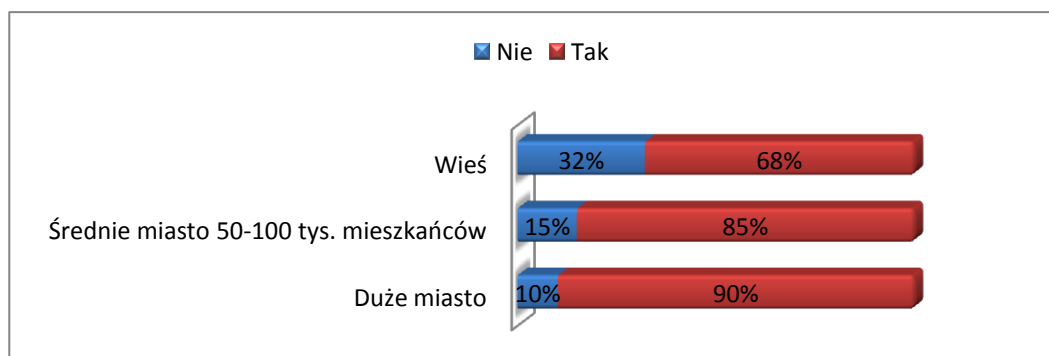
⁷⁰⁾ *Ibidem*.

⁷¹⁾ Ogólna liczba polskich wpisów na listę światowego dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego UNESCO wynosi 14, w tym jako jedyny wpis przyrodniczy – Puszcza Białowieska.

⁷²⁾ Rejestr zabytków – patrz tabela 6; ewidencja zabytków ruchomych i archeologicznych – ok. 1,7 mln obiektów.

⁷³⁾ *Ibidem*.

Warunkiem korzystnego wpływu dziedzictwa na wzmocnienie tożsamości społeczności lokalnej jest upowszechnienie wiedzy na temat lokalnych zabytków i ich wartości. Cytowane już wcześniej badania opinii społecznej wskazują na duże wyzwania w tej materii – 20% respondentów nie zna żadnego zabytku w okolicy, w której mieszka.



Rys. 4. Czy znasz jakiś zabytek w okolicy, w której mieszkasz? Dekompozycja ze względu na miejsce zamieszkania

Stosunkowo duży odsetek osób o niskiej percepcji lokalnego zasobu zabytków wskazuje na potrzebę jak najszybszego podjęcia działań promujących lokalne dziedzictwo kulturowe i upowszechniających wiedzę na jego temat. Wydaje się, że najlepszym medium do realizacji tego zadania jest Internet. 40% Polaków deklaruje, że właśnie z Internetu czerpie wiedzę o dziedzictwie lokalnym, a odsetek ten będzie sukcesywnie rósł w miarę zwiększającego się dostępu do Internetu i szerokopasmowego dostępu do Internetu, na co wskazują dane GUS⁷⁴⁾. Jest to również jednym z celów Europejskiej Agendy Cyfrowej.

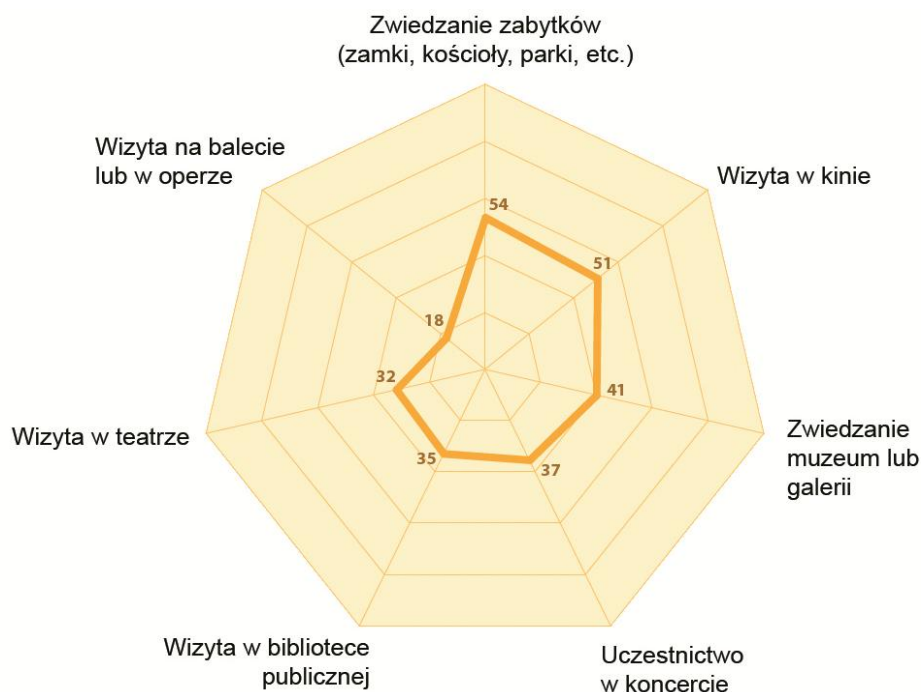
Internet daje możliwości interakcji odbiorcy i nadawcy komunikatu, a także, dzięki stale rozwijającej się technologii, istnieje możliwość dostosowania treści komunikatu do potrzeb odbiorcy w zależności od jego lokalizacji.

c. Ułatwienie dostępu do dziedzictwa kulturowego i partycypacja społeczna

Warunkiem wykorzystania potencjału społeczno-ekonomicznego dziedzictwa kulturowego do budowania kapitału społecznego Polaków jest rozpowszechnienie wiedzy na jego temat, zwiększenie świadomości wartości lokalnego dziedzictwa oraz zwiększenie partycypacji społecznej w procesie interpretacji i zachowania we właściwym stanie zabytków.

⁷⁴⁾ Społeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2009–2013, Warszawa 2013.

Z danych EUROSTAT z 2007 r. wynika stosunkowo wysoki poziom uczestnictwa mieszkańców Europy w dziedzictwie kulturowym. Największy odsetek uczestników wydarzeń kulturalnych zadeklarowało zwiedzanie zabytków i miejsc historycznych (54% respondentów).



Rys. 5. Uczestnictwo w kulturze, co najmniej raz w ciągu ostatnich 12 miesięcy, w UE-27, 2007 (%)⁷⁵⁾

Niestety z tych samych danych EUROSTAT wynika, że Polacy należą do grupy społeczeństw europejskich najrzadziej odwiedzających miejsca zabytkowe⁷⁶⁾.

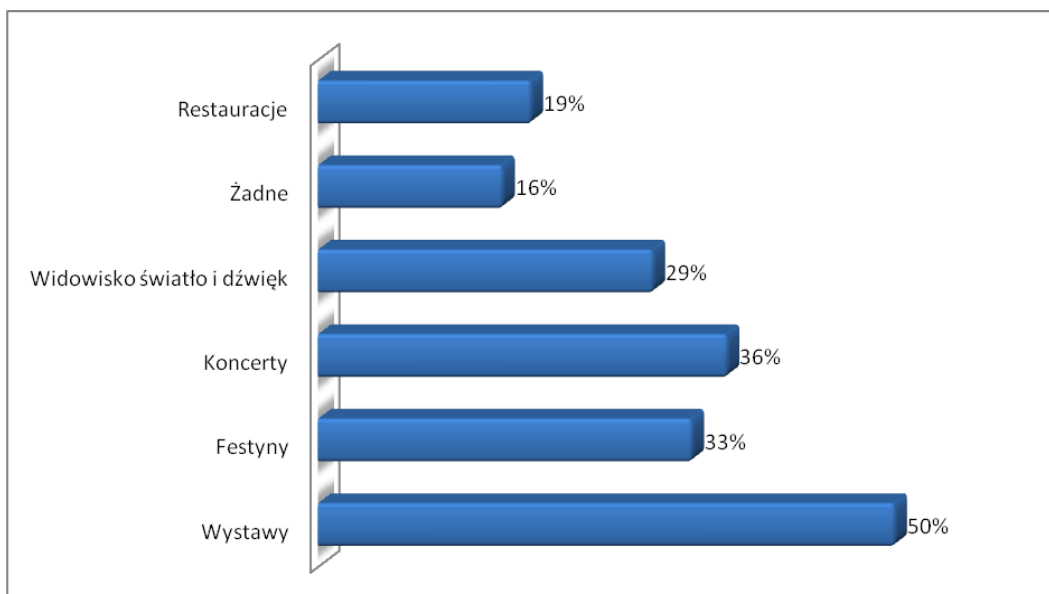
Zaangażowanie w proces aktywnego i świadomego poznawania i korzystania z zabytków, jako istotnego elementu dziedzictwa kulturowego, jest warunkiem korzystania z wartości materialnych i niematerialnych zawartych w tym zasobie. Z tego względu za szczególnie istotne należy uznać podjęcie działań, których celem będzie jednocześnie zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

Pewną wskazówką kierunku, który należałoby wybrać przy realizacji tego zadania, mogą być wyniki badania opinii społecznej⁷⁷⁾, z których wynika, że 84% Polaków deklaruje, że zabytkom powinny towarzyszyć dodatkowe działania zwiększające atrakcyjność odbioru lub ułatwiające poznanie i interpretację wartości, których jest nośnikiem.

⁷⁵⁾ Eurostat Pocketbooks, Cultural statistics, 2007 edition.

⁷⁶⁾ Cultural sites: historical monuments, museums, art galleries and archaeological sites, Frequency of visits to cultural sites in the last 12 months, 2006, Cultural statistics, Eurostat Pocketbook, 2011 edition.

⁷⁷⁾ Badania społeczne wykonane w 2011 r. na zlecenie Narodowego Instytutu Dziedzictwa.



Rys. 6. Jakie atrakcje powinny towarzyszyć zabytkom?

Wyniki badań pokazują, że osiągnięcie pożądanego efektu wymaga działań inicjujących interakcję obywateli z dziedzictwem *in situ*, wdrożenia nowoczesnych programów edukacyjnych realizowanych bezpośrednio w miejscach dziedzictwa, które zaangażują społeczności lokalne nie tylko w proces aktywnego poznawania zabytków, ale także ich konserwacji.

W związku z powyższym należy jak najszybciej rozpocząć działania zmierzające do ratyfikacji przez Polskę Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa.

Efektem aktywniejszego udziału obywateli w procesie poznawania dziedzictwa i jego ochrony będzie odtworzenie relacji między społecznościami lokalnymi a dziedzictwem, rozpoznanie w zabytkach ważnego świadectwa naszej historii i źródła tożsamości oraz wzmocnienie społecznej woli zachowania zabytków we właściwym stanie i w poszanowaniu autentyzmu jako wyjątkowej wartości.

IV. Analiza SWOT

Analiza ochrony dziedzictwa kulturowego na poziomie krajowym obejmuje rozpoznanie jej mocnych i słabych stron (analiza wewnętrzna) oraz obecnych i przyszłych zmian w jej otoczeniu, czyli szans i zagrożeń (analiza zewnętrzna). Prezentowana poniżej procedura SWOT jest syntezą stanu dziedzictwa kulturowego oraz dających się zaobserwować tendencji w dziedzinie jego ochrony.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Zróżnicowany zasób dziedzictwa kulturowego, • Poprawiające się rozpoznanie ilościowe i jakościowe zasobów zabytkowych, • Przypisanie właściwej rangi problematyce ochrony zabytków w nowo uchwalanych krajowych dokumentach strategicznych, • Zainwestowanie znacznych środków (w tym zwłaszcza unijnych) w działania na rzecz poprawy stanu dziedzictwa kulturowego, • Silne środowisko naukowe i konserwatorskie zapewniające od strony kadrowej i merytorycznej prawidłową realizację procesów konserwacji zabytków, • Wzrost roli samorządów terytorialnych w działaniach na rzecz opieki nad zabytkami.	• Doraźność planowania przestrzennego na poziomie gmin – plany tworzone dla wybranych terenów (zwłaszcza inwestycyjnych), • Niewystarczające wykorzystanie studiów wartości kulturowych gmin/powiatów jako podstawy do polityki konserwatorskiej wcz., • Brak spójności ochrony zabytków z ochroną przyrody – degradacja krajobrazu, • Niewystarczające instrumenty prawne pozwalające na skuteczną realizację zadań ustawowych Generalnego Konserwatora Zabytków oraz wojewódzkich i samorządowych konserwatorów zabytków, • Brak powiązania wysokości środków finansowych przeznaczanych na opiekę nad zabytkami w poszczególnych województwach z wielkością i wartością zasobu zabytkowego.
SZANSE	ZAGROŻENIA
• Rosnąca wiedza i świadomość władz lokalnych o wartości dziedzictwa kulturowego, • Uporządkowanie polityki planistycznej zgodnie z założeniami KPZK 2030, • Poprawa skuteczności egzekucji prawa, • Poprawa edukacji w dziedzinie zarządzania dziedzictwem kulturowym, • Potencjał dziedzictwa kulturowego jako czynnik stymulujący rozwój przemysłu turystycznego, • Wzrost roli inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych w ochronie zabytków.	• Niedostateczne zaangażowanie społeczne w opiekę nad zabytkami, • Niedostatecznie rozwinięta edukacja na rzecz dziedzictwa kulturowego, • Presja inwestycyjna na tereny o walorach kulturowych i przyrodniczo-kulturowych, • Niewystarczająca promocja działań na rzecz ochrony, konserwacji i rewitalizacji zabytków, • Brak powszechnego zrozumienia potencjału społeczno-ekonomicznego dziedzictwa kulturowego.

Wyzwania dla ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce

1. **Cel główny Krajowego programu – Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków**

Wyzwanie – Dziedzictwo kulturowe stanowi naturalny kapitał dla rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków, stanowi także naturalną podstawę wzmacniania tożsamości społecznej – cel główny *Krajowego programu* zakłada, poprzez zaplanowane w celach szczegółowych działania, wzmocnienie roli dziedzictwa w życiu społecznym oraz wzmocnienie świadomości roli dziedzictwa dla rozwoju społecznego.

2. **Cel szczegółowy 1 – Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce**

Wyzwanie 1 – Uporządkowanie i ujednolicenie stanu wiedzy o zasobie zabytków w Polsce polegające na sporządzeniu kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C), uporządkowaniu rejestru zabytków nieruchomych (księgi rejestru A i C) (usunięcie „martwych wpisów”), opracowaniu diagnozy stanu zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych;

Wyzwanie 2 – wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego wpływające na kompleksowość działań ochronnych i ich integrację z ochroną przyrody.

3. **Cel szczegółowy 2 – Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków**

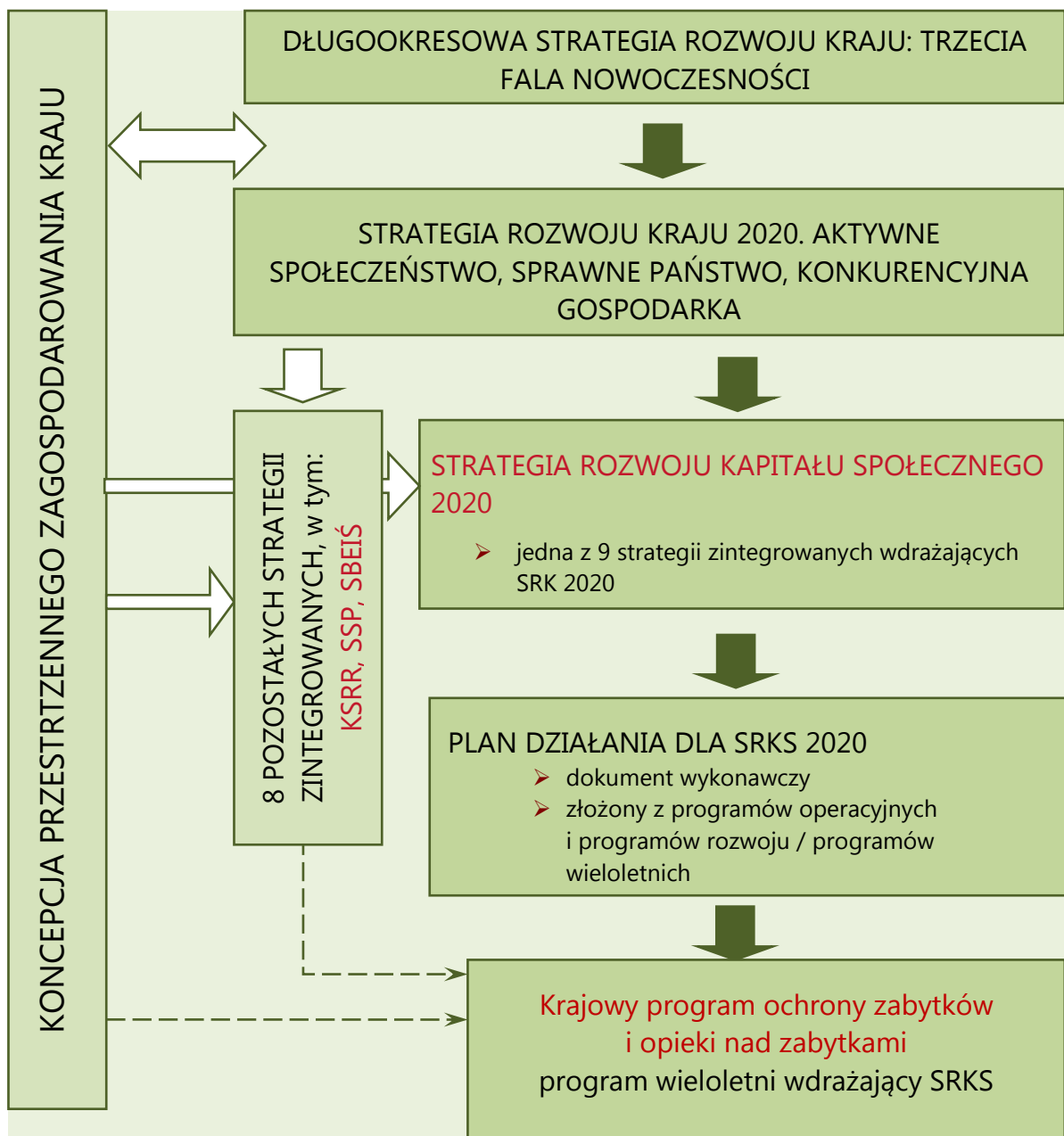
Wyzwanie 1 – Podniesienie jakości zarządzania zabytkami i zarządzania procesami ochrony zabytków wraz z podniesieniem jakości procesów decyzyjnych w administracji dotyczących ochrony zabytków.

4. **Cel szczegółowy 3 – Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji**

Wyzwanie 1 – zwiększanie dostępu do dziedzictwa i jego aktywna promocja – narzędzia do podnoszenia świadomości społecznej o funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się wszystkich poziomów tożsamości.

V. Relacja z dokumentami strategicznymi

Umieszczenie i odniesienia *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014–2017* w strukturze strategii rządowych oraz kluczowych dokumentów planistycznych państwa wskazuje poniższy rysunek.



Rys. 7. Umieszczenie i odniesienia Krajowego programu

Bezpośrednie powiązanie *Krajowego programu* z *SRKS* wzmacnia fakt, iż obydwa te dokumenty są koordynowane i zarządzane przez ministra właściwego ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Zakres zadań przedstawionych w *Krajowym programie* uwzględnia następujące odniesienia:

1. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020

Założenia przyjęte w *Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020*. W szczególności kwestie wskazane w celu szczegółowym 1 i celu szczegółowym 4.

- a) Cel szczegółowy 1: *Kształtowanie postaw sprzyjających kooperacji, kreatywności oraz komunikacji*

Kierunki działania:

1.2.3. Rozwój kompetencji kulturowych w uczeniu się innym niż formalne oraz upowszechnienie różnych form uczestnictwa w kulturze;

1.2.4. Rozwijanie kompetencji społecznych liderów i animatorów,

- b) Cel szczegółowy 4 *Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego*

Kierunki działania:

4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu;

4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Zakres odniesienia: *Krajowy program* przede wszystkim wypełnia zadania kierunku 4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu, tym niemniej w dokumencie zaprojektowano projekty i działania odwołujące się również do trzech pozostałych kierunków działania SRKS.

2. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Zadania określone w *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju*. *Krajowy program* odwołuje się w szczególności do zadań wskazanych w celu 4 i celu 6 KPZK.

- a) Cel 4. *Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski*

Kierunki działania:

4.1. Integracja działań w zakresie funkcjonowania spójnej sieci ekologicznej kraju jako podstawa ochrony najcenniejszych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych,

4.3. Wprowadzenie gospodarowania krajobrazem zgodnie z zapisami europejskiej konwencji krajobrazowej,

- b) Cel 6. *Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.*

Zakres odniesienia: Uwzględnienie zagadnienia ochrony krajobrazu przyrodniczego i kulturowego w procesach rozwoju regionów.

3. Strategia Sprawne Państwo 2020

Zadania wskazane w *Strategii Sprawne Państwo 2020*. *Krajowy program* odwołuje się w szczególności do zadań wskazanych w celu szczegółowym 2.

- a) Cel szczegółowy 2. *Zwiększenie sprawności instytucjonalnej państwa*

Działanie

2.2. *Optymalizacja struktur organizacyjnych administracji rządowej*

Zakres odniesienia: Planowana racjonalizacja struktur terenowych organów administracji rządowej – zapewnienie optymalnych warunków działania wojewódzkich konserwatorów zabytków.

4. *Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko 2020*

Zadania wskazane w *Strategii Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko 2020*, w tym przede wszystkim omówione w celu 1 tej strategii.

a) Cel 1. *Zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska*

Kierunki interwencji

1.4 Uporządkowanie zarządzania przestrzenią,

1.3 Zachowanie bogactwa różnorodności biologicznej, w tym wielofunkcyjna gospodarka leśna

- zadanie 15 część A Reforma systemu planowania przestrzennego w Polsce, pkt 2 określenie zasad zmiany przeznaczenia terenu zapewniających bezpieczeństwo inwestycji przy uwzględnieniu wymogów ochrony środowiska i dóbr kultury,
- zadanie 16 Wdrożenie mechanizmów monitorowania i utrzymania ładu przestrzennego, pkt 4 przeprowadzenie inwentaryzacji i waloryzacji krajobrazu w Polsce oraz analiza skuteczności przepisów zapewniających ochronę krajobrazu na poziomie aktów planistycznych.

Zakres odniesienia: Uwzględnienie zagadnienia utrzymania walorów kulturowych i estetycznych oraz ochrony krajobrazu kulturowego i obiektów zabytkowych w zakresie działań dotyczących odpowiedniego uporządkowania przestrzennego.

5. *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego*

Zadania określone w *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego*, w tym przede wszystkim omówione w celu 1 tej strategii.

a) Cel 1. *Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów*

Kierunek działania:

1.3. Budowa podstaw konkurencyjności województw – działania tematyczne

- 1.3.6. Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego.

Zakres odniesienia: Uwzględnienie zagadnienia ochrony krajobrazu przyrodniczego i kulturowego w procesach rozwoju regionów.

6. *Strategia Europa 2020*

Zadania określone w *Strategii Europa 2020*, w tym przede wszystkim omówione w celach 4 i 5 tej strategii.

a) Cel 4. *Edukacja*

Kierunek działań: zapewnienie dostępu do wiedzy i informacji wpływających na ogólny poziom kompetencji, w szczególności ludzi młodych.

b) Cel 5. *Walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym*

Kierunek działań: zagwarantowanie przestrzegania praw podstawowych osób ubogich i wykluczonych społecznie, zapewnienie im godnych warunków oraz umożliwienie im aktywnego udziału w życiu społeczeństwa.

Zakres odniesienia: Uwzględnienie zagadnień związanych z edukacją i walka z wykluczeniem społecznym w celu szczegółowym 3 *Krajowego programu*.

VI. Kierunki rozwoju (cele, kierunki działania, zadania)

Po przeprowadzeniu analizy stanu dziedzictwa kulturowego w Polsce oraz potrzeb związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami, zdefiniowano cele i kierunki interwencji w tym zakresie, przyjęte na lata 2014–2017.

W ramach programu rządowego będą one realizowane za pomocą projektów wiodących, finansowanych ze środków budżetu państwa, w części której dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Zgodnie z omówionym we wprowadzeniu rozdziału V umiejscowieniem *Krajowego programu* w strukturze strategii rządowych oraz kluczowych dokumentów planistycznych państwa, cel główny *Krajowego programu* jest powiązany z celami *SRKS*.

Mając na uwadze wypełnienie postanowień *SRKS* w okresie jej wdrażania, przewiduje się realizację dwóch czteroletnich i kolejno następujących po sobie *Krajowych programów*. Tym samym skumulowane efekty *Krajowego programu 2014–2017* oraz *Krajowego programu 2018–2021* będą stanowić bezpośrednie wypełnienie zapisów Strategii w tym zakresie.

Cele Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Cel główny

**Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków
w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków**

Cel główny *Krajowego programu* odwołuje się wprost do celu szczegółowego 4 *SRKS*. Tym samym realizacja *Krajowego programu 2014–2017* przyczynia się bezpośrednio do osiągnięcia celu szczegółowego 4 *SRKS*. Pośrednio wiąże się również z osiągnięciem celu szczegółowego 1 *SRKS* i przede wszystkim celu głównego tej *Strategii*.

Cel główny SRKS 2020			
Wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski			
Cele szczegółowe SRKS 2020			
Cel szczegółowy 1	Cel szczegółowy 2	Cel szczegółowy 3	Cel szczegółowy 4
<i>Kształtowanie postaw sprzyjających kooperacji, kreatywności oraz komunikacji</i>	<i>Poprawa mechanizmów partycypacji społecznej i wpływu obywateli na życie publiczne</i>	<i>Usprawnienie procesów komunikacji społecznej oraz wymiany wiedzy</i>	Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego



CEL GŁÓWNY <i>Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami 2014–2017</i>
<i>Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków</i>

Rys. 8. Odwołania i umiejscowienie celu głównego Krajowego programu

CEL GŁÓWNY PROGRAMU JEST WDRAŻANY POPRZEC TRZY CELE SZCZEGÓŁOWE:

1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce,
2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków,
3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

Cel szczegółowy 3 *Krajowego programu* odwołuje się do zadań wskazanych w celu szczegółowym 1 SRKS, co zostało wskazane w rozdziale pt. *Relacja z dokumentami strategicznymi*.

Odnosząc się do kolejnego poziomu zapisów *SRKS*, należy zauważyć, iż wdrażanie *Krajowego programu* bezpośrednio przyczynia się do realizacji kierunku działania 4.1.2. *SRKS Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu*. Pośrednio, wdrażanie *Krajowego programu*, przyczynia się również do wypełnienia zapisów kolejnych trzech kierunków działania *SRKS*, tj.: 1.2.3. *Rozwój kompetencji kulturowych w uczeniu się innym niż formalne oraz upowszechnienie różnych form uczestnictwa w kulturze*, 1.2.4. *Rozwijanie kompetencji społecznych liderów i animatorów* oraz 4.1.3. *Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury*.

Na cele szczegółowe *Krajowego programu*, podobnie jak w przypadku dokumentu wyższego rzędu (tj. *SRKS*) składają się kierunki działania, z których każdy realizowany będzie przez szereg zadań szczegółowych.

Terytorializacja *Krajowego programu*

Krajowy program ma kształtować politykę władz państwowych w sferze władczej – realizacji konstytucyjnych i ustawowych obowiązków ochrony dziedzictwa, a także stymulować wsparcie działań właścicieli i dysponentów obszarów i obiektów zabytkowych w ich działaniach opieki nad dziedzictwem.

Zróżnicowane nasycenie obszaru kraju obszarami i obiektami zabytkowymi wynika z wielowiekowych uwarunkowań historycznych, jest efektem aktywności społecznej w wielu sferach – ekonomicznej, kulturowej, religijnej itp.

Stąd też działania założone do realizacji w projekcie *Krajowego programu* obejmą terytorium całego kraju, z nasileniem zróżnicowanym w zależności od nasycenia regionów obszarami i obiektami zabytkowymi, w pełni przy tym respektując opisane wyżej uwarunkowania historyczne.

Zagadnienia horyzontalne

- a. Istotnym rozwiązaniem, porządkującym zagadnienia przedstawione w *Krajowym programie* i uwzględnionym na każdym etapie prac nad dokumentem, są zagadnienia horyzontalne: tematy wiodące, których problematyka została poruszona w co najmniej dwóch obszarach diagnozy oraz dwóch celach szczegółowych. Są to: uporządkowanie sfery ochrony zabytków nieruchomych – uporządkowanie rejestru oraz podniesienie jakości służb w zakresie realizacji pozostałych zadań w odniesieniu do zabytków nieruchomych (szkolenia, część zadań z podejścia krajobrazowego, wzmocnienie orzecznictwa),
- b. dostosowanie prawa i praktyki ochrony zabytków w Polsce do standardów międzynarodowych – ratyfikacja konwencji, ochrona zabytków ruchomych, wdrożenie

podejścia krajobrazowego, w tym podkreślenie roli parków kulturowych – jako jednej z kluczowych form ochrony zabytków,

- c. wzmocnienie realizacji konstytucyjnej zasady pomocniczości, w szczególności w odniesieniu do zadań realizowanych przy zaangażowaniu obywateli lub skierowanych bezpośrednio do nich,
- d. zwiększenie efektywności ochrony lokalnego dziedzictwa kulturowego – poprzez lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w ich otoczeniu,
- e. zwiększenie zaangażowania samorządów w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków,
- f. działania administracyjne na rzecz zwiększania dostępności obiektów zabytkowych dla osób niepełnosprawnych – likwidowanie barier i łagodzenie uciążliwości związanych z niepełnosprawnością ma istotne znaczenie dla przeciwdziałania wykluczenia tej grupy społecznej z dostępu do dóbr kultury, w tym dostępu do zabytków.

Zagadnienia horyzontalne nie tworzą dodatkowego poziomu w hierarchicznej strukturze dokumentu, zgodnie z jego podziałem na cel główny, cele szczegółowe i kierunki działania. W sposób istotny jednak wskazują zagadnienia priorytetowe w obszarze ochrony zabytków, przyjęte do realizacji do 2016 r.

W poniższym zestawieniu przedstawiono cel główny, cele szczegółowe i kierunki działania *Krajowego programu*.

Tabela 7. Cel główny, cele szczegółowe i kierunki działań *Krajowego programu*

Cel główny Krajowego programu Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków		
Cel szczegółowy 1	Cel szczegółowy 2	Cel szczegółowy 3
<i>Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce</i>	<i>Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków</i>	<i>Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji</i>
Kierunki działania	Kierunki działania	Kierunki działania
1. Porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych (księgi rejestru A i C). 2. Przygotowanie ratyfikacji <i>Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego</i>. 3. Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych. 4. Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego. 5. Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych. 6. Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C). 7. Realizacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.	1. Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach. 2. Wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną. 3. Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków. 4. Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.	1. Przygotowanie ratyfikacji <i>Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa</i>, Faro 2005. 2. Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych. 3. Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu. 4. Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

Cel szczegółowy 1: Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce

Kierunek działania 1:

Porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych (księgi rejestru A i C)

Rejestr zabytków jest podstawowym narzędziem prawnej ochrony obiektów zabytkowych. Rejestr zabytków został utworzony na mocy *rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. o opiece nad zabytkami* i utrzymany wszystkimi kolejnymi aktami prawnymi. Rozwój rejestru zabytków w wyniku wpisywania do niego kolejnych obiektów spowodował także niejednolitość wydawanych decyzji. Prowadzone obecnie rozpoznanie zasobów rejestru zabytków nieruchomych uzasadnia podjęcie prac porządkujących polegających na skreśleniu z rejestru obiektów fizycznie nieistniejących, a także skreśleniu z rejestru obiektów, które utraciły wartości artystyczne, historyczne lub naukowe leżące u podstaw wcześniejszego wpisu do rejestru.

Lp.	Zadanie
1.	Przygotowanie list zabytków wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C) ⁷⁸⁾ , które nie istnieją, zostały przeniesione do muzeów, lub utraciły wartości uzasadniające ich wpis do rejestru zabytków.
2.	Opracowanie wytycznych GKZ odnośnie standardu dokumentacji dotyczącej obiektów nieistniejących, przeniesionych do muzeów oraz standardu dokumentacji obiektów, które utraciły wartości uzasadniające ich wpis do rejestru; Przekazanie list obiektów do wcz wraz z wytycznymi GKZ do realizacji – opracowywanie i przekazywanie do MKiDN dokumentacji tych obiektów.
3.	Realizacja przez MKiDN procedury skreślenia z rejestru obiektów nieistniejących, przeniesionych do muzeów oraz obiektów, które utraciły wartości zabytkowe.

Kierunek działania 2:

Przygotowanie ratyfikacji *Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego*

Przygotowanie procedury ratyfikacji *Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego* i opracowanie propozycji zmian legislacyjnych związanych z późniejszą implementacją jej zapisów w polskim systemie prawnym wpłynie na ugruntowanie prestiżu Polski jako aktywnego członka światowej społeczności UNESCO. Wprowadzenie zapisów Konwencji usprawni procedury ochrony dziedzictwa podwodnego na polskim obszarze Morza Bałtyckiego oraz procedury badań i dokumentacji dziedzictwa podwodnego przez wyspecjalizowane służby.

⁷⁸⁾ Na podstawie analizy NID.

Lp.	Zadanie
1.	Przygotowanie dokumentacji niezbędnej dla ratyfikacji <i>Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego</i> .
2.	Przeprowadzenie konsultacji i złożenie projektu ustawy ratyfikacyjnej do Sejmu RP ⁷⁹⁾ .
3.	Ocena stanu ochrony dziedzictwa podwodnego w Polsce.
4.	Przygotowanie propozycji zmian legislacyjnych związanych z implementacją postanowień <i>Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego</i> w Polsce.

Kierunek działania 3:

Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych

Prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy obiektach zabytkowych oparte jest na przepisach art. 36 u.o.z., na podstawie których właściwy wojewódzki konserwator zabytków określa w wydanym przez siebie pozwoleniu sposób, zasady i technologię prowadzenia prac przy obiekcie zabytkowym. Pozwolenie ma charakter uznania administracyjnego, w związku z czym niezbędne jest wypracowanie standardów postępowania przy obiektach zabytkowych ujednoliconych dla wybranych typów i kategorii zabytków, z uwzględnieniem zróżnicowania zakresu dopuszczalnych działań w zależności od wartości zabytku – architektura współczesna (XX w.)/„dobra kultury współczesnej”, zabytki inżynierii i techniki, założenia zieleni zabytkowej, architektura drewniana i nieruchome zabytki archeologiczne.

Lp.	Zadanie
1.	Powołanie zespołu eksperckiego GKZ dla wypracowania założeń standardów konserwatorskich dla wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych – w oparciu o istniejące struktury Rady Ochrony Zabytków i Główniej Komisji Konserwatorskiej.
2.	Konsultacje GKZ (przy udziale ekspertów) z wkz, organizacjami branżowymi (Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków, Polski Komitet Narodowy Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków [ICOMOS], Stowarzyszenie Naukowe Archeologów Polskich, Stowarzyszenie Historyków Sztuki, Towarzystwo Opieki nad Zabytkami, Polski Komitet The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage [TICCIH]), środowiskami akademickimi.
3.	Opracowanie instrukcji opisujących standardy konserwatorskie dla wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych.

⁷⁹⁾ Prace legislacyjne nie obejmują procedur ratyfikacyjnych będących w gestii Sejmu i Senatu RP.

Lp.	Zadanie
4.	Przygotowanie wytycznych GKZ dla wkz określających standardy konserwatorskie dla wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych.
5.	Szkolenia specjalistyczne w zakresie stosowania standardów konserwatorskich dla wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych.
6.	Działania propagujące standaryzację działań ochronnych zgodnych z wytycznymi GKZ.

Kierunek działania 4:

Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego

Potrzeba zmiany podejścia od obiektów do obszarów chronionych, zgodna m.in. z *Rekomendacją UNESCO w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego* z 2011, w tym w szczególności krajobrazów kulturowych, wymaga rewizji istniejących instrumentów działania pod kątem efektywniejszego ich wykorzystywania. Dotyczy to w szczególności ochrony historycznych założeń przestrzennych wpisanych do rejestru. Wnioski z prowadzonych działań pozwolą ocenić, czy obowiązująca regulacja wymaga ewentualnych zmian legislacyjnych w przyszłości gwarantujących ochronę cennych kulturowo obszarów.

Lp.	Zadanie
1.	Przygotowanie wytycznych GKZ dla wkz określających zakres i sposób ochrony obszarów wpisanych do rejestru zabytków zapewniający ochronę krajobrazu kulturowego, w szczególności historycznych układów urbanistycznych i ruralistycznych oraz otoczenia zabytków wpisanych do rejestru.
2.	Analiza skuteczności ochrony obszarowej w ochronie zabytków wraz ze sformułowaniem wniosków <i>de lege ferenda</i> .

Kierunek działania 5:

Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych

Zgodnie z danymi z dnia 31.12.2013 r. na podstawie 14 510 decyzji o wpisie do rejestru zabytków ruchomych (księga B) w rejestrze znajduje się 242 901 obiektów, z czego 72% stanowi wyposażenie świątyń, 20% to kolekcje, wpisywane głównie w związku z przepisami o wpieraniu kolekcjonerów, obowiązującymi w latach 1962–1996, a pozostałe 8% stanowią inne zabytki ruchome, w tym ruchome zabytki techniki.

Odrębnie mogą być traktowane ruchome zabytki archeologiczne wpisywane do ksiąg rejestru C – zabytki archeologiczne, obok nieruchomych zabytków archeologicznych (np. grodziska, kurhany itp.). Powinny być w związku z tym uwzględnione przy przygotowywaniu diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych.

Wobec zmian legislacyjnych, w tym w szczególności w związku z *ustawą z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. Nr 75, poz. 474), potrzebne stało się opracowanie diagnozy dotyczącej prawnej ochrony zabytków ruchomych

w Polsce, zapewniającej właściwe zachowanie i zabezpieczenie tego zasobu, w tym spójność regulacji z zakresu ochrony zabytków z innymi obowiązującymi przepisami.

Diagnoza ochrony zabytków ruchomych obejmie nie tylko zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków, ale także muzealia w rozumieniu *ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach*, czyli przedmioty wpisane do inwentarza danego muzeum, w przypadkach, kiedy takie rozszerzenie zakresu badań uzasadnione będzie względami natury prawnej, standardami opieki konserwatorskiej czy też – standardami ewidencjonowania zbiorów.

Lp.	Zadanie
1.	Sporządzenie analizy rozwiązań prawnych w ochronie zabytków ruchomych dla wybranych krajów europejskich.
2.	Przygotowanie raportu dotyczącego stanu ochrony prawnej oraz kierunków zmian w zakresie prawnej ochrony zabytków ruchomych w Polsce.
3.	Konsultacje ze środowiskami konserwatorskimi, muzealnymi, akademickimi oraz służbą konserwatorską w zakresie kierunków zmian w ochronie zabytków ruchomych w Polsce.
4.	Przygotowanie założeń zmian legislacyjnych w zakresie ochrony zabytków ruchomych.

Kierunek działania 6:

Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C)

Analiza stanu zachowania zabytków przeprowadzona w latach 2003 i 2004, zakończona opracowaniem Raportu o stanie zabytków, stanowi do chwili obecnej jedyne realne źródło informacji o zasobie zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków. Jest to jednak źródło informacji nieobejmujące obiektów nowo wpisanych do rejestru zabytków w ostatnich 10 latach, a ze względu na dynamiczny rozwój gospodarczy, w tym liczne inwestycje, w części jest to źródło nieaktualne. Konieczne jest zatem pilne przeprowadzenie badań mających na celu opracowanie nowego, aktualnego raportu o stanie zachowania zabytków, niezbędnego dla wszelkich działań ochronnych realizowanych przez organy państwa.

Lp.	Zadanie
1.	Opracowanie założeń metodologicznych dla raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C).
2.	Przeprowadzenie terenowych prac badawczych.
3.	Opracowanie i prezentacja kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C).

Kierunek działania 7:**Realizacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego**

Program badań AZP opracowany i wdrożony do realizacji przez Ośrodek Dokumentacji Zabytków (ob. NID) w latach 80. XX w. jest unikalnym w skali światowej programem rozpoznania występowania stanowisk archeologicznych na terenie całego kraju. W ciągu 35 lat realizacji projektu przeprowadzono badania na terenie prawie 90% powierzchni kraju; do zakończenia realizacji projektu pozostało 624 arkuszy AZP (z 8541 wszystkich zaplanowanych).

Przeprowadzenie syntezy uzyskanych wyników – tj. przeprowadzenie analiz osadniczych, jest działaniem niezbędnym, stanowiącym podstawę do określania zakresu niezbędnej ochrony archeologicznej przy wszelkich działaniach inwestycyjnych i planistycznych. Dla zachowania założeń metodologicznych projektu niezbędne jest prowadzenie badań powierzchniowych na obszarach najistotniejszych ze względu na planowane lub przewidywane formy zagospodarowania przestrzeni, w tym zagrożenia inwestycyjne.

Lp.	Zadanie
1.	Opracowanie programu realizacji prac AZP – analiza obszaru i liczby arkuszy AZP niezbędnych do przeprowadzenia badań wg przyjętych założeń.
2.	Przeprowadzenie prac terenowych w wytypowanych obszarach.
3.	Analiza zasobu ewidencyjnego – wypracowanie modelu działań w sferze ochrony dziedzictwa archeologicznego.

Cel szczegółowy 2: Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków

Kierunek działania 1:**Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach**

Celem wdrożenia infrastruktury informacji przestrzennej jest zwiększenie efektywności zarządzania przestrzenią oraz wzrost skuteczności ochrony środowiska. Jednym z ważniejszych elementów zasobu kulturowego środowiska są zabytki. Uwzględnienie danych o zabytkach w infrastrukturze informacji przestrzennej zapewni narzędzia do ich skuteczniejszej ochrony, da możliwość bardziej efektywnego wykorzystania zasobu zabytkowego dla rozwoju społeczno-ekonomicznego oraz stworzy warunki do bardziej świadomej współpracy różnych środowisk związanych z ochroną zabytków i zarządzaniem przestrzenią.

Lp.	Zadanie
1.	Wprowadzenie danych o zabytkach nieruchomych i archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C) do infrastruktury informacji przestrzennej.
2.	Opracowanie i przekazanie do wojewódzkich konserwatorów zabytków wytycznych GKZ dotyczących weryfikacji i aktualizacji danych zgromadzonych w infrastrukturze informacji przestrzennej.
3.	Opracowanie wytycznych dotyczących uwzględnienia zabytków objętych ewidencją w infrastrukturze informacji przestrzennej.
4.	Opracowanie propozycji zmian prawnych zapewniających bieżącą aktualizację danych w infrastrukturze informacji przestrzennej dotyczących zabytków.

Kierunek działania 2:

Wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną

W rozwijającym się społeczeństwie obywatelskim, działania służb konserwatorskich powinny być jasno komunikowane i zrozumiałe dla społeczeństwa. Uruchomienie procedur pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy służbami konserwatorskimi a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną będzie służyć budowaniu świadomości społecznej wartości zabytków oraz zrozumieniu i akceptacji działań służb konserwatorskich związanych z ochroną zabytków. Istotnym elementem będzie również wypracowanie zasad konsultacji z organizacjami pozarządowymi zaangażowanymi w ochronę zabytków. Istotą niniejszego zadania jest wypracowanie Kodeksu Dobrych Praktyk, przy czym zasadnicze znaczenie będzie odgrywał tu proces dochodzenia do standardów wskazanej komunikacji społecznej, poprzez otwarte konsultacje, spotkania warsztatowe i konferencje z udziałem organizacji pozarządowych, jak i przedstawicieli społeczności lokalnych oraz wszystkich zainteresowanych.

Lp.	Zadanie
1.	Opracowanie Kodeksu Dobrych Praktyk komunikacji społecznej dla organów ochrony zabytków w zakresie informowania właścicieli zabytków oraz społeczności lokalnych o celu i powodach podejmowania decyzji administracyjnych.

Kierunek działania 3:

Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków

Działalność organów ochrony zabytków w podstawowym zakresie opiera się na wydawaniu decyzji administracyjnych. Oparcie tych rozstrzygnięć na przepisach zawierających liczne

pojęcia niedookreślone oraz ich wydawanie w ramach uznania administracyjnego stanowi poważne wyzwanie dla prawidłowości przeprowadzanych postępowań administracyjnych. W związku z tym niezbędne jest ciągłe doskonalenie kompetencji pracowników organów ochrony zabytków w zakresie prawa ochrony zabytków, stosowania procedur administracyjnych, przepisów karnych i egzekucyjnych, a także wytycznych GKZ. Nieodzowne jest także podniesienie kompetencji specjalistycznych w zakresie wykorzystywania mechanizmów negocjacyjnych, mediacyjnych oraz partycypacji społecznej w procesie decyzyjnym organów ochrony zabytków.

Lp.	Zadanie
1.	Opracowanie materiałów szkoleniowych dla pracowników organów ochrony zabytków.
2.	Wdrożenie programu stałych szkoleń w zakresie procedur administracyjnych i przepisów ochrony zabytków.
3.	Organizacja warsztatów specjalistycznych.
4.	Przeprowadzenie kompleksowego audytu jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków.

Kierunek działania 4:

Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków

Samorząd terytorialny odgrywa niezwykle ważną rolę w zakresie ochrony zabytków. Przepisy ustaw samorządowych wyraźnie wskazują, że działania ochronne zaliczone zostały do zadań własnych jednostek samorządu terytorialnego wszystkich szczebli. Jednocześnie najważniejsze zadania powierzone zostały gminom, które odpowiadają m.in. za ewidencjonowanie zasobu zabytkowego, zachowanie krajobrazu kulturowego, jak i odpowiednie gospodarowanie otoczeniem zabytków w procesie planowania przestrzennego. Zwiększeniu efektywności wykonywanych zadań służyć może wsparcie merytoryczne dotyczące zarządzania tym dziedzictwem, tak w formie ogólnodostępnego portalu informacyjnego, jak i bezpośrednich szkoleń i warsztatów dla pracowników jednostek samorządu terytorialnego, a także wsparcie merytoryczne w formie opracowań studialno-dokumentacyjnych.

Lp.	Zadanie
1.	Przygotowanie i prowadzenie portalu informacyjnego dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków.
2.	Cykl szkoleń dotyczących zarządzania dziedzictwem w samorządzie.
3.	Wsparcie samorządu terytorialnego przy tworzeniu dokumentów planistycznych poprzez opracowanie studiów ochrony wartości kulturowych, opracowanie wytycznych dla tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami oraz zasad przygotowania i treści planu ochrony parku kulturowego.

Cel szczegółowy 3: Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji

Kierunek działania 1:

Przygotowanie ratyfikacji *Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa*, Faro 2005

Ratyfikacja przez Polskę *Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa* oraz implementacja jej zapisów w polskim systemie prawnym będzie wzmocniała na forum europejskim wizerunek państwa polskiego jako kraju dbającego o właściwe wykorzystanie dziedzictwa kulturowego przez swoich obywateli. Jednocześnie przyjęcie zaleceń *Konwencji* będzie skutkowało, z jednej strony, bardziej świadomym wykorzystaniem zasobów dziedzictwa dla rozwoju społeczno-ekonomicznego, a z drugiej strony zwiększy odpowiedzialność społeczną za stan zabytków.

Lp.	Zadanie
1.	Przygotowanie dokumentacji niezbędnej dla ratyfikacji <i>Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa</i> .
2.	Przeprowadzenie konsultacji i złożenie projektu ustawy ratyfikacyjnej do Sejmu RP ⁸⁰⁾ .
3.	Przygotowanie propozycji zmian legislacyjnych związanych z implementacją postanowień <i>Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa</i> w Polsce.

Kierunek działania 2:

Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych

Dziedzictwo kulturowe ma znaczący udział w kształtowaniu tożsamości narodowej i społeczności lokalnych. Społeczne uświadomienie tego faktu będzie skutkowało większą odpowiedzialnością obywateli za stan zachowania jego składników oraz rosnącą wolą zachowania zabytków dla kolejnych pokoleń. Biorąc pod uwagę, że radio i telewizja stanowią najbardziej powszechne źródło informacji dla społeczeństwa, należy podjąć możliwe formalnie działania zmierzające do większego nasycenia treściami promującymi dziedzictwo kulturowe programów emitowanych przez radio i telewizję oraz opracowania atrakcyjnej dla odbiorców formuły programu promującego społeczne wartości zabytków.

⁸⁰⁾ Prace legislacyjne nie obejmują procedur ratyfikacyjnych będących w gestii Sejmu i Senatu RP.

Lp.	Zadanie
1.	Podjęcie współpracy z TVP i Polskim Radiem w sprawie większego nasycenia kanałów regionalnych treściami promującymi lokalne dziedzictwo kulturowe w programach emitowanych przez radio i telewizję w ramach misyjności mediów publicznych.
2.	Podpisanie porozumienia pomiędzy Generalnym Konserwatorem Zabytków a Państwowym Instytutem Sztuki Filmowej dotyczącego opracowania i ogłoszenia corocznego konkursu GKZ na film dokumentalny budujący świadomość społeczną wartości dziedzictwa kulturowego.

Kierunek działania 3:

Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu

Dziedzictwo kulturowe odgrywa bardzo ważną rolę społeczną – kształtuje tożsamości narodową i lokalnych „małych ojczyzn”, buduje poczucie wspólnoty, rozwija kapitał społeczny. Warunkiem pozytywnego wpływu dziedzictwa na rozwój społeczny jest prawidłowe rozpoznanie zasobu dziedzictwa przez społeczności lokalne. Jednym z działań zwiększających społeczny dostęp do zasobów dziedzictwa jest digitalizacja i publikowanie cyfrowych nośników treści zaliczających się do dziedzictwa kulturowego. W przypadku zabytków nośnikiem wartości społecznych jest nie tylko forma, ale także autentyczna substancja składająca się na zabytek, jego kontekst historyczny oraz walory krajobrazowe położenia obiektu *in situ*. W związku z powyższym digitalizacja zabytków nie może być rozumiana jako wytwarzanie cyfrowego substytutu oryginalnego obiektu. Celem digitalizacji zabytków jest promocja ich wartości oraz zachęcenie wszystkich zainteresowanych do odwiedzenia i poznania zabytku w jego autentycznej formie i pierwotnym kontekście krajobrazowym.

Lp.	Zadanie
1.	Digitalizacja oraz publikacja w Internecie informacji o zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.
2.	Udostępnienie informacji o zabytkach na urządzenia mobilne umożliwiające planowanie wyjazdów turystycznych.
3.	Rozwój i utrzymanie repozytorium cyfrowego przechowującego i publikującego w Internecie cyfrowe wizerunki zabytków.
4.	Umożliwienie interakcji społeczeństwa w zakresie informacji o zabytkach, oceny ich stanu zachowania i zarządzania nimi oraz informowania o potencjalnym zagrożeniu lub zaistniałym zniszczeniu.

Kierunek działania 4:**Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego**

Dziedzictwo kulturowe wpływa pozytywnie na rozwój społeczny poprzez zaangażowanie obywateli w proces społecznej interpretacji jego elementów. Jednocześnie proces takiego społecznego „oswajania” elementów dziedzictwa buduje więź emocjonalną między społeczeństwem i „jego” dziedzictwem. W efekcie obywatele stają się bardziej odpowiedzialni za stan zabytków i jasno wyrażają wolę zachowania dziedzictwa. Kluczowe w tym wypadku będzie podjęcie działań skutkujących zaangażowaniem na szeroką skalę społeczności lokalnych w aktywne poznawanie zabytków *in situ* i ich kontekstu historycznego, społeczne wykorzystanie wartości, których zabytki są nośnikami oraz ich ochronę.

Lp.	Zadanie
1.	Ogłoszenie dorocznego konkursu GKZ dla właścicieli i posiadaczy zabytków na działalność edukacyjną angażującą obywateli w proces poznawania dziedzictwa lokalnego.
2.	Opracowanie materiałów edukacyjnych dla szkół w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.
3.	Opracowanie i publikacja podręcznika dobrych praktyk edukacyjnych organizowanych na rzecz dziedzictwa kulturowego.
4.	Koordinowanie Europejskich Dni Dziedzictwa w Polsce.
5.	Organizacja i prowadzenie programu „Wolontariat dla dziedzictwa” angażującego społeczności lokalne w proces właściwego zachowania zabytków.

VII. Plan finansowy Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami 2014–2017

Realizacja *Krajowego programu* będzie prowadzona w ramach środków finansowych pochodzących z budżetu państwa, w części 24 – Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego. Budżet programu zakłada finansowanie w całości poszczególnych zadań, z wyjątkiem dwóch działań, wskazanych w celach 2 i 3 Programu.

Tabela 8. Budżet *Krajowego programu* na lata 2014–2017, z udziałem środków z budżetu państwa (cz. 24) oraz szacowanych środków własnych beneficjentów

Finansowanie <i>Krajowego programu</i>	2014	2015	2016	2017	RAZEM
Razem środki z budżetu państwa cz. 24	1 001 918,00 zł	7 560 429,00 zł	8 715 429,00 zł	8 759 429,00 zł	26 037 205,00 zł
Udział w (%) w danym roku	3,85%	29,04%	33,47%	33,64%	100%
Razem wkład własny beneficjentów ⁸¹⁾	0 zł	0 zł	278 000,00 zł	353 000,00 zł	631 000,00 zł
Udział w (%) w danym roku	0%	0%	44,06%	55,94%	100%
Łączne finansowanie <i>Krajowego programu</i>	1 001 918,00 zł	7 560 429,00 zł	8 993 429,00 zł	9 112 429,00 zł	26 668 205,00 zł
Udział w (%) w całości budżetu <i>Krajowego programu</i>	3,76%	28,35%	33,72%	34,17%	100%

Tabela 9. Budżet *Krajowego programu* na lata 2014–2017 przeznaczony na finansowanie celów szczegółowych wraz z kosztami promocji, ewaluacji i obsługi programu ze środków budżetu państwa (cz. 24)

Finansowanie <i>Krajowego programu</i> w ramach cz. 24 budżetu państwa	2014	2015	2016	2017	RAZEM
cel 1	353 000,00 zł	2 348 000,00 zł	2 995 000,00 zł	1 803 000,00 zł	7 499 000,00 zł
cel 2	60 000,00 zł	1 465 000,00 zł	950 000,00 zł	1 150 000,00 zł	3 625 000,00 zł
cel 3	508 000,00 zł	3 281 000,00 zł	4 504 000,00 zł	5 390 000,00 zł	13 683 000,00 zł
Razem cele	921 000,00 zł	7 094 000,00 zł	8 449 000,00 zł	8 343 000,00 zł	24 807 000,00 zł

⁸¹⁾ Cel 2. Kierunek działania 4: *Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków*. Realizowane w tym kierunku zadanie dotyczące działań szkoleniowych dedykowanych pracownikom administracji samorządowej wiązać się będzie jedynie z ponoszeniem kosztów delegacji pracownika jst, tj. 6000 zł w czasie trwania całego cyklu szkoleń, tj. w latach 2016–2017.

Cel 3. Kierunek działania 4: *Zwiększanie dostępu do dziedzictwa i ułatwianie jego odbioru społecznego*. Jednym z planowanych zadań jest organizacja i prowadzenie (w latach 2016–2017) programu *Wolontariat dla dziedzictwa* angażującego społeczność lokalne w proces właściwego zachowania zabytków. W ramach tego programu uprawnione podmioty (NGO) będą mogły ubiegać się o dotacje na współfinansowanie organizacji obozów wolontariackich. Średni koszt organizacji obozu szacowany jest na 50 tys. zł, zaś maksymalna wysokość dotacji szacowana jest na 80% całości kosztów, tj. 40 tys. zł.

Razem cele w % (względem całkowitych środków z cz. 24 budżetu państwa na <i>Krajowy program</i>)	3,53%	27,25%	32,46%	32,04%	95,28%
Promocja, ewaluacja i obsługa <i>Krajowego programu</i>	80 918,00 zł	466 429,00 zł	266 429,00 zł	416 429,00 zł	1 230 205,00 zł
Promocja, ewaluacja i obsługa <i>Krajowego programu</i> w % (względem całkowitych środków z cz. 24 budżetu państwa na <i>Krajowy program</i>)	0,31%	1,79%	1,02%	1,60%	4,72%

Tabela 10. Budżet *Krajowego programu* na lata 2014–2017 przeznaczony na finansowanie celów szczegółowych, promocji, ewaluacji i obsługi w rozkładzie na wydatki bieżące i majątkowe (środki budżetu państwa – cz. 24)

	2014		2015		2016		2017	
	bieżące	majątkowe	bieżące	majątkowe	bieżące	majątkowe	bieżące	majątkowe
cel 1	353 000,00 zł	0 zł	2 288 000,00 zł	60 000,00 zł	2 945 000,00 zł	50 000,00 zł	1 763 000,00 zł	40 000,00 zł
cel 2	0 zł	60 000 zł	1 435 000,00 zł	30 000,00 zł	950 000,00 zł	0 zł	1 150 000,00 zł	0 zł
cel 3	508 000,00 zł	0 zł	3 121 000,00 zł	160 000,00 zł	4 354 000,00 zł	150 000,00 zł	5 240 000,00 zł	150 000,00 zł
Razem cele	861 000,00 zł	60 000 zł	6 844 000,00 zł	250 000,00 zł	8 249 000,00 zł	200 000,00 zł	8 153 000,00 zł	190 000,00 zł
koszty promocji i ewaluacji programu i obsługi	80 918,00 zł	0,00 zł	366 429,00 zł	100 000,00 zł	266 429,00 zł	0 zł	416 429,00 zł	0 zł
Razem	941 918,00 zł	60 000,00 zł	7 210 429,00 zł	350 000,00 zł	8 515 429,00 zł	200 000,00 zł	8 569 429,00 zł	190 000,00 zł

VIII. System wdrażania, monitoringu i ewaluacji *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami 2014–2017*

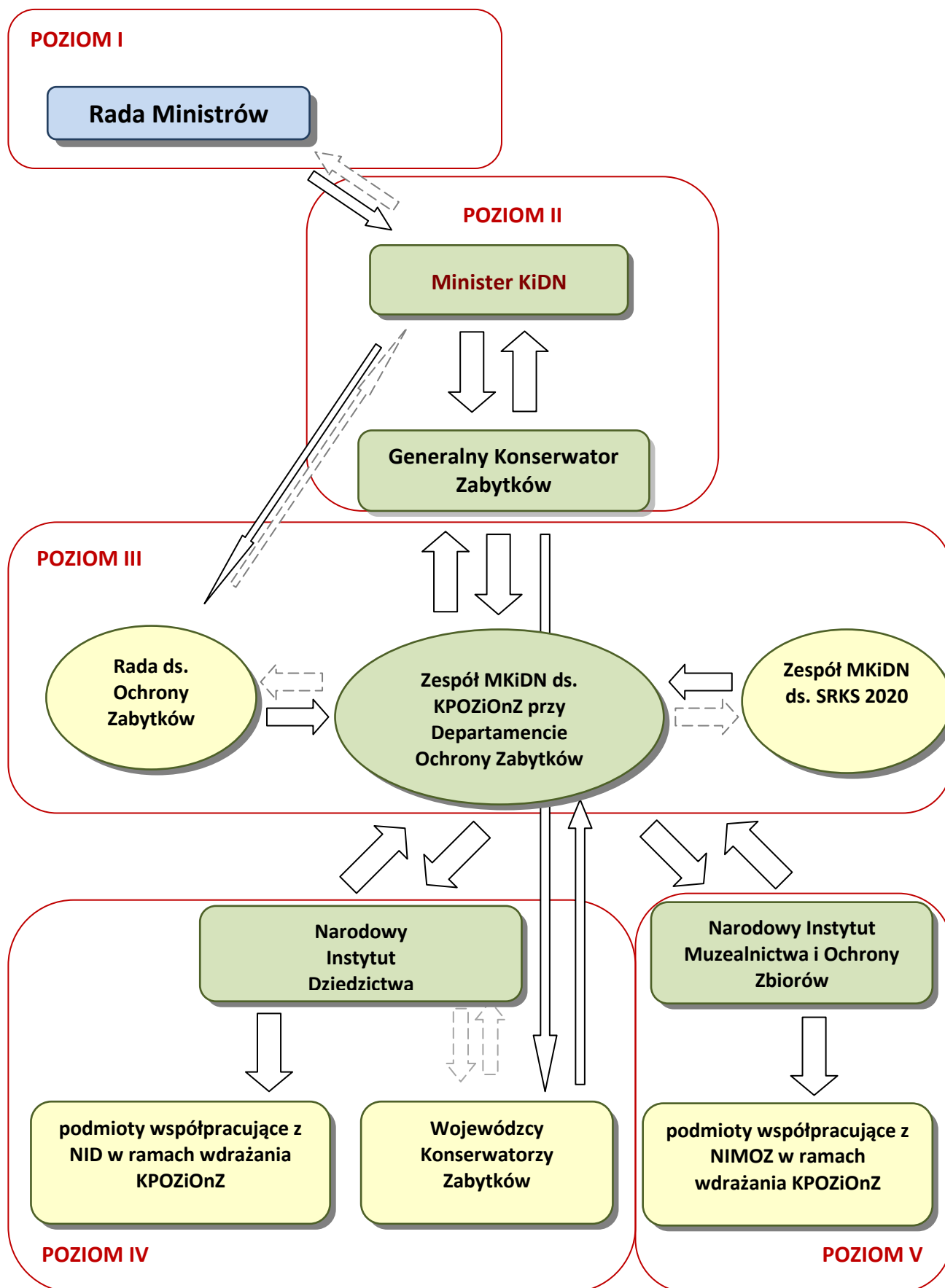
Struktura wdrażania *Krajowego programu* zakłada ścisłą współpracę Generalnego Konserwatora Zabytków (działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego), wojewódzkich konserwatorów zabytków, urzędu obsługującego ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, urzędów wojewódzkich oraz Narodowego Instytutu Dziedzictwa, Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów i Narodowego Muzeum Morskiego – instytucji wdrażających Program.

Założeniem przyjętym dla *Krajowego programu* jest wdrażanie programu na obszarze całego kraju pod kierunkiem i nadzorem GKZ, jednak zadania i działania *Krajowego programu* realizowane będą na poziomie właściwym dla ich charakteru. Z tego względu rozwiązania systemowe, określanie standardów itp. zostaną zaprojektowane przede wszystkim na poziomie centralnym (w porozumieniu i we współpracy z rządową administracją zespoloną w województwie). Inne zadania, jak na przykład działania edukacyjne, animacyjne lub promocyjne będą realizowane na poziomie wykonawczym, co oznacza także znaczącą możliwość indywidualizacji zadań na poziomie lokalnym oraz ich współrealizację przez beneficjentów, którzy otrzymali dofinansowanie w procedurze konkursów założonych do zorganizowania w ramach *Krajowego programu*.

Wdrażanie Krajowego programu 2014–2017

Realizacja *Krajowego programu* prowadzona będzie na kilku wzajemnie powiązanych i uzupełniających się poziomach, co przedstawia poniższy rysunek.

Rys. 9. Schemat poziomów i powiązań systemu wdrażania Krajowego programu



Rada Ministrów – I poziom

Rada Ministrów rozpatruje i przyjmuje sprawozdania z realizacji *Krajowego programu*.

Generalny Konserwator Zabytków – II poziom

Generalny Konserwator Zabytków, działający z upoważnienia i w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, koordynuje realizację *Krajowego programu*⁸²⁾. Tym samym GKZ:

- wyznacza terminy i tematy spotkań z udziałem ekspertów, instytucji i podmiotów zaangażowanych w realizację Programu;
- akceptuje proponowane rozwiązania związane z wdrażaniem *Krajowego programu*;
- przyjmuje sprawozdania z realizacji *Krajowego programu* oraz przedstawia je do akceptacji Ministrowi Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który następnie przedkłada je Radzie Ministrów;
- w razie konieczności przygotowuje aktualizację *Krajowego programu*, występuje o jej akceptację do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który następnie przedkłada ją Radzie Ministrów.

Zespół MKiDN ds. *Krajowego programu* przy Departamencie Ochrony Zabytków – III poziom

W urzędzie obsługującym ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w terminie miesiąca od przyjęcia *Krajowego programu* przez Radę Ministrów, zostanie wskazany zespół odpowiedzialny za koordynację realizacji *Krajowego programu*. Pracami Zespołu będzie kierował Dyrektor Departamentu Ochrony Zabytków MKiDN.

Zespół będzie bezpośrednio podlegał Generalnemu Konserwatorowi Zabytków, zgodnie z podziałem kompetencji w MKiDN między Ministrem, Sekretarzem Stanu, Podsekretarzami Stanu i Dyrektorem Generalnym⁸³⁾.

Zespół MKiDN ds. Krajowego programu przy Departamencie Ochrony Zabytków odpowiada za:

- bieżące raportowanie GKZ postępu prac związanych z wdrażaniem *Krajowego programu*;

⁸²⁾ Zarządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 stycznia 2012 r. w sprawie podziału czynności pomiędzy ministrami, sekretarzami stanu, podsekretarzami stanu oraz dyrektorem generalnym w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego (Dz. Urz. MKiDN, poz. 1).

⁸³⁾ *Ibidem*.

- przedstawianie informacji o stanie realizacji *Krajowego programu* na potrzeby Rady ds. Ochrony Zabytków działającej przy ministrze właściwym do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz organów opiniodawczo-doradczych działających przy Generalnym Konserwatorze Zabytków;
- zasięganie opinii Rady ds. Ochrony Zabytków dotyczącej realizacji *Krajowego programu* (w tym przede wszystkim odnośnie do sprawozdań z wdrażania *Krajowego programu* oraz rekomendacji dla kierunków działania *Krajowego programu na lata 2017–2020*);
- tworzenie, w razie potrzeby, doraźnych zespołów eksperckich w celu wypracowania rekomendacji i rozwiązań dla realizacji wybranych zadań *Krajowego programu*;
- współpracę z Narodowym Instytutem Dziedzictwa i Narodowym Instytutem Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów w zakresie wdrażania *Krajowego programu*, w tym opiniowanie proponowanego sposobu realizacji zadań;
- nadzór nad działalnością Narodowego Instytutu Dziedzictwa oraz działalnością Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów w zakresie wdrażania *Krajowego programu*;
- zapobieganie występowania odstępstw w realizacji *Krajowego programu* względem założeń przyjętych w programie;
- monitorowanie i ewaluację *Krajowego programu* przy współpracy pozostałych podmiotów odpowiedzialnych za realizację poszczególnych zadań *Krajowego programu*;
- opracowywanie i przedkładanie sprawozdań z realizacji *Krajowego programu* do zaopiniowania przez Radę ds. Ochrony Zabytków oraz do akceptacji Generalnego Konserwatora Zabytków;
- współpraca z Narodowym Instytutem Dziedzictwa i Narodowym Instytutem Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów w zakresie przygotowania rocznych sprawozdań z wdrażania *Krajowego programu*, jako element sprawozdawczości MKiDN z wykonania budżetu w cz. 24 za dany rok;
- komunikację z Zespołem MKiDN odpowiedzialnym za wdrażanie *SRKS*, w tym współpracę z Narodowym Instytutem Dziedzictwa i Narodowym Instytutem Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów w zakresie:
 - przygotowania rocznych sprawozdań z wdrażania *Krajowego programu*, stanowiących element sprawozdawczości z realizacji *SRKS*,
 - opiniowania wytycznych do realizacji instrumentów wdrażania *SRKS*,
 - przygotowywania wkładu do realizacji instrumentów wdrażania *SRKS*.

Narodowy Instytut Dziedzictwa, instytucja wdrażająca *Krajowy program* – IV poziom

Wiodącą instytucją wdrażającą *Krajowy program* jest Narodowy Instytut Dziedzictwa⁸⁴⁾, państwowa instytucja kultury, wpisana do rejestru instytucji kultury prowadzonego przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego⁸⁵⁾.

Narodowy Instytut Dziedzictwa odpowiada za:

- przygotowanie, monitoring, realizację i ewaluację zadań w *Krajowym programie* przypisanych do realizacji NID;
- udział w procesach monitoringu i ewaluacji *Krajowego programu* koordynowanych przez Zespół MKiDN ds. *Krajowego programu* przy Departamencie Ochrony Zabytków;

⁸⁴⁾ Instytut działa na podstawie: ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2012 r. poz. 406 oraz z 2014 r. poz. 423), u.o.z. oraz Zarządzenia nr 28 Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 3 października 2006 r. w sprawie połączenia instytucji kultury — Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków i Ośrodka Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego oraz utworzenia Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków (Dz. Urz. MKiDN Nr 6, poz. 50), Zarządzenia nr 32 Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 23 grudnia 2010 r. w sprawie zmiany nazwy i zakresu działania Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków (Dz. Urz. MKiDN Nr 6, poz. 58), Zarządzenia nr 28 Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 24 maja 2011 r. zmieniającego zarządzenie w sprawie zmiany nazwy i zakresu działania Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków (Dz. Urz. MKiDN Nr 4, poz. 34), Zarządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 13 listopada 2013 r. zmieniającego zarządzenie w sprawie zmiany nazwy i zakresu działania Narodowego Instytutu Dziedzictwa (Dz. Urz. MKiDN poz. 45), Zarządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 23 stycznia 2014 r. zmieniającego zarządzenie w sprawie zmiany nazwy i zakresu działania Narodowego Instytutu Dziedzictwa (Dz. Urz. MKiDN, poz. 1) oraz statutu, stanowiącego załącznik do zarządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 23 stycznia 2014 r. w sprawie nadania statutu Narodowemu Instytutowi Dziedzictwa (Dz. Urz. MKiDN, poz. 2).

⁸⁵⁾ §4 statutu NID, stanowiącego załącznik do Zarządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 23 stycznia 2014 r. w sprawie nadania statutu Narodowemu Instytutowi Dziedzictwa, brzmi:

„Do zadań Instytutu należą w szczególności:

- 1) gromadzenie i zarządzanie zasobem dokumentacji rejestru zabytków i Krajowej Ewidencji Zabytków oraz jej digitalizacja i upowszechnianie;
- 2) ewidencjonowanie badań archeologicznych prowadzonych na terenie kraju;
- 3) budowa i rozwój ogólnopolskiej, geoprzestrzennej bazy danych o zabytkach;
- 4) monitorowanie stanu zachowania i ocena wartości zasobu dziedzictwa;
- 5) monitorowanie i analizowanie zagrożeń dla dziedzictwa i wypracowywanie metod przeciwdziałania tym zagrożeniom, w tym w szczególności obiektów z Listy Światowego Dziedzictwa i uznanych za pomnik historii, a także obiektów szczególnie zagrożonych;
- 6) gromadzenie, opracowywanie i archiwizowanie zbiorów naukowych związanych z ochroną dziedzictwa oraz ich digitalizacja i upowszechnianie;
- 7) publikowanie i upowszechnianie wyników badań naukowych, prac projektowych i konserwatorskich, a także innych wydawnictw w zakresie ochrony dziedzictwa;
- 8) wydawanie opinii i ekspertyz dotyczących działań przy zabytkach na rzecz organów administracji publicznej;
- 9) tworzenie i upowszechnianie standardów dokumentacji, badania i konserwacji poszczególnych kategorii zabytków;
- 10) ewaluacja i doskonalenie systemu ochrony i ewidencji dziedzictwa materialnego i niematerialnego;
- 11) koordynowanie realizacji procedury występowania z wnioskiem do Ministra [Kultury i Dziedzictwa Narodowego] o uznanie przez Prezydenta RP zabytku nieruchomego za Pomnik Historii;
- 12) prowadzenie monitoringu miejsc i obiektów uznanych przez Prezydenta RP za Pomnik Historii;
- 13) realizacja w zakresie powierzonym przez Ministra zadań resortu wynikających z porozumień, konwencji i innych dokumentów ratyfikowanych przez Polskę, związanych z ochroną nad dziedzictwem materialnym i niematerialnym;
- 14) realizacja specjalistycznych programów szkoleniowych i informacyjnych na rzecz służb konserwatorskich i środowisk związanych z opieką nad zabytkami;
- 15) podejmowanie współpracy z właścicielami i zarządcami zabytków na rzecz właściwego zarządzania zasobem dziedzictwa kulturowego oraz promowanie zasad opieki nad zabytkami;
- 16) realizacja programów i kampanii społecznych w zakresie edukacji na rzecz dziedzictwa [...].”

- podejmowanie współpracy z innymi podmiotami w ramach realizacji zadań *Krajowego programu*, w tym: organizacjami pozarządowymi, państwowymi i samorządowymi instytucjami kultury oraz wojewódzkimi konserwatorami zabytków;
- podejmowanie współpracy z doraźnymi zespołami eksperckimi powoływanymi w ramach realizacji *Krajowego programu*;
- sporządzanie rocznych, lub w innym terminie na wniosek MKiDN, sprawozdań z realizacji *Krajowego programu* wraz z rekomendacjami i niezbędnymi podsumowaniami, z uwzględnieniem pomiaru i sprawozdawczości wskaźników wskazanych dla poszczególnych zadań *Krajowego programu*;
- opracowywanie i przedkładanie Zespołowi MKiDN ds. *Krajowego programu* przy Departamencie Ochrony Zabytków sprawozdań z realizacji zadań przypisanych NID w *Krajowym programie*;
- uzgadnianie brzmienia sprawozdań opracowywanych przez Zespół MKiDN ds. *Krajowego programu* przy Departamencie Ochrony Zabytków w zakresie dotyczącym zadań przypisanych w *Krajowym programie*;
- zapobieganie występowania odstępstw w realizacji zadań *Krajowego programu* względem założeń przyjętych w programie w odniesieniu do działań przypisanych NID;
- przedstawianie propozycji ewentualnych koniecznych działań naprawczych Zespołowi MKiDN ds. *Krajowego programu* przy Departamencie Ochrony Zabytków, a po ich akceptacji przez Generalnego Konserwatora Zabytków podejmowanie działań naprawczych, w sytuacji odstępstw w realizacji *Krajowego programu* względem założeń przyjętych w programie;
- przeprowadzanie analiz i opracowanie propozycji korekt do przygotowywanej przez GKZ aktualizacji *Krajowego programu* w zakresie działań realizowanych przez NID wraz z uzasadnieniem potrzeby wprowadzenia korekty lub aktualizacji.

Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów instytucja wdrażająca *Krajowy program* w zakresie ochrony zabytków ruchomych – V poziom

Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów⁸⁶⁾ odpowiada za:

- przygotowanie, monitoring, realizację i ewaluację zadań związanych z ochroną zabytków ruchomych, opisanych w *Krajowym programie*;
- udział w procesach monitoringu i ewaluacji *Krajowego programu* koordynowanych przez Zespół MKiDN ds. *Krajowego programu* przy Departamencie Ochrony Zabytków;
- podejmowanie współpracy z innymi podmiotami w ramach realizacji zadań *Krajowego programu*,
w tym: organizacjami pozarządowymi, państwowymi i samorządowymi instytucjami kultury oraz wojewódzkimi konserwatorami zabytków;
- podejmowanie współpracy z doraźnymi zespołami eksperckimi powoływanymi w ramach realizacji *Krajowego programu*;
- sporządzanie rocznych, lub w innym terminie na wniosek MKiDN, sprawozdań z realizacji *Krajowego programu* wraz z rekomendacjami i niezbędnymi podsumowaniami, z uwzględnieniem pomiaru i sprawozdawczości wskaźników wskazanych dla poszczególnych zadań *Krajowego programu*;
- opracowywanie i przedkładanie Zespołowi MKiDN ds. *Krajowego programu* przy Departamencie Ochrony Zabytków sprawozdań z realizacji działań przypisanych NIMOZ w *Krajowym programie*;
- uzgadnianie brzmienia sprawozdań opracowywanych przez Zespół MKiDN ds. *Krajowego programu* przy Departamencie Ochrony Zabytków w zakresie dotyczącym zadań przypisanych w *Krajowym programie*;

⁸⁶⁾ Instytut działa na podstawie: ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, Zarządzenia nr 51 Ministra Kultury i Sztuki z dnia 31 października 1991 r. w sprawie utworzenia Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów oraz nadania mu statutu (Dz. Urz. MKiDN z 2013 r. poz. 69, z późn. zm.) oraz Zarządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 marca 2014 r. w zmieniającego zarządzenie w sprawie utworzenia Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów oraz nadania mu statutu (Dz. Urz. MKiDN z 2014 r. poz. 13).

§7 statutu NIMOZ, stanowiącego załącznik do Zarządzenia nr 51 Ministra Kultury i Sztuki z dnia 31 października 1991 r. w sprawie utworzenia Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów oraz nadania mu statutu (Dz. Urz. MKiDN z 2013 r. poz. 69), brzmi:

„Instytut realizuje [...] w szczególności:

14) opracowuje dla Ministra okresowe raporty o stanie muzeów i ochronie zbiorów publicznych w Polsce;

15) udziela konsultacji i wydaje opinie dotyczące ochrony zabytków [...];

16) dokumentuje dane o:

a) stanie zabezpieczenia zbiorów publicznych, [...]

17) prowadzi „Krajowy wykaz zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem”;

19) popularyzuje historyczne, artystyczne i naukowe wartości muzealiów i zabytków [...];”.

- zapobieganie występowania odstępstw w realizacji *przypisanych zadań Krajowego programu* względem założeń przyjętych w programie w odniesieniu do działań przypisanych NIMOZ;
- przedstawianie propozycji ewentualnych koniecznych *działań naprawczych* Zespołowi MKiDN ds. *Krajowego programu* przy Departamencie Ochrony Zabytków, a po ich akceptacji przez Generalnego Konserwatora Zabytków, podejmowanie działań naprawczych, w sytuacji odstępstw w realizacji *Krajowego programu* względem założeń przyjętych w programie;
- przeprowadzanie analiz i opracowanie propozycji korekt do przygotowywanej przez GKZ aktualizacji *Krajowego programu* w zakresie działań realizowanych przez Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów wraz z uzasadnieniem potrzeby wprowadzenia korekty lub aktualizacji.

Harmonogram wdrażania *Krajowego programu*

Cel szczegółowy 1: Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce

[illegible]

[illegible]

				2014			2015				2016				2017			
	Kierunek działania	Zadania Krajowego programu	I kw.	II kw.	III kw.	IV kw.	I kw.	II kw.	III kw.	IV kw.	I kw.	II kw.	III kw.	IV kw.	I kw.	II kw.	III kw.	IV kw.
	obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego	wg przyjętych założeń.																
		Przeprowadzenie prac terenowych w wytypowanych obszarach.																
		Analiza zasobu ewidencyjnego – wypracowanie modelu działań w sferze ochrony dziedzictwa archeologicznego.																

Cel szczegółowy 2: Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków

[illegible]

[illegible]

Cel szczegółowy 3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji

				2014			2015				2016				2017				
	Kierunek działania	Zadania Krajowego programu	I kw.	II kw.	III kw.	IV kw.	I kw.	II kw.	III kw.	IV kw.	I kw.	II kw.	III kw.	IV kw.	I kw.	II kw.	III kw.	IV kw.	
Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji	Przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa, Faro 2005	Przygotowanie dokumentacji niezbędnej dla ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa.																	
		Przeprowadzenie konsultacji i złożenie projektu ustawy ratyfikacyjnej do Sejmu RP.																	
		Przygotowanie propozycji zmian legislacyjnych związanych z implementacją postanowień Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa w Polsce.																	
	Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa	Podjęcie współpracy z TVP i Polskim Radiem w sprawie większego nasycenia kanałów regionalnych treściami promującymi lokalne dziedzictwo kulturowe w programach emitowanych przez radio i telewizję w ramach misyjności mediów publicznych.																	

[illegible]

Wskaźniki Krajowego programu

Realizacja celów szczegółowych *Krajowego programu* będzie monitorowana za pomocą wskaźnika celu głównego oraz dziesięciu wskaźników celów szczegółowych – celowi pierwszemu przypisano cztery wskaźniki, a dwóm kolejnym po trzy mierniki.

Należy zaznaczyć, że zaproponowane dziesięć wskaźników nie obejmują wszystkich zaplanowanych efektów programu – dla części rezultatów trudno jest znaleźć rzetelne liczbowe miary, a niektóre inne efekty, choć wymierne, nie zostały tu uwzględnione jako zbyt szczegółowe. Ponadto trzeba dodać, że przedstawione poniżej mierniki rejestrują bezpośrednie rezultaty programu, czyli takie, które wystąpią w momencie zakończenia realizacji przedsięwzięcia, tj. na koniec 2017 r.

Należy jednak przyjąć, że efekty osiągnięte w okresie obowiązywania programu będą oddziaływać na adresatów programu i ich otoczenie również w kolejnych latach po jego zakończeniu, przynosząc dodatkowe rezultaty. Wypracowane zmiany systemowe będą się ugruntowywać w codziennej praktyce organów ochrony zabytków, zwiększając ich efektywność oraz skuteczność. Z kolei podjęte działania edukacyjno-promocyjne będą oddziaływać na nowe grupy odbiorców oraz kreować zwiększone zapotrzebowanie na zróżnicowane aktywności w obszarze dziedzictwa kulturowego. Można zatem oczekiwać, że długofalowymi rezultatami programu, czy inaczej mówiąc jego oddziaływaniem, będą: poprawa stanu zachowania zabytków w Polsce oraz wzrost turystyki kulturalnej, zwłaszcza w tych gminach, których władze zdecydują się uznać lokalne dziedzictwo za ważny czynnik rozwoju.

Tabela 11. Wskaźniki realizacji *Krajowego programu*

Wskaźnik	Wartość bazowa 2013	2014	2015	2016	2017
Cel główny: Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków					
Indeks Społecznej Aktywności Kulturalnej ⁸⁷⁾					

⁸⁷⁾ Indeks Społecznej Aktywności Kulturalnej ma konstrukcję iloczynu dwóch ilorazów: **ISAK = A/B x C/D**, gdzie

- A – liczba podmiotów z danego obszaru administracyjnego uczestniczących bezpośrednio w odtworzeniu i eksploatacji zabytków kultury z wyłączeniem obiektów sakralnych (przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, instytucje edukacyjne (szkoły), instytucje kultury (teatry, filharmonie, muzea itp.),
- B – liczba efektów w postaci wystaw, plenerów, koncertów, przedstawień, pokazów, konferencji itp. wynikających z działań na rzecz ochrony dziedzictwa,
- C – liczba beneficjentów takich działań wyrażona jako % ogólnej liczby mieszkańców (w tym przyjezdni i turyści),
- D – udział wydatków budżetu jednostek samorządu terytorialnego na ochronę dziedzictwa narodowego w wydatkach ogółem (wyłączone wydatki na biblioteki).

Jego walorem jest to, że daje wynik w %, który można agregować w skali całego kraju oraz w rozbięciu na województwa lub mniejsze jednostki terytorialne.

Wskaźnik	Wartość bazowa 2013	2014	2015	2016	2017
Cel szczegółowy 1: Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce					
GKZ dysponuje zaktualizowanym rejestrem zabytków nieruchomości (księga rejestru A i C) ⁸⁸⁾	0	0	0	0	1
GKZ posiada aktualną kompleksową diagnozę stanu zachowania zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (księga rejestru A i C)	0	0	0	0	1
GKZ dysponuje diagnozą prawną stanu ochrony zabytków ruchomych	0	0	0	1	1
Przedstawiciele wszystkich wcz, delegatur wcz oraz JST realizujących zadania wcz mają dostęp do wytycznych GKZ określających standardy konserwatorskie dla wybranych typów i kategorii zabytków ⁸⁹⁾	0	0	0	1	1
Cel szczegółowy 2: Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków					
Odsetek orzeczeń wcz (organów pierwszej instancji) utrzymanych w mocy przez GKZ wśród wszystkich orzeczeń wcz, względem których wniesiono odwołanie lub zażalenie do GKZ w danym roku ⁹⁰⁾	25,1%	26,2%	27,4%	28,7%	30,1%
Organy ochrony zabytków, organizacje branżowe i organizacje obywatelskie mają dostęp do Kodeksu Dobrych Praktyk w zakresie komunikacji społecznej związanej z działaniami administracyjnymi w obszarze ochrony zabytków	0	0	0	1	1
Odsetek obiektów wpisanych do rejestrów A i C, które są dostępne w infrastrukturze systemu informacji przestrzennej (na portalu internetowym e-zabytek.nid.pl)	0	0	0	0	100%

⁸⁸⁾ Aktualizacja związana jest z pracami prowadzonymi przez NID, oceniającymi stan obecnego zasobu zabytków wpisanych do rejestru zabytków. Szczegółowe dane por. Tabela nr 14. Względem wszystkich wpisów, które zostaną wytypowane przez NID jako dotyczące zabytków, które: nie istnieją, zostały przeniesione do muzeów lub utraciły wartości uzasadniające ich wpis do rejestru zabytków, zostanie wszczęta procedura administracyjna wykreślenia ich z rejestru zabytków. Wszystkie postępowania zostaną zakończone w okresie realizacji programu, w wyniku czego powstanie ostateczna lista zabytków, które należy wykreślić z rejestru (decyzją Ministra KiDN). Wszystkie te skreślenia zostaną przeprowadzone do połowy 2017 r. w wyniku czego rejestr zabytków nieruchomości i nieruchomości zabytków archeologicznych zostanie zaktualizowany.

⁸⁹⁾ Wybrane typy i kategorie zabytków to przede wszystkim *architektura modernistyczna/dobra kultury współczesnej, zabytki inżynierii i techniki, założenia zieleni zabytkowej, architektura drewniana*. Sformułowanie „mają dostęp” oznacza, że wszystkie wymienione podmioty zostaną poinformowane o możliwości pobrania przez Internet wersji elektronicznej przedmiotowych wytycznych GKZ (ponadto w ramach programu prowadzone będą szkolenia poświęcone stosowaniu wytycznych).

⁹⁰⁾ Jako **wartość bazową** przyjęto wartość wskaźnika w 2013 r.; dane dla lat 2009–2013 zamieszczono w Tabeli nr 3 w *Diagnozie*. **Wartość docelową** ustalono przy założeniu, że trend wzrostu wartości wskaźnika zarejestrowany w latach: 2009–2013 (z wyłączeniem roku 2010; por. przypis nr 44) powinien zostać utrzymany. Z uwagi na wielość czynników, które mogą wpływać na wartość wskaźnika, a których wystąpienie czy natężenie trudno jest przewidzieć w roku początkowym dla realizacji programu przyjęto, że wartość docelowa wskaźnika w 2017 r. może się różnić od wartości docelowej wskazanej powyżej o +/- 1 pkt procentowy.

Warto zaznaczyć, że co roku orzeczenia wcz, względem których wnoszone są odwołania lub zażalenia stanowią mniej niż 1% wszystkich działań (decyzje, postanowienia, pozwolenia, uzgodnienia) wcz (por. Tabele nr 3 i 5 w *Diagnozie*).

Wskaźnik	Wartość bazowa 2013	2014	2015	2016	2017
Cel szczegółowy 3: Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji					
Średnia liczba społeczności lokalnych angażujących się co roku w wydarzenia Europejskich Dni Dziedzictwa w latach 2014–2016 ⁹¹⁾	344	358	372	386	400
Łączna liczba wolontariuszy zaangażowanych w realizację projektów dofinansowanych w ramach programu „Wolontariat dla dziedzictwa” uruchomionego w ramach <i>Krajowego programu</i> ⁹²⁾	0	0	0	600	600
Średnia miesięczna liczba użytkowników portalu e-zabytek.nid.pl w danym roku realizacji <i>Krajowego programu</i> ⁹³⁾	2000	2100	2200	2300	2400

Wskaźniki celu szczegółowego nr 1: Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce

Probież realizacji celu 1 stanowi zestaw mierników rejestrujących różnorodne rozwiązania systemowe na rzecz ochrony zabytków – uporządkowanie rejestru zabytków (podstawowej formy ochrony zabytków w Polsce), udostępnienie wkz narzędzia służącego podniesieniu jakości prac konserwatorskich przy wybranych typach i kategoriach zabytków oraz warunków wstępny wyznaczenia strategicznych kierunków kolejnej edycji *Krajowego programu* – diagnozę stanu zachowania zabytków nieruchomych oraz diagnozę stanu ochrony prawnej zabytków ruchomych.

⁹¹⁾ Przyjęto, że liczba społeczności lokalnych jest równa liczbie miejscowości, w których organizowane są wydarzenia EDD. Jako **wartość bazową** przyjęto średnią wartość wskaźnika w latach: 2010–2013, tj. w czteroletnim okresie poprzedzającym uruchomienie programu. Przyjęto, że **wartość docelowa** powinna być wyższa o 16% od wartości bazowej.

⁹²⁾ Zgodnie z założeniem Krajowego Programu obozy wolontariackie będą organizowane w latach 2015–2017. Przyjęto założenie, że w każdej edycji dofinansowywanych będzie 20 obozów; w jednym obozie średnio będzie brało udział 15 wolontariuszy. Taka liczba uczestników pozwoli zapewnić bezpieczeństwo uczestnikom oraz da możliwość realnej kontroli ich działań przez kierownika prac.

⁹³⁾ Miesięczna liczba użytkowników to liczba użytkowników, którzy w danym miesiącu raz lub więcej razy odwiedzili portal e-zabytek (oznacza to, że jedna osoba [jeden adres IP] w danym miesiącu liczona jest tylko raz. Jako **wartość bazową** przyjęto średnią miesięczną liczbę użytkowników w okresie styczeń–lipiec 2013 r. Przyjęto, że **wartość docelowa** będzie o 20% wyższa.

Dane z 2013 r. (analizowane były dane statystyczne odwiedzalności portalu w miesiącach od stycznia do lipca br.) pokazują, że średnia miesięczna liczba użytkowników portalu e-zabytek stabilnie utrzymuje się na poziomie 3266,66. Biorąc pod uwagę, że w okresie trwania programu będzie rosła liczba zabytków prezentowanych w portalu nie powinno być problemów z utrzymaniem zainteresowania na dotychczasowym poziomie. Przyjmując takie założenie obliczono **docelową wartość miernika**. W obliczaniu docelowej wartości miernika nie wzięto pod uwagę liczby pobrań aplikacji ze względu na trudną do przewidzenia zależność liczby zabytków prezentowanych w aplikacji do użytkowników zainteresowanych pobraniem aplikacji i korzystaniem z niej na swoich urządzeniach mobilnych.

Wskaźniki realizacji celu szczegółowego nr 2: Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków

Zadania służące realizacji celu 2 to wsparcie merytoryczne i techniczne dla organów ochrony zabytków. Usprawnieniem technicznym będzie przedsięwzięcie informatyczne polegające na zasileniu infrastruktury informacji przestrzennej danymi dotyczącymi wszystkich zabytków nieruchomych i archeologicznych. Miarą skuteczności tych działań będzie odsetek zabytków figurujących w infrastrukturze informacji przestrzennej. Wsparcie merytoryczne to przede wszystkim seria szkoleń dla pracowników organów ochrony zabytków na podstawie nowo opracowanego kompleksowego programu podnoszenia kwalifikacji zawodowych i kompetencyjnych. Z jednej strony, wzmacniane będą umiejętności stosowania procedur administracyjnych oraz znajomość doktryny konserwatorskiej, z drugiej – zdolność komunikowania dla właścicieli zabytków i społeczności lokalnej celów i powodów decyzji administracyjnych podejmowanych przez służby. Przyjęto, że wskaźnikiem skuteczności zrealizowanych szkoleń powinna być większa skuteczność działań podejmowanych przez organy ochrony zabytków, rozumiana jako zwiększenie odsetka decyzji WKZ utrzymywanych w mocy przez GKZ. Obok szkoleń ważnym narzędziem wsparcia będzie Kodeks Dobrych Praktyk w zakresie komunikacji społecznej pomiędzy organami ochrony zabytków a kluczowymi interesariuszami; ważne jest, aby publikacja ta została udostępniona jak najszerszemu gronu aktorów zaangażowanych w proces ochrony zabytków i opiekę nad nimi.

Wskaźniki realizacji celu szczegółowego nr 3: Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji

W obszarze celu 3 zaplanowano przede wszystkim działania promujące wartość dziedzictwa kulturowego wśród Polaków, wzmacnianie więzi wspólnot lokalnych z ich miejscowym dziedzictwem, zachęcanie obywateli do zaangażowania na rzecz zachowania i rewitalizacji lokalnego dziedzictwa. Zaproponowane wskaźniki odwołują się do wskazanych wyżej obszarów – mierzą: popularność narzędzi internetowych, udostępniających informacje o zabytkach w Polsce, skalę wydarzeń organizowanych lokalnie w ramach Europejskich Dni Dziedzictwa, a także rezultaty programu grantowego dla podmiotów organizujących wolontariat w dziedzinie zachowania dziedzictwa kulturowego.

Monitorowanie *Krajowego programu*

W ramach monitoringu kontrolowana będzie realizacja zadań zgodnie z harmonogramem oraz skuteczność ich realizacji. Filarami monitoringu *Krajowego programu* będą cztery roczne sprawozdania sporządzone przez Zespół MKiDN ds. Krajowego programu przy Departamencie Ochrony Zabytków przy współpracy instytucji realizujących, zawierające m.in. informacje, czy wszystkie zaplanowane na dany rok działania zostały zrealizowane oraz czy założone rezultaty tych działań zostały w pełni osiągnięte. W przypadku pojawienia się

opóźnień czy niepełnego osiągnięcia rezultatów, ocenione zostanie ryzyko niepełnej realizacji celów programu oraz zarekomendowane będą adekwatne działania naprawcze. Podstawą sporządzenia rocznego sprawozdania będą robocze raporty kwartalne, natomiast rezultaty bieżącego monitoringu powinny być omawiane na roboczych spotkaniach Zespołu MKiDN ds. Krajowego programu przy Departamencie Ochrony Zabytków przy udziale przedstawicieli instytucji realizujących zdania *Krajowego programu*.

Monitorowanie realizacji *Krajowego programu* jest elementem systemu monitorowania SRKS, realizowanego zgodnie z Załoženiami systemu zarządzania rozwojem kraju. Monitoring programu będzie stanowił również wkład do raportu przekazywanego (raz na trzy lata) przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego do **raportu o rozwoju społeczno-gospodarczym, regionalnym i przestrzennym**, koordynowanego przez ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego.

Jednocześnie *Krajowy program* podlega (niezależnie od schematu opisanego powyżej) corocznej sprawozdawczości na potrzeby Rady Ministrów, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych. Dodatkowo, zgodnie z art. 86 pkt 2 u.o.z. minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego będzie przedstawiał Radzie Ministrów, co 2 lata, sprawozdanie z realizacji zadań wynikających z *Krajowego programu*.

Ewaluacja

Ewaluacja programu zostanie przeprowadzona w ostatnim roku jego realizacji. Umieszczenie badania ewaluacyjnego w 2/3 okresu realizacji przedsięwzięcia ma umożliwić uwzględnienie jego wyników w procesie konstruowania oraz wdrażania następnej edycji *Krajowego programu*, tj. na lata 2018–2021. Można oczekiwać, że zasadnicze ustalenia w zakresie skuteczności, efektywności czy użyteczności programu będą w tym momencie – po dwuletnich doświadczeniach z wdrażania – możliwe do zaobserwowania. Ocena *Krajowego programu* będzie jednym z elementów śródkresowej ewaluacji SRKS. Podmiotem odpowiedzialnym za przeprowadzenie ewaluacji *Krajowego programu* będzie Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wykonanie badania zlecone zostanie podmiotowi zewnętrznemu.

IX. Zarządzanie ryzykiem

Do czynników ryzyka związanego z realizacją *Krajowego programu* należy zaliczyć:

a. zdecentralizowany charakter zarządzania ochroną zabytków w Polsce

Realizacja zadań związanych z ochroną zabytków pozostaje w gestii administracji rządowej (wojewódzcy konserwatorzy zabytków oraz Generalny Konserwator Zabytków) oraz jednostek samorządu terytorialnego wszystkich szczebli⁹⁴⁾.

Zgodnie z art. 91 u.o.z. do zadań wojewódzkiego konserwatora zabytków należy w szczególności realizacja zadań wynikających z Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Jednocześnie zgodnie z art. 87 tej ustawy zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Powyższe przepisy są podstawą dla tworzenia zdecentralizowanych i dostosowanych do lokalnych potrzeb i uwarunkowań programów opieki nad zabytkami, wdrażanych przez jst poszczególnych szczebli. Tak przygotowane programy mogą, ale nie muszą wzmacniać efektów zakładanych w *Krajowym programie*.

Osiągnięcie, wskazanej w celu 2 *Krajowego programu*, synergii działania organów ochrony zabytków jest tym samym wyzwaniem w skali realizacji całego programu i osiągnięcia założonych w nim efektów.

W ramach *Krajowego programu* przewidziano działania mające na celu zmniejszenie możliwości wystąpienia tego ryzyka. Należy do nich zaliczyć seminaria i konferencje organizowane w ramach *Krajowego programu* z udziałem przedstawicieli jst (a tym samym możliwość wspólnego wypracowania różnych rozwiązań).

b. zadania o wymiarze długofalowym, wykraczające poza ramy czasowe *Krajowego programu*

W *Krajowym programie* jako jeden z celów szczegółowych wskazano wzmacnianie uczestnictwa w kulturze, dzięki edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

Z perspektywy dotychczasowych prac nad programem – tego typu zadania ujęto w nim po raz pierwszy. Wdrażanie zadań, opierających się w dużej mierze na otwartości i kooperacji organów ochrony zabytków z organizacjami pozarządowymi, instytucjami kultury działającymi w sferze edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego może rodzić wyzwania

⁹⁴⁾ por. Diagnoza *Krajowego programu*: Obszar 1. Organizacja i zadania organów ochrony zabytków w Polsce, pkt d. Organy ochrony zabytków w Polsce – zadania i kompetencje oraz pkt e. Rola samorządu terytorialnego w systemie ochrony zabytków w Polsce.

niezidentyfikowane na etapie prac planistycznych dla programu. Dodatkowo efekty realizowanych zadań w tym zakresie, odnoszące się do postaw, umiejętności i kompetencji odbiorców działań programu, mogą być zauważalne w dłuższym okresie czasu.

W celu minimalizacji tak określonego ryzyka przewiduje się wypracowanie i promocję dobrych praktyk, przy możliwie szerokim udziale wszystkich partnerów i interesariuszy programu.

Podobny charakter ryzyka wiąże się z ujętymi w *Krajowym programie* zadaniami opierającymi się na przeprowadzeniu złożonych, wieloletnich analiz, mających przyczynić się do wypracowania jak najlepszych regulacji na rzecz ochrony zabytków. Zmieniające się warunki prawne, społeczne i gospodarcze mogą powodować relatywnie szybki proces dezaktualizacji przeprowadzanych raportów i analiz na rzecz *Krajowego programu*. Fakt ten może utrudniać przygotowywanie rozwiązań akceptowanych i uznawanych za właściwe tak przez jednostki samorządu terytorialnego jak i organizacje dialogu społecznego i obywatelskiego.

Czynnikiem minimalizującym to ryzyko jest, określony w ustawie okres 4 lat, na jaki przyjmowane są kolejne *Krajowe programy* ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Dzięki temu zachowana zostanie naturalna potrzeba cyklicznej aktualizacji wszelkich raportów i opracowań.

X. Spis rysunków

Ryc. 1. Liczba obowiązujących gminnych programów opieki nad zabytkami w latach 2005–2013	25
Ryc. 2. Stan realizacji programu AZP	34
Rys. 3. Czy zabytki znajdujące się w danej miejscowości wpływają na poprawę standardu życia lokalnych społeczności?	37
Rys. 4. Czy znasz jakiś zabytek w okolicy, w której mieszkasz? Dekompozycja ze względu na miejsce zamieszkania	39
Rys. 5. Uczestnictwo w kulturze, co najmniej raz w ciągu ostatnich 12 miesięcy, w UE-27, 2007 (%)	40
Rys. 6. Jakie atrakcje powinny towarzyszyć zabytkom?	41
Rys. 7. Umieszczenie i odniesienia <i>Krajowego programu</i>	44
Rys. 8. Odwołania i umiejscowienie celu głównego <i>Krajowego programu</i>	49
Rys. 9. Schemat poziomów i powiązań systemu wdrażania <i>Krajowego programu</i>	66

XI. Spis tabel

Tabela 1. Liczba wybranych aktów administracyjnych i orzeczeń wydawanych przez organy I instancji	16
Tabela 2. Liczba spraw wpływających i załatwionych przez organ wyższego stopnia	19
Tabela 3. Kontrola orzeczeń organu pierwszej instancji w trybie nadzorczym prowadzonym przez organ wyższego stopnia	20
Tabela 4. Kontrola orzeczeń organu wyższego stopnia w trybie skargowym do sądów administracyjnych	22
Tabela 5. Wojewódzkie programy opieki nad zabytkami	25
Tabela 6. Rejestr zabytków nieruchomych, nieruchomych archeologicznych i ruchomych.....	30
Tabela 7. Cel główny, cele szczegółowe i kierunki działań <i>Krajowego programu</i>	52
Tabela 8. Budżet <i>Krajowego programu</i> na lata 2014–2017, z udziałem środków z budżetu państwa (cz. 24) oraz szacowanych środków własnych beneficjentów	63
Tabela 9. Budżet <i>Krajowego programu</i> na lata 2014–2017 przeznaczony na finansowanie celów szczegółowych wraz z kosztami promocji, ewaluacji i obsługi programu ze środków budżetu państwa (cz. 24)	63
Tabela 10. Budżet <i>Krajowego programu</i> na lata 2014–2017 przeznaczony na finansowanie celów szczegółowych, promocji, ewaluacji i obsługi w rozkładzie na wydatki bieżące i majątkowe (środki budżetu państwa – cz. 24).....	64
Tabela 11. Wskaźniki realizacji <i>Krajowego programu</i>	78

Aneksy

Aneks nr 1. Wojewódzkie Urzędy Ochrony Zabytków (obszar działania, liczba zabytków nieruchomych i ruchomych w rejestrze zabytków⁹⁵⁾ i ich delegatury

siedziba wuoz	siedziba delegatury wuoz	liczba powiatów i gmin	zabytki nieruchome	zabytki ruchome	nieruchome zabytki archeologiczne
Województwo dolnośląskie					
Wrocław		3 pow. grodzkie,	8.276	35.552	1.467
	Jelenia Góra	26 pow. ziemskich,			
	Legnica	169 gmin			
	Wałbrzych				
Województwo kujawsko-pomorskie					
Toruń		4 pow. grodzkie,	2.951	9.001	183
	Bydgoszcz	19 pow. ziemskich,			
	Włocławek	144 gminy			
Województwo lubelskie					
Lublin		4 pow. grodzkie,	3.556	18.456	164
	Biała Podlaska	20 pow. ziemskich,			
	Chełm	213 gmin			
	Zamość				
Województwo lubuskie					
Zielona Góra		2 pow. grodzkie,	3.900	6.151	540
	Gorzów Wielkopolski	12 pow. ziemskich,			
		83 gminy			
Województwo łódzkie					
Łódź		3 pow. grodzkie,	2.658	13.671	143
	Piotrków Tryb.	21 pow. ziemskich,			
	Sieradz	177 gmin			
	Skierniewice				
Województwo małopolskie					
Kraków		3 pow. grodzkie,	5.217	24.556	427
	Nowy Sącz	19 pow. ziemskich,			
	Nowy Targ	182 gminy			
	Tarnów				
Województwo mazowieckie					
Warszawa		5 pow. grodzkich,	6.711	21.702	409
	Ciechanów	37 pow. ziemskich,			
	Ostrołęka	314 gmin			
	Płock				

⁹⁵⁾ Według stanu na 31 grudnia 2013 r.

	Radom				
	Siedlce				
Województwo opolskie					
Opole		1 pow. grodzki, 11 pow. ziemskich, 71 gmin	3.019	8.011	1.201
Województwo podkarpackie					
Przemyśl		4 pow. grodzkie, 21 pow. ziemskich, 159 gmin	3.993	50.325	477
	Krosno				
	Rzeszów				
	Tarnobrzeg				
Województwo podlaskie					
Białystok		3 pow. grodzkie, 14 pow. ziemskich, 118 gmin	2.292	4.320	278
	Łomża				
	Suwałki				
Województwo pomorskie					
Gdańsk		4 pow. grodzkie, 16 pow. ziemskich, 123 gminy	3.151	5.436	565
	Słupsk				
Województwo śląskie					
Katowice		19 pow. grodzkich, 17 pow. ziemskich, 167 gmin	3.840	6.862	242
	Bielsko-Biała				
	Częstochowa				
Województwo świętokrzyskie					
Kielce		1 pow. grodzki, 13 pow. ziemskich, 102 gminy	1.643	12.628	209
	Sandomierz				
Województwo warmińsko-mazurskie					
Olsztyn		2 pow. grodzkie, 19 pow. ziemskich, 116 gmin	5.794	4.523	286
	Elbląg				
	Ełk				
Województwo wielkopolskie					
Poznań		4 pow. grodzkie, 31 pow. ziemskich, 226 gmin	7.086	19.518	671
	Kalisz				
	Konin				
	Leszno				
	Piła				
Województwo zachodniopomorskie					
Szczecin		3 pow. grodzkie, 18 pow. ziemskich, 114 gmin	3.532	2.189	375
	Koszalin				

Aneks nr 2. Samorządowi konserwatorzy zabytków działający na podstawie porozumień, o których mowa w art. 96 ust. 2 u.o.z.

Województwo	Liczba porozumień	Organ upoważniony do wydawania decyzji administracyjnych	Data zawarcia porozumienia
Dolnośląskie	3	Miasto Legnica/Prezydent Legnicy	17.11.2003
		Gmina Bielawa/Burmistrz Bielawy	16.03.2011
		Miasto Wrocław/Miejski Konserwator Zabytków	5.09.2011
Kujawsko-pomorskie	5	Miasto Inowrocław/Miejski Konserwator Zabytków	5.12.2003
		Miasto Toruń/Miejski Konserwator Zabytków	5.01.2004
		Miasto Grudziądz/Miejski Konserwator Zabytków	18.11.2011
		Miasto Bydgoszcz/Miejski Konserwator Zabytków	26.01.2012
		Miasto Chełmno/Miejski Konserwator Zabytków	24.12.2012
Lubelskie	1	Miasto Lublin/Miejski Konserwator Zabytków	30.03.2012
Lubuskie	6	Powiat Zielonogórski/Powiatowy Konserwator Zabytków	27.01.2005
		Miasto Gorzów Wielkopolski/Miejski Konserwator Zabytków	18.05.2006
		Miasto Zielona Góra/Miejski Konserwator Zabytków	15.11.2007
		Gmina Żary/Miejski Konserwator Zabytków	24.11.2008
		Miasto Żagań/Miejski Konserwator Zabytków	24.05.2010
		Powiat Nowosolski/Powiatowy Konserwator Zabytków	2.07.2012
Łódzkie	1	Miasto Łódź/Miejski Konserwator Zabytków	30.12.2011
Małopolskie	3	Gmina Olkusz/Miejski Konserwator Zabytków	1.08.2007
		Miasto Zakopane/Miejski Konserwator Zabytków	4.08.2009
		Miasto Kraków/Miejski Konserwator Zabytków	11.05.2010
Mazowieckie	3	Miasto stołeczne Warszawa/Stołeczny Konserwator Zabytków	1.06.2005
		Miasto Płock/Miejski Konserwator Zabytków	3.04.2007
		Miasto Żyrardów/Miejski Konserwator Zabytków	7.01.2008
Opolskie	6	Gmina Namysłów/stanowisko pracy w Wydziale Gospodarki Komunalnej i Kształtowaniu Środowiska UM w Namysłowie	7.01.2004
		Powiat Kluczborski/Stanowisko ds. Ochrony Zabytków Starostwa Powiatowego w Kluczborku	18.02.2004
		Powiat Głubczycki/stanowisko pracy ds. ochrony zabytków w Starostwie Powiatowym w Głubczycach	1.03.2004
		Powiat Nyski/Stanowisko ds. Ochrony Zabytków Starostwa Powiatowego w Nysie	5.12.2008
		Powiat Oleski/Stanowisko ds. Ochrony Zabytków Starostwa Powiatowego w Oleśnie	4.03.2009
		Powiat Brzeski/Stanowisko ds. Ochrony Zabytków Starostwa Powiatowego w Brzegu	25.05.2011
Podkarpackie	1	Miasto Krosno/Miejski Konserwator Zabytków	20.02.2012
Podlaskie	1	Miasto Suwałki/Miejski Konserwator Zabytków	15.12.2008
Pomorskie	12	Miasto Chojnice/Konserwator Zabytków Miasta Chojnice	25.03.2011

		Powiat Kwidzyński/Konserwator Zabytków Powiatu Kwidzyńskiego	25.03.2011
		Miasto Malbork/Konserwator Zabytków Miasta Malborka	25.03.2011
		Powiat Kartuski/Konserwator Zabytków Powiatu Kartuskiego	22.04.2011
		Powiat Kościerski/Konserwator Zabytków Powiatu Kościerskiego	22.04.2011
		Gmina Bytów/Konserwator Zabytków Bytowa	23.05.2011
		Miasto Sopot/Miejski Konserwator Zabytków w Sopocie	15.07.2011
		Miasto Tczew/Konserwator Zabytków Miasta Tczewa	15.07.2011
		Miasto Wejherowo/Miejski Konserwator Zabytków w Wejherowie	15.07.2011
		Powiat Pucki/Konserwator Zabytków Powiatu Puckiego	27.07.2011
		Miasto Gdańsk/Miejski Konserwator Zabytków	8.09.2011
		Miasto Gdynia/Miejski Konserwator Zabytków	12.06.2012
Śląskie	15	Miasto Bytom/Miejski Konserwator Zabytków	3.06.2004
		Miasto Gliwice/Miejski Konserwator Zabytków	5.08.2004
		Miasto Ruda Śląska/Miejski Konserwator Zabytków	19.08.2004
		Miasto Rybnik/Miejski Konserwator Zabytków	19.08.2004
		Miasto Siemianowice Śląskie/Miejski Konserwator Zabytków	19.08.2004
		Miasto Zabrze/Miejski Konserwator Zabytków	19.08.2004
		Miasto Racibórz/Miejski Konserwator Zabytków	7.12.2004
		Gmina Będzin/Miejski Konserwator Zabytków	6.06.2005
		Miasto Piekary Śląskie/Miejski Konserwator Zabytków	11.04.2006
		Miasto Świętochłowice/Miejski Konserwator Zabytków	10.11.2006
		Miasto Czeladź/Miejski Konserwator Zabytków	31.12.2008
		Miasto Chorzów/Miejski Konserwator Zabytków	19.02.2009
		Powiat Tarnogórski/Powiatowy Konserwator Zabytków	3.03.2009
		Miasto Żory/Miejski Konserwator Zabytków	23.02.2012
		Miasto Bielsko-Biała/Miejski Konserwator Zabytków	18.07.2013
Świętokrzyskie	0		
Warmińsko-mazurskie	1	Miasto Elbląg/Miejski Konserwator Zabytków	30.12.2008
		Miasto Olsztyn/Miejski Konserwator Zabytków	27.01.2009
			rozwiązane 28.01.2014
Wielkopolskie	4	Miasto Poznań/Miejski Konserwator Zabytków	18.11.2003
		Miasto Gniezno/Miejski Konserwator Zabytków	14.01.2005
		Miasto Ostrów Wielkopolski/Miejski Konserwator Zabytków	11.04.2005
		Powiat Poznański/Powiatowy Konserwator Zabytków	24.03.2009
Zachodnio-pomorskie	3	Miasto Szczecinek/Miejski Konserwator Zabytków	4.12.2009
		Miasto Szczecin/Miejski Konserwator Zabytków	31.07.2012
		Miasto Kołobrzeg/Miejski Konserwator Zabytków	27.09.2013
Łącznie	65		

Zakres kompetencji samorządowych konserwatorów zabytków działających na podstawie porozumień, o których mowa w art. 96 ust. 2 u.o.z.

Województwo	Liczba porozumień	jst/organ upoważniony do wydawania decyzji administracyjnych	Zakres przekazanych kompetencji (najważniejsze zadania)	Najważniejsze wyłączenia
Dolnośląskie	3	Miasto Legnica/ Prezydent Legnicy	- wydawanie zaleceń konserwatorskich ⁹⁶⁾ - opiniowanie odstępstw budowlanych ⁹⁷⁾ uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej ⁹⁸⁾	zabytki wpisane do rejestru zabytków, ruchomych i archeologicznych
		Gmina Bielawa/ Burmistrz Bielawy	- wydawanie zezwoleń na usunięcie drzew lub krzewów z nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków ⁹⁹⁾	obiekty indywidualnie wpisane do rejestru zabytków
		Miasto Wrocław/ Miejski Konserwator Zabytków	Obejmuje nieruchomości wpisane do rejestru, zabytki ruchome - wydawanie zaleceń konserwatorskich wydawanie pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków ¹⁰⁰⁾ - prowadzenie nadzoru konserwatorskiego ¹⁰¹⁾ - stosowanie przepisów karnych u.o.z. ¹⁰²⁾ - opiniowanie odstępstw budowlanych, uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej - wydawanie zezwoleń na usunięcie drzew lub krzewów z nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków ¹⁰³⁾ , pobieranie opłat z tego tytułu ¹⁰⁴⁾ , odraczanie opłat i przesunięcie terminu płatności ¹⁰⁵⁾	- uzgodnienia działań i pozwolenia na prace przy nieruchomych zabytkach archeologicznych pozwolenia na poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - pozwolenia na podział nieruchomości stanowiących własność Gminy Wrocław - uzgodnienia planów i zmiany miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego
Kujawsko-pomorskie	5	Miasto Inowrocław/ Miejski Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków – reklamy, urządzenia techniczne; prowadzenie nadzoru konserwatorskiego	- działania i prace związane z zabytkami wpisanymi do rejestru zabytków - prace archeologiczne i wykopaliskowe - zabytkowe formy zaprojektowanej zieleni

⁹⁶⁾ art. 27 u.o.z.

⁹⁷⁾ Art. 9 ust. 3 pkt 4 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane.

⁹⁸⁾ *Ibidem*, art. 39 ust. 3.

⁹⁹⁾ Art. 83 ust. 2 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.

¹⁰⁰⁾ Art. 36 ust. 1 pkt 1 u.o.z.

¹⁰¹⁾ Rozdział 4 u.o.z.

¹⁰²⁾ Rozdział 11 u.o.z.

¹⁰³⁾ Art. 83 ust. 2 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.

¹⁰⁴⁾ *Ibidem*, art. 84.

¹⁰⁵⁾ *Ibidem*, art. 87 ust. 6 i 7.

			- uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy¹⁰⁶⁾ oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego¹⁰⁷⁾	- planowanie przestrzenne.
		Miasto Toruń/Miejski Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (z wyłączeniem archeologii i poszukiwań), prowadzenie nadzoru konserwatorskiego - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego	- prace archeologiczne i wykopaliskowe - planowanie przestrzenne
		Miasto Grudziądz/Miejski Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków – reklamy, urządzenia techniczne; prowadzenie nadzoru konserwatorskiego - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego	- działania i prace związane z zabytkami wpisanymi do rejestru zabytków - prace archeologiczne i wykopaliskowe - zabytkowe formy zaprojektowanej zieleni - planowanie przestrzenne
		Miasto Bydgoszcz/Miejski Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (z wyłączeniem archeologii i poszukiwań); prowadzenie nadzoru konserwatorskiego - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego	- prace archeologiczne i wykopaliskowe - planowanie przestrzenne.

¹⁰⁶⁾ Art. 53 ust. 4 pkt 2 w zw. z art. 64 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

¹⁰⁷⁾ *Ibidem*, art. 53 ust. 4 pkt 2.

		Miasto Chełmno/ Miejski Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków – reklamy, urządzenia techniczne; prowadzenie nadzoru konserwatorskiego - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego	- działania i prace związane z zabytkami wpisanymi do rejestru zabytków - prace archeologiczne i wykopaliskowe - zabytkowe formy zaprojektowanej zieleni - planowanie przestrzenne
Lubelskie	1	Miasto Lublin/Miejski Konserwator Zabytków	Obejmuje nieruchomości wpisane do rejestru, zabytki ruchome. - wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków; prowadzenie nadzoru konserwatorskiego, stosowanie przepisów karnych u.o.z. - opiniowanie odstępstw budowlanych, uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej - wydawanie zezwoleń na usunięcie drzew lub krzewów z nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, pobieranie opłat z tego tytułu, odraczanie opłat i przesunięcie terminu płatności	- zabytki indywidualnie wpisane do rejestru zabytków - zabytki ruchome - zabytki archeologiczne
Lubuskie	6	Powiat Zielonogórski/ Powiatowy Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków; prowadzenie nadzoru konserwatorskiego - opiniowanie odstępstw budowlanych, uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej, uzgadnianie decyzji nakazujących rozbiórkę obiektu i uporządkowanie terenu¹⁰⁸⁾ - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji	- inwestycje własne powiatu, działania wobec obiektów będących własnością komunalną - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - planowanie przestrzenne, - zabytki ruchome

¹⁰⁸⁾ Art. 67 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane.

			inwestycji celu publicznego - wydawanie zezwoleń na usunięcie drzew lub krzewów z nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, - pobieranie opłat z tego tytułu, - odraczanie opłat i przesunięcie terminu płatności	
		Miasto Gorzów Wielkopolski/Miejski Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków; - prorowadzenie nadzoru konserwatorskiego, stosowanie przepisów karnych - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej, uzgadnianie decyzji nakazujących rozbiórkę obiektu i uporządkowanie terenu - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego - wydawanie zezwoleń na usunięcie drzew lub krzewów z nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków	- badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - planowanie przestrzenne - zabytki ruchome
		Miasto Zielona Góra/ Miejski Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków; - prorowadzenie nadzoru konserwatorskiego, stosowanie przepisów karnych - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej, uzgadnianie decyzji nakazujących rozbiórkę obiektu i uporządkowanie terenu - wydawanie zezwoleń na usunięcie drzew lub krzewów z nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, - pobieranie opłat z tego tytułu, - odraczanie opłat i przesunięcie terminu płatności	- inwestycje własne miasta - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - planowanie przestrzenne - zabytki ruchome

	Gmina Żary/Miejski Konserwator Zabytków	wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków; prowadzenie nadzoru konserwatorskiego, stosowanie przepisów karnych - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej, uzgadnianie decyzji nakazujących rozbiórkę obiektu i uporządkowanie terenu - wydawanie zezwoleń na usunięcie drzew lub krzewów z nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, pobieranie opłat z tego tytułu, odraczanie opłat i przesunięcie terminu płatności	- inwestycje własne gminy - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - planowanie przestrzenne - zabytki ruchome
	Miasto Żagań/Miejski Konserwator Zabytków	wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków; prowadzenie nadzoru konserwatorskiego, stosowanie przepisów karnych - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej, uzgadnianie decyzji nakazujących rozbiórkę obiektu i uporządkowanie terenu - wydawanie zezwoleń na usunięcie drzew lub krzewów z nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, pobieranie opłat z tego tytułu, odraczanie opłat i przesunięcie terminu płatności	- inwestycje własne miasta, działania dotyczące mienia komunalnego - zabytki nieruchome wpisane do rejestru – zgodnie wykazem załączonym do porozumienia - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - planowanie przestrzenne - zabytki ruchome
	Powiat Nowosolski/ Powiatowy Konserwator Zabytków	wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków; prowadzenie nadzoru	- inwestycje własne miasta, działania dotyczące mienia komunalnego - zabytki nieruchome wpisane do rejestru – zgodnie wykazem

			konserwatorskiego, stosowanie przepisów karnych - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej, uzgadnianie decyzji nakazujących rozbiórkę obiektu i uporządkowanie terenu - wydawanie zezwoleń na usunięcie drzew lub krzewów z nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, pobieranie opłat z tego tytułu, odrażanie opłat i przesunięcie terminu płatności	załączonym do porozumienia - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - planowanie przestrzenne - zabytki ruchome
Łódzkie	1	Miasto Łódź/Miejski Konserwator Zabytków	Obejmuje nieruchomości wpisane do rejestru - wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków; prowadzenie nadzoru konserwatorskiego, stosowanie przepisów karnych u.o.z. - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego - opiniowanie odstępstw budowlanych, uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej	- badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - zabytkowe formy zieleni wpisane do rejestru zabytków - planowanie przestrzenne - zabytki ruchome
Małopolskie	3	Gmina Olkusz/Miejski Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków; prowadzenie nadzoru konserwatorskiego - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej, uzgadnianie decyzji nakazujących rozbiórkę obiektu i uporządkowanie terenu - przygotowywanie wniosków i wytycznych do nowelizacji studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz	- badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - zabytki ruchome

			projektów mpzp w zakresie zagadnień konserwatorskich ¹⁰⁹⁾	
		Miasto Zakopane/ Miejski Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków – montaż reklam, urządzeń technicznych, inne prace zmieniające wygląd obiektu; prowadzenie nadzoru konserwatorskiego - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego - wydawanie zezwoleń na usunięcie drzew lub krzewów z nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków	- mienie komunalne; - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - zabytki ruchome
		Miasto Kraków/ Miejski Konserwator Zabytków	Obszar zespołu zabytkowego historycznego zespołu miasta Krakowa: - wydawanie pozwoleń na prace przy zabytkach wpisanych do rejestru – obszary zabytkowych cmentarzy, reklamy i urządzenia techniczne, inne działania - kontrola stosowania przepisów u.o.z. Pozostały obszar miasta Krakowa: - wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prace przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, prowadzenie kontroli i nadzoru konserwatorskiego, stosowanie przepisów karnych u.o.z. - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego	- zgodnie z przepisami u.o.z. – prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków - zabytki ruchome - planowanie przestrzenne
Mazowieckie	3	Miasto stołeczne Warszawa/Stołeczny Konserwator Zabytków	Całość działań dotyczących: - zabytki ruchome - zabytki nieruchome - zabytki archeologiczne	zgodnie z przepisami u.o.z. – prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków
		Miasto Płock/Miejski Konserwator Zabytków	- zabytki ruchome i nieruchome wpisane do rejestru zabytków, zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków - zabytki archeologiczne niewpisane do rejestru, chronione na podstawie mpzp	Zgodnie z przepisami u.o.z. – prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków

¹⁰⁹⁾ Art. 11 pkt 8c oraz art. 17 pkt 1 i 3 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

			-zadania wynikające z ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody	
		Miasto Żyrardów/ Miejski Konserwator Zabytków	- zabytki ruchome i nieruchome wpisane do rejestru zabytków, zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków - zabytki archeologiczne niewpisane do rejestru, chronione na podstawie mpzp -zadania wynikające z ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody	Zgodnie z przepisami u.o.z. – prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków
Opolskie	6	Gmina Namysłów/ stanowisko pracy w Wydziale Gospodarki Komunalnej i Kształtowaniu Środowiska UM w Namysłowie	- prowadzenie nadzoru konserwatorskiego; - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej	- działania wobec zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych - zabytki archeologiczne - planowanie przestrzenne
		Powiat Kluczborski/ Stanowisko ds. Ochrony Zabytków Starostwa Powiatowego w Kluczborku	- wydawanie pozwoleń w odniesieniu do obiektów znajdujących się na terenach układów urbanistycznych wpisanych do rejestru zabytków – reklamy, urządzenia techniczne, inne działania - prowadzenie nadzoru konserwatorskiego; - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej	- zabytki nieruchome indywidualnie wpisane do rejestru zabytków - zabytki archeologiczne - planowanie przestrzenne
		Powiat Głubczycki/ stanowisko pracy ds. ochrony zabytków w Starostwie Powiatowym w Głubczycach	- prowadzenie nadzoru konserwatorskiego; - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej	- zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków - zabytki archeologiczne - planowanie przestrzenne
		Powiat Nyski/ Stanowisko ds. Ochrony Zabytków Starostwa Powiatowego w Nysie	- wydawanie pozwoleń w odniesieniu do obiektów wpisanych do rejestru zabytków – reklamy, urządzenia techniczne, inne działania - prowadzenie nadzoru konserwatorskiego; - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub	- zabytki nieruchome indywidualnie wpisane do rejestru zabytków - zabytki archeologiczne - planowanie przestrzenne

			rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej	
		Powiat Oleski/ Stanowisko ds. Ochrony Zabytków Starostwa Powiatowego w Oleśnie	- wydawanie pozwoleń w odniesieniu do obiektów znajdujących się na terenach układów urbanistycznych wpisanych do rejestru zabytków – prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane, reklamy, urządzenia techniczne, inne działania - prowadzenie nadzoru konserwatorskiego; - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej	- zabytki nieruchome indywidualnie wpisane do rejestru zabytków - zabytki archeologiczne - planowanie przestrzenne
		Powiat Brzeski/ Stanowisko ds. Ochrony Zabytków Starostwa Powiatowego w Brzegu	- wydawanie pozwoleń w odniesieniu do obiektów znajdujących się na terenach układów urbanistycznych wpisanych do rejestru zabytków – reklamy, urządzenia techniczne, inne działania - prowadzenie nadzoru konserwatorskiego; - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej	- zabytki nieruchome indywidualnie wpisane do rejestru zabytków - zabytki archeologiczne - planowanie przestrzenne
Podkarpackie	1	Miasto Krosno/ Miejski Konserwator Zabytków	- wyłącznie pozwolenia na prowadzenie prac przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków – reklamy, urządzenia techniczne	- całość zadań wynikająca z u.o.z. i innych aktów prawnych
Podlaskie	1	Miasto Suwałki/ Miejski Konserwator Zabytków	Całość działań dotyczących: - zabytki nieruchome - zabytki archeologiczne	zgodnie z przepisami u.o.z. – prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz działania wobec zabytków ruchomych
Pomorskie	12	Miasto Chojnice/ Konserwator Zabytków Miasta Chojnice	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków; - prowadzenie nadzoru konserwatorskiego, stosowanie przepisów karnych u.o.z. - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego	- obiekty indywidualnie wpisane do rejestru zabytków i wybrane obszary wpisane do rejestru zabytków - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - zabytki ruchome - zabytkowa zieleń

			- uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej	
		Powiat Kwidzyński/ Konserwator Zabytków Powiatu Kwidzyńskiego	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków; prowadzenie nadzoru konserwatorskiego, stosowanie przepisów karnych u.o.z. - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej	- obiekty indywidualnie wpisane do rejestru zabytków i wybrane obszary wpisane do rejestru zabytków - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - zabytki ruchome - zabytkowa zielen
		Miasto Malbork/ Konserwator Zabytków Miasta Malborka	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków; prowadzenie nadzoru konserwatorskiego, stosowanie przepisów karnych u.o.z. - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej	- obiekty indywidualnie wpisane do rejestru zabytków i wybrane obszary wpisane do rejestru zabytków - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - zabytki ruchome - zabytkowa zielen
		Powiat Kartuski/ Konserwator Zabytków Powiatu Kartuskiego	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków; prowadzenie nadzoru konserwatorskiego, stosowanie przepisów karnych u.o.z. - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej	- obiekty indywidualnie wpisane do rejestru zabytków i wybrane obszary wpisane do rejestru zabytków - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - zabytki ruchome - zabytkowa zielen
		Powiat Kościerski/ Konserwator Zabytków Powiatu Kościerskiego	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków; prowadzenie nadzoru konserwatorskiego, stosowanie przepisów karnych u.o.z.	- obiekty indywidualnie wpisane do rejestru zabytków i wybrane obszary wpisane do rejestru zabytków - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków

			- wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej	ruchomych - zabytki ruchome - zabytkowa zielen
		Gmina Bytów/ Konserwator Zabytków Bytowa	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków; prowadzenie nadzoru konserwatorskiego, stosowanie przepisów karnych u.o.z. - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej	- obiekty indywidualnie wpisane do rejestru zabytków i wybrane obszary wpisane do rejestru zabytków - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - zabytki ruchome - zabytkowa zielen
		Miasto Sopot/Miejski Konserwator Zabytków w Sopocie	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków; prowadzenie nadzoru konserwatorskiego, stosowanie przepisów karnych u.o.z. - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej	- obiekty indywidualnie wpisane do rejestru zabytków i wybrane obszary wpisane do rejestru zabytków - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych; - zabytki ruchome - zabytkowa zielen
		Miasto Tczew/ Konserwator Zabytków Miasta Tczewa	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków; prowadzenie nadzoru konserwatorskiego, stosowanie przepisów karnych u.o.z. - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej	- obiekty indywidualnie wpisane do rejestru zabytków i wybrane obszary wpisane do rejestru zabytków - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - zabytki ruchome - zabytkowa zielen
		Miasto Wejherowo/ Miejski Konserwator Zabytków w Wejherowie	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków;	- obiekty indywidualnie wpisane do rejestru zabytków i wybrane obszary wpisane do rejestru zabytków

			prowadzenie nadzoru konserwatorskiego, stosowanie przepisów karnych u.o.z. - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej	- badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - zabytki ruchome - zabytkowa zielen
		Powiat Pucki/ Konserwator Zabytków Powiatu Puckiego	- wydawanie pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków; prowadzenie nadzoru konserwatorskiego, stosowanie przepisów karnych u.o.z.; - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej	- obiekty indywidualnie wpisane do rejestru zabytków i wybrane obszary wpisane do rejestru zabytków - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - zabytki ruchome - zabytkowa zielen
		Miasto Gdańsk/ Miejski Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków; prowadzenie nadzoru konserwatorskiego, stosowanie przepisów karnych u.o.z. - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej	- obiekty indywidualnie wpisane do rejestru zabytków i wybrane obszary wpisane do rejestru zabytków - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - zabytki ruchome - zabytkowa zielen
		Miasto Gdynia/ Miejski Konserwator Zabytków	- wydawanie pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków; prowadzenie nadzoru konserwatorskiego, stosowanie przepisów karnych u.o.z. - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej	- obiekty indywidualnie wpisane do rejestru zabytków - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - zabytki ruchome - zabytkowa zielen
Śląskie	15	Miasto Bytom/ Miejski Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytkach nieruchomych	- obiekty indywidualnie wpisane do rejestru zabytków - badania archeologiczne

			wpisanych do rejestru zabytków – roboty budowlane, reklamy i urządzenia techniczne prowadzenie nadzoru konserwatorskiego; - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej, uzgadnianie decyzji nakazujących rozbiórkę obiektu i uporządkowanie terenu	i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - zabytki ruchome - zabytkowa zieleń
		Miasto Gliwice/ Miejski Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej, uzgadnianie decyzji nakazujących rozbiórkę obiektu i uporządkowanie terenu	- obiekty wpisane do rejestru zabytków - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - zabytki ruchome - zabytkowa zieleń
		Miasto Ruda Śląska/ Miejski Konserwator Zabytków	wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków – roboty budowlane (z wyłączeniem rozbiórki) (wyłącznie na określonym w porozumieniu terenie), reklamy i urządzenia techniczne prowadzenie nadzoru konserwatorskiego; - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej, uzgadnianie decyzji nakazujących rozbiórkę obiektu i uporządkowanie terenu	- obiekty indywidualnie wpisane do rejestru zabytków - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - zabytki ruchome - zabytkowa zieleń
		Miasto Rybnik/ Miejski Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich; - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej, uzgadnianie decyzji nakazujących rozbiórkę obiektu i uporządkowanie terenu	- obiekty wpisane do rejestru zabytków - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - zabytki ruchome - zabytkowa zieleń
		Miasto Siemianowice Śląskie/Miejski Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej, uzgadnianie decyzji nakazujących	- obiekty wpisane do rejestru zabytków - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków

			rozbiórkę obiektu i uporządkowanie terenu	ruchomych - zabytki ruchome - zabytkowa zieleń
		Miasto Zabrze/ Miejski Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich; - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej, uzgadnianie decyzji nakazujących rozbiórkę obiektu i uporządkowanie terenu - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego	- obiekty wpisane do rejestru zabytków - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - zabytki ruchome - zabytki techniki - zabytkowa zieleń
		Miasto Racibórz/ Miejski Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich; - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej, uzgadnianie decyzji nakazujących rozbiórkę obiektu i uporządkowanie terenu - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego	- obiekty wpisane do rejestru zabytków - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - zabytki ruchome - zabytki techniki - zabytkowa zieleń
		Gmina Będzin/ Miejski Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej, uzgadnianie decyzji nakazujących rozbiórkę obiektu i uporządkowanie terenu	- obiekty wpisane do rejestru zabytków - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - zabytki ruchome - zabytkowa zieleń
		Miasto Piekary Śląskie/Miejski Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich; - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej, uzgadnianie decyzji nakazujących rozbiórkę obiektu i uporządkowanie terenu - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego	- obiekty wpisane do rejestru zabytków - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - zabytki ruchome - zabytki techniki - zabytkowa zieleń
		Miasto Świętochłowice/ Miejski Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej, uzgadnianie decyzji nakazujących rozbiórkę obiektu i uporządkowanie terenu	- obiekty wpisane do rejestru zabytków - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - zabytki ruchome - zabytki techniki

			- zabytkowa zieleń
	Miasto Czeladź/ Miejski Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej, uzgadnianie decyzji nakazujących rozbiórkę obiektu i uporządkowanie terenu	- obiekty wpisane do rejestru zabytków - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - zabytki ruchome - zabytki techniki - zabytkowa zieleń
	Miasto Chorzów/ Miejski Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przez zabytkach wpisanych do rejestru zabytków (z wyłączeniem obiektów stanowiących własność Gminy lub Skarbu Państwa, zabytkowej zieleni i stanowisk archeologicznych) – prace w otoczeniu zabytków, reklamy i urządzenia techniczne, inne działania, prowadzenie nadzoru konserwatorskiego - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej, uzgadnianie decyzji nakazujących rozbiórkę obiektu i uporządkowanie terenu - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego	- obiekty wpisane do rejestru zabytków - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - zabytki ruchome - zabytkowa zieleń
	Powiat Tarnogórski/ Powiatowy Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przez zabytkach wpisanych do rejestru zabytków (wyłącznie układ urbanistyczny) – reklamy i urządzenia techniczne, inne działania, prowadzenie nadzoru konserwatorskiego - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej, uzgadnianie decyzji nakazujących rozbiórkę obiektu i uporządkowanie terenu - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego	- obiekty wpisane do rejestru zabytków - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - zabytki ruchome - zabytkowa zieleń

		Miasto Żory/Miejski Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przez zabytkach wpisanych do rejestru zabytków (wyłącznie układ urbanistyczny – z wyłączeniem własności Gminy lub Skarbu Państwa, zabytkowej zieleni i stanowisk archeologicznych) – reklamy i urządzenia techniczne, inne działania, prowadzenie nadzoru konserwatorskiego - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej, uzgadnianie decyzji nakazujących rozbiórkę obiektu i uporządkowanie terenu - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego	- obiekty indywidualnie wpisane do rejestru zabytków - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych - zabytki ruchome - zabytkowa zielen
		Miasto Bielsko-Biała/Miejski Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej, uzgadnianie decyzji nakazujących rozbiórkę obiektu i uporządkowanie terenu - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego	- obiekty wpisane do rejestru zabytków - badania archeologiczne i poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych; - zabytki ruchome - zabytkowa zielen
Świętokrzyskie	0			
Warmińsko-mazurskie	1	Miasto Elbląg/Miejski Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prace przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków (z wyłączeniem własności Gminy, prowadzenie nadzoru konserwatorskiego; - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej - wydawanie pozwoleń na wycinkę drzew i krzewów z terenów wpisanych do rejestru zabytków	- wyłączenia ustawowe – prowadzenie rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków; - w przypadku 100% własności nieruchomości Gminy-Miasta Elbląg kompetencje zachowuje warmińsko-mazurski wks - planowanie przestrzenne
		Miasto Olsztyn/Miejski Konserwator Zabytków	Porozumienie rozwiązano 28 stycznia 2014 r.	
Wielkopolskie	4	Miasto Poznań/Miejski Konserwator	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prace przy	ustawowe – prowadzenie rejestru zabytków

		Zabytków	zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, prowadzenie nadzoru konserwatorskiego, stosowanie przepisów karnych u.o.z.	i wojewódzkiej ewidencji zabytków
		Miasto Gniezno/ Miejski Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prace przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, prowadzenie nadzoru konserwatorskiego, stosowanie przepisów karnych u.o.z.	ustawowe – prowadzenie rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków - formy zaprojektowanej zabytkowej zieleni - zabytki archeologiczne - zabytki ruchome
		Miasto Ostrów Wielkopolski/Miejski Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prace przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, prowadzenie nadzoru konserwatorskiego, stosowanie przepisów karnych u.o.z.	ustawowe – prowadzenie rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków - formy zaprojektowanej zabytkowej zieleni - zabytki archeologiczne - zabytki ruchome
		Powiat Poznański/ Powiatowy Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prace przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, prowadzenie nadzoru konserwatorskiego, stosowanie przepisów karnych u.o.z.	ustawowe – prowadzenie rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków - pozwolenia na prace archeologiczne i poszukiwanie zabytków ruchomych - zabytki ruchome - planowanie przestrzenne
Zachodniopomorskie	3	Miasto Szczecinek/ Miejski Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prace przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków (z wyłączeniami), prowadzenie nadzoru konserwatorskiego - opiniowanie odstępstw budowlanych, uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej, uzgadnianie decyzji nakazujących rozbiórkę obiektu i uporządkowanie terenu	ustawowe – prowadzenie rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków - zabytki techniki - pozwolenia na prace archeologiczne i poszukiwanie zabytków ruchomych - zabytki ruchome - planowanie przestrzenne
		Miasto Szczecin/ Miejski Konserwator Zabytków	- wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prace przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków (z wyłączeniami), prowadzenie nadzoru konserwatorskiego - opiniowanie odstępstw budowlanych, uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów	ustawowe – prowadzenie rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków - obszar Starego Miasta w Szczecinie - pozwolenia na prace archeologiczne i poszukiwanie

			ujętych w ewidencji gminnej, uzgadnianie decyzji nakazujących rozbiórkę obiektu i uporządkowanie terenu	zabytków ruchomych - formy zaprojektowanej zabytkowej zieleni - planowanie przestrzenne - obiekty wpisane do rejestru dla których inwestorem jest Gmina Miasto Szczecin;
		Miasto Kołobrzeg/ Miejski Konserwator Zabytków	wydawanie zaleceń konserwatorskich, wydawanie pozwoleń na prace przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków (z wyłączeniami), prowadzenie nadzoru konserwatorskiego - opiniowanie odstępstw budowlanych, uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej, uzgadnianie decyzji nakazujących rozbiórkę obiektu i uporządkowanie terenu; - uzgadnianie pozwoleń na budowę lub rozbiórkę dla obiektów i obszarów ujętych w ewidencji gminnej, uzgadnianie decyzji nakazujących rozbiórkę obiektu i uporządkowanie terenu; - wydawanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego - wydawanie pozwoleń na wycinkę drzew i krzewów z terenów wpisanych do rejestru zabytków	ustawowe – prowadzenie rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków - pozwolenia na prace archeologiczne i poszukiwanie zabytków ruchomych - zabytki ruchome - planowanie przestrzenne

Aneks nr 3. Obiekty i obszary zabytkowe uznane za Pomniki historii (stan na 31 grudnia 2013 r.)

L.p.	Województwo	Pomnik historii	Data uznania
1	Dolnośląskie	Duszniki Zdrój – młyn papierniczy	20.09.2011
2		Kotlina Jeleniogórska – pałace i parki krajobrazowe Kotliny Jeleniogórskiej	20.09.2011
3		Krzeszów – opactwo cystersów	14.04.2004
4		Legnickie Pole – pobenedyktynski zespół klasztorny	14.04.2004
5		Srebrna Góra – Twierdza Srebrnogórska – nowożytna warownia górska z XVIII wieku	14.04.2004
6		Strzegom – kościół pod wezwaniem św. św. Apostołów Piotra i Pawła	22.10.2012
7		Wrocław – zespół historycznego centrum	8.09.1994
8		Wrocław – Hala Stulecia	13.04.2005
9	Kujawsko-pomorskie	Biskupin – rezerwat archeologiczny	9.09.1994
10		Chełmno – Stare Miasto	13.04.2005
11		Toruń – Stare i Nowe Miasto	8.09.1994
12	Lubelskie	Kazimierz Dolny	8.09.1994
13		Kozłówka – zespół pałacowo-parkowy	25.04.2007
14		Lublin – historyczny zespół architektoniczno-urbanistyczny	25.04.2007
15		Zamość – historyczny zespół miasta w zasięgu obwarowań XIX wieku	8.09.1994
16	Lubuskie	Łęknica – Park Mużakowski w Łęknicy – park w stylu krajobrazowym	14.04.2004
17		Żagań – poaugustiański zespół klasztorny	28.02.2011
18	Łódzkie	Łowicz – Bazylika Katedralna (dawna Kolegiata Prymasowska) pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny	22.10.2012
19		Sulejów – zespół opactwa cystersów	22.10.2012
20	Małopolskie	Bochnia – kopalnia soli	26.09.2000
21		Kalwaria Zebrzydowska – krajobrazowy zespół manierystycznego parku pielgrzymkowego	30.10.2000
22		Kraków – historyczny zespół miasta	8.09.1994
23		Raławice – teren historycznej Bitwy Raławickiej	14.04.2003
24		Wieliczka – kopalnia soli	8.09.1994
25	Mazowieckie	Warszawa – historyczny zespół miasta z Traktem Królewskim i Wilanowem	8.09.1994
26		Warszawa – Zespół Stacji Filtrów Williama Lindleya	4.01.2012

27		Żyrardów – XIX-wieczna Osada Fabryczna	4.01.2012
28	Opolskie	Góra Świętej Anny – komponowany krajobraz kulturowo- -przyrodniczy	14.04.2004
29		Nysa – zespół kościoła farnego pod wezwaniem św. Jakuba Starszego Apostoła i św. Agnieszki Dziewicy i Męczennicy	28.02.2011
30		Paczków – zespół staromiejski ze średniowiecznym systemem fortyfikacji	22.10.2012
31	Podlaskie	Bohoniki i Kruszyniany – meczety i mizary	22.10.2012
32		Kanał Augustowski	25.04.2007
33	Podkarpackie	Leżajsk – zespół klasztorny o.o. Bernardynów	13.04.2005
34		Łańcut – zespół zamkowo-parkowy	25.08.2005
35	Pomorskie	Gdańsk – miasto w zasięgu obwarowań z XVII wieku	8.09.1994
36		Gdańsk – Pole Bitwy na Westerplatte	22.08.2003
37		Malbork – zespół zamku krzyżackiego	8.09.1994
38	Świętokrzyskie	Krzemionki – kopalnie krzemienia z okresu neolitu	8.09.1994
39	Śląskie	Częstochowa – Jasna Góra, zespół klasztoru o.o. Paulinów	8.09.1994
40		Katowice – Gmach Województwa i Sejmu Śląskiego	22.10.2012
41		Katowice – osiedle robotnicze Nikiszowiec	14.01.2011
42		Tarnowskie Góry – podziemna zabytkowej Kopalni Rud Srebrnośnych oraz sztolni Czarnego Pstręga	14.04.2004
43	Warmińsko- -mazurskie	Frombork – zespół katedralny	8.09.1994
44		Grunwald – Pole Bitwy	17.09.2010
45		Kanał Elbląski	14.01.2011
46	Wielkopolskie	Gniezno – Katedra p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny i św. Wojciecha	8.09.1994
47		Gostyń-Głogówko – zespół klasztorny Kongregacji Oratorium św. Filipa Neri	26.02.2008
48		Kórnik – zespół zamkowo-parkowy wraz z kościołem parafialnym – nekropolią właścicieli	15.06.2011
49		Łąd – zespół dawnego opactwa cysterskiego w Łądzie nad Wartą	17.06.2009
50		Lubiń – zespół opactwa benedyktynów	9.12.2009
51		Ostrów Lednicki	8.09.1994
52		Poznań – historyczny zespół miasta	28.11.2008
53	Zachodniopomorskie	Kamień Pomorski – zespół katedralny	25.08.2005
54		Stargard Szczeciński – zespół kościoła pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny Królowej Świata oraz średniowieczne mury obronne miasta	17.09.2010

Aneks nr 4. Parki kulturowe (stan na 31 grudnia 2013 r.)

L.p.	Województwo	Nazwa parku kulturowego	Data przyjęcia uchwały
1	Dolnośląskie	Forteczny Park Kulturowy w Srebrnej Górze	20.06.2002
2		Forteczny Park Kulturowy Twierdza Kłodzka	27.10.2005
3		Park Kulturowy Kotliny Jeleniogórskiej	30.01.2009
4		Park Kulturowy „Stare Miasto” we Wrocławiu	10.04.2014
5	Kujawsko-pomorskie	Park Kulturowy Wietrzychowice	18.07.2006
6		Park Kulturowy Kalwaria Pakoska	17.04.2008
7		Park Kulturowy „Kościół p.w. Św. Oswalda” w Płonkowie	17.09.2009
8		Park Kulturowy Sarnowo	22.10.2010
9	Lubuskie	Park Kulturowy „Dolina Trzech Młynów” w Bogdańcu	29.09.2006
10		Park Kulturowy Grodzisko w Wicinie	20.06.2013
11	Łódzkie	Park Kulturowy Miasto Tkaczy w Zgierzu	30.12.2003
12		Park Kulturowy Wzgórze Zamkowe w Sieradzu	29.10.2009
13	Małopolskie	Park Kulturowy Kotliny Zakopiańskiej	1.03.2007
14		Park Kulturowy Stare Miasto w Krakowie (obowiązuje od 07.12.2012)	3.11.2010
15	Mazowieckie	Park Kulturowy „Ossów Wrota Bitwy Warszawskiej 1920 roku”	16.04.2009
16		Park Kulturowy Stary Radom	29.08.2011
17		Wilanowski Park Kulturowy	29.03.2012
18	Podkarpackie	Park Kulturowy Zespołu Staromiejskiego oraz Zespołu OO. Dominikanów w Jarosławiu	23.09.2009
19	Pomorskie	Park Kulturowy Fortyfikacji Miejskich „Twierdza Gdańsk”	26.09.2002
20		Park Kulturowy Ośmiu Błogostawieństw we wsi Sierakowice	03.2006
21		Park Kulturowy „Osada Łowców Fok” w Rzućwie	18.03.2008
22		Park Kulturowy „Klasztorne Stawy”	8.07.2009
23	Śląskie	Park Kulturowy Cmentarz Żydowski w Żorach	20.06.2004
24		Park Kulturowy „Hałda Popłuczkowa”	25.10.2006
25	Świętokrzyskie	Park Kulturowy Miasta Końskie	28.02.2005
26	Warmińsko-mazurskie	Park Kulturowy Warmińskiej Drogi Krajobrazowej Gietrzwałd-Woryty	26.03.2009
27	Wielkopolskie	Mickiewiczowski Park Kulturowy	28.09.2007

Aneks nr 5. Rejestry zabytków (stan na 31 grudnia 2013 r.)

Rejestr zabytków nieruchomych w podziale na kategorie obiektów¹¹⁰⁾

województwo	urbanistyka	sakralne	obronne	publiczne	zamki	pałace	dwory	zieleń
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Dolnośląskie	139	1.434	111	628	98	481	231	850
Kujawsko-pomorskie	22	508	74	178	25	93	241	409
Lubelskie	52	820	65	169	13	106	168	402
Lubuskie	34	547	97	159	23	132	85	200
Łódzkie	33	571	15	155	19	61	217	393
Małopolskie	57	1.014	65	338	32	69	228	430
Mazowieckie	129	1.043	58	600	14	158	376	966
Opolskie	37	659	54	146	28	77	86	229
Podkarpackie	49	1.037	89	252	19	54	163	321
Podlaskie	69	523	9	193	4	14	68	118
Pomorskie	62	517	105	248	14	70	166	277

¹¹⁰⁾ W opisie obiektów wpisanych do rejestru w tabeli użyto następujących definicji:

- **urbanistyka** – założenia przestrzenne – układy urbanistyczne, ruralistyczne, dzielnice i osiedla, place i ulice (jako wnętrza urbanistyczne), strefy ochrony konserwatorskiej krajobrazu, kanały, linie kolejowe, założenia rekreacyjne i sportowe, miejsca pamięci narodowej;
- **sakralne** – obiekty sakralne – kościoły różnych wyznań, klasztory, dzwonnice, kaplice, kaplice cmentarne, kostnice, kapliczki przydrożne, figury;
- **obronne** – obiekty budownictwa obronnego – mury obronne, bramy miejskie, forty, arsenały;
- **publiczne** – budowle użyteczności publicznej – siedziby władz, szkoły i internaty, banki, poczty, hotele i pensjonaty, teatry i kina, koszary i więzienia, dworce kolejowe, szpitale i zakłady opiekuńcze, budynki administracyjne zakładów przemysłowych;
- **pałace** – pałace wiejskie (ośrodki dóbr), pałace miejskie (w zespołach rezydencjonalnych);
- **dwory** – dwory wiejskie (ośrodki dóbr), dwory podmiejskie (w zespołach rezydencjonalnych), dwory obronne (wieże mieszkalne);
- **zieleń** – parki pałacowe i dworskie, ogrody dworskie, ogrody willowe (jako elementy komponowanych założeń), parki miejskie, aleje;
- **folwarczne** – zabudowa folwarczna – oficyny mieszkalne i gospodarcze (w zespołach), budynki inwentarskie (w zespołach), budynki produkcyjne (w zespołach), budynki mieszkalno-użytkowe pracowników folwarcznych (domki ogrodnika, leśniczego, doktora itp.), pojedyncze obiekty pozostałe po zespołach folwarcznych, spichlerze, magazyny;
- **gospodarcze** – budynki gospodarcze – wszelkie pojedyncze obiekty gospodarskie w zagrodach wiejskich, spichlerze, magazyny jako obiekty samoistne, poza zespołami folwarcznymi, budynki pomocnicze w obiektach użyteczności publicznej i domach mieszkalnych;
- **mieszkalne** – domy mieszkalne – domy, kamienice, chałupy wiejskie, pałace i dwory miejskie, plebanie, wikariaty i organistówki, domy w osiedlach (wyszczególnione w decyzjach przestrzennych), domy w osiedlach robotniczych (wpisane w zespołach zakładów przestrzennych);
- **przemysłowe** – budownictwo przemysłowe – hale produkcyjne w zespołach fabrycznych, warsztaty, obiekty towarzyszące, parowozownie, kotłownie, wieże szybowe w kopalniach, pojedyncze budynki produkcyjne, poza zespołami folwarcznymi (kuźnie, olejarnie itp.), młyny, wiatraki, urządzenia hydrotechniczne, wodociągowe wieże ciśnienia, mosty i wiadukty, elektrownie, gazownie i wodociągi;
- **cmentarze** – cmentarze komunalne, wojenne, wyznaniowe, kwatery cmentarne, pojedyncze groby i mogiły;
- **inne** – ogrodzenia, bramy i kordegardy, pomniki, fontanny i studnie, mała architektura parkowa (altany, grotty, pawilony).

Śląskie	69	597	16	326	35	89	98	206
Świętokrzyskie	47	451	19	56	19	28	77	231
Warmińsko-mazurskie	67	900	128	294	28	96	207	435
Wielkopolskie	143	1.126	39	477	22	338	465	1.027
Zachodniopomorskie	58	867	67	270	23	162	122	755
razem	1.067	12.614	1.011	4.489	416	2.028	2.998	7.249

Rejestr zabytków nieruchomych w podziale na kategorie obiektów c.d.

województwo	folwarczne	gospodarcze	mieszkalne	przemysłowe	cmentarze	inne	razem
	10	11	12	13	14	15	2–15
Dolnośląskie	825	206	2.174	355	337	407	8.276
Kujawsko-pomorskie	389	108	503	103	155	143	2.951
Lubelskie	307	90	527	67	469	301	3.556
Lubuskie	314	80	1.952	98	67	112	3.900
Łódzkie	120	95	582	127	152	118	2.658
Małopolskie	284	235	1.517	77	438	433	5.217
Mazowieckie	383	138	1.835	282	366	363	6.711
Opolskie	191	83	1.053	86	144	146	3.019
Podkarpackie	284	115	903	72	373	262	3.993
Podlaskie	86	115	555	74	342	122	2.292
Pomorskie	226	186	860	108	149	163	3.151
Śląskie	166	220	1.588	193	110	127	3.840
Świętokrzyskie	89	19	216	72	191	128	1.643
Warmińsko-mazurskie	520	233	1.940	215	583	148	5.794
Wielkopolskie	915	172	1.457	261	376	268	7.086
Zachodniopomorskie	159	112	360	128	289	160	3.532
razem	5.258	2.207	18.022	2.318	4.541	3.401	67.619

Rejestr zabytków ruchomych w podziale na kategorie

województwo	liczba decyzji	zabytki techniki – liczba obiektów	zabytki sztuki i rzemiosła artystycznego			
			ogólna	wyposażenie świątyń	kolekcje	Inne
Dolnośląskie	2.315	297	35.255	31.102	392	3.761
Kujawsko-pomorskie	389	77	8.924	8.436	75	413
Lubelskie	808	73	18.383	16.249	779	1.355
Lubuskie	375	168	5.983	5.312	0	671
Łódzkie	766	80	13.591	12.076	602	913
Małopolskie	1.334	44	24.512	20.063	1.087	3.362
Mazowieckie	1.974	1.526	20.176	13.980	3.538	2.658
Opolskie	966	55	7.956	6.836	744	376
Podkarpackie	1.003	107	50.218	12.927	36.364	927
Podlaskie	601	12	4.308	3.810	65	433
Pomorskie	576	43	5.393	5.223	65	105
Śląskie	917	39	6.823	4.058	2.193	572
Świętokrzyskie	468	91	12.537	10.342	1.247	948
Warmińsko-mazurskie	301	77	4.446	4.104	265	77
Wielkopolskie	1.161	247	19.271	17.351	1.036	884
Zachodniopomorskie	556	125	2.064	1.955	4	105
Razem	14.510	3.061	239.840	173.824	48.456	17.560

Aneks nr 6. Stan zachowania zabytków nieruchomych wg Raportu z 2004 r.
(z wyłączeniem zabytków archeologicznych, wielkoobszarowych, parków i cmentarzy)¹¹¹⁾

L.p.	Województwo	Nie wymagają (%)	Drobne naprawy (%)	Remont zabezpieczający (%)	Remont kapitalny (%)	Konieczne remonty (%) 5 + 6
1	2	3	4	5	6	7
1.	Dolnośląskie	7,5	38,9	19,8	33,8	53,6
2.	Kujawsko-pomorskie	12,2	34,9	28,1	24,8	52,9
3.	Lubelskie	14,7	52,8	10,8	21,7	32,5
4.	Lubuskie	3,7	55,2	13,1	28,0	41,1
5.	Łódzkie	11,0	33,7	26,4	28,9	55,3
6.	Małopolskie	9,6	38,7	28,3	23,4	51,7
7.	Mazowieckie	10,1	36,1	22,8	31,0	53,8
8.	Opolskie	1,6	43,1	6,3	49,0	55,3
9.	Podkarpackie	12,6	51,2	15,2	21,0	36,2
10.	Podlaskie	13,2	44,2	17,6	25,0	42,6
11.	Pomorskie	14,1	39,9	16,5	29,5	46,0
12.	Śląskie	8,6	40,8	17,5	33,1	50,6
13.	Świętokrzyskie	15,7	42,4	26,1	15,8	41,9
14.	Warmińsko-mazurskie	10,7	43,6	26,2	19,5	45,7
15.	Wielkopolskie	12,6	37,1	33,5	16,8	50,3
16.	Zachodniopomorskie	7,5	35,3	28,4	28,8	57,2
Średnia		10,3	41,7	21,0	26,9	

¹¹¹⁾ Źródło: Raport o stanie zachowania zabytków nieruchomych – grudzień 2004 r. oraz analiza własna DOZ.

Aneks nr 7. Analiza zabytków wpisanych do rejestru zabytków (według stanu na wrzesień 2008 r.) na podstawie badań NID ¹¹²⁾

L.p.	Województwo	Obiekty w rejestrze	Liczba obiektów zweryfikowanych	Obiekty nieistniejące	Obiekty, które utraciły wartość zabytkową
1.	Dolnośląskie	7.690	7.322	112	24
2.	Kujawsko-pomorskie	2.759	2.354	45	8
3.	Lubelskie	3.431	3.342	8	10
4.	Lubuskie	3.607	2.441	125	34
5.	Łódzkie	2.419	2.419	43	1
6.	Małopolskie	4.730	4.730	197	40
7.	Mazowieckie	6.079	5.209	124	29
8.	Opolskie	2.801	2.801	151	121
9.	Podkarpackie	3.541	3.343	123	53
10.	Podlaskie	2.108	2.108	87	46
11.	Pomorskie	2.900	2.900	86	28
12.	Śląskie	3.482	3.482	113	32
13.	Świętokrzyskie	1.469	1.354	69	26
14.	Warmińsko-mazurskie	5.407	3.933	119	46
15.	Wielkopolskie	6.615	6.212	125	33
16.	Zachodniopomorskie	3.056	2.932	53	40
Razem		62.094	56.882	1.580	571

L.p.	Województwo	Obiekty przeniesione do skansenów	Obiekty translokowane	Obiekty niezidentyfikowane	Obiekty zagrożone
1.	Dolnośląskie	4	1	13	487
2.	Kujawsko-pomorskie	1	1	7	51
3.	Lubelskie	0	0	1	54
4.	Lubuskie	8	0	46	58
5.	Łódzkie	0	7	5	18

¹¹²⁾ Stan na dzień 31 grudnia 2013 r., na podstawie analizy NID. Analizę rejestru zabytków nieruchomych prowadzoną przez NID rozpoczęto w 2008 r.; jako punkt wyjścia przyjęto liczbę obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych na koniec września 2008 r. W okresie od września 2008 r. do marca 2014 r., do rejestru zabytków nieruchomych wpisano ponad 5 tys. obiektów.

6.	Małopolskie	27	3	16	132
7.	Mazowieckie	6	6	31	118
8.	Opolskie	10	2	35	237
9.	Podkarpackie	35	16	52	196
10.	Podlaskie	5	4	11	30
11.	Pomorskie	19	6	9	211
12.	Śląskie	8	2	23	217
13.	Świętokrzyskie	38	1	3	44
14.	Warmińsko- -mazurskie	9	4	12	128
15.	Wielkopolskie	20	18	32	274
16.	Zachodniopomorskie	0	2	4	247
Razem		190	73	300	2.502

Aneks nr 8. Ewidencja zabytków archeologicznych (AZP)

Województwo	Archeologiczne Zdjęcie Polski		
	Rozpoznanie w %	Stanowiska w ewidencji	Stanowiska poza ewidencją
Dolnośląskie	95,7%	30.552	4.963
Kujawsko-pomorskie	100%	52.585	625
Lubelskie	100%	40.487	—
Lubuskie	100%	16.746	—
Łódzkie	99%	25.323	74
Małopolskie	75%	18.300	82
Mazowieckie	81%	35.166	771
Opolskie	99,33%	13.380	150
Podkarpackie	93%	21.673	46
Podlaskie	73%	17.524	84
Pomorskie	70%	32.498	—
Śląskie	80%	9.290	92
Świętokrzyskie	82%	24.783	1.720
Warmińsko-mazurskie	85%	15.764	—
Wielkopolskie	100%	70.700	—
Zachodniopomorskie	100%	44.554	—
Razem	89,56%	469.325	8.607

Aneks nr 9. Zasoby archeologicznego dziedzictwa kulturowego – kategorie nieruchomych zabytków archeologicznych¹¹³⁾

województwo	Stanowiska archeologiczne (wg kategorii)									
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
Dolnośląskie	482	29	98	2.224	—	18.397	126	223	4	32.452
Kujawsko-pomorskie	196	4	41	1.383	31	25.134	1148	1	—	53.363
Lubelskie	105	10	322	486	36	28.994	91	29	—	9.372
Lubuskie	119	64	47	1.629	3	6.147	28	—	—	8.709
Łódzkie	161	2	25	1.030	1	18.419	58	1	—	—
Małopolskie	74	7	69	210	2	6.177	25	bd	bd	11.839
Mazowieckie	112	5	85	1.961	7	21.480	618	29	—	11.234
Opolskie	114	—	5	200	—	3.650	30	2	—	6.450
Podkarpackie	126	24	210	297	—	6.952	145	—	—	13.977
Podlaskie	64	2	169	106	2	8.247	39	8.367	bd	bd
Pomorskie	277	1	219	2.498	15	16.691	124	112	—	12.547
Śląskie	87	2	1	279	—	5.817	45	30	27	3.088
Świętokrzyskie	71	—	104	318	21	8.384	16	87	4	2.416
Warmińsko-mazurskie	414	77	258	242	5	3.471	50	—	—	11.247
Wielkopolskie	422	—	240	2.215	10	68.000	230	3	—	580
Zachodniopomorskie	226	bd	38	bd	5	bd	46	—	—	—
Razem	3.050	227	1931	15.078	138	245.960	2.819	8.884	35	177.274

Stanowiska (wg kategorii): **A** – grodziska, **B** – wały obronne, **C** – kurhany, **D** – cmentarzyska, **E** – megality, **F** – osady, obozowiska, **G** – stanowiska miejskie, **H** – kopalnie, **I** – jaskinie, **J** – inne

¹¹³⁾ Według danych przekazanych przez Wojewódzkie Urzędy Ochrony Zabytków; stan na 31.10.2013 r.

Aneks nr 10. Zasoby archeologicznego dziedzictwa kulturowego – zagrożenia¹¹⁴⁾

województwo	Stanowiska zagrożone					
	A	B	C	D	E	F
Dolnośląskie	3.528	187	25.963	542	463	1.382
Kujawsko-pomorskie	24.552	1.204	4.744		354	236
Lubelskie	5.020	600	1.855	1.634	1.733	120
Lubuskie	?	1	1	–	—	—
Łódzkie	11.246	542	817	12	119	430
Małopolskie	5.808	65	2.372	216	4.348	36
Mazowieckie	9.878	685	2.323	2.478	394	901
Opolskie	100%					
Podkarpackie	1.433	395	899	292	625	110
Podlaskie	7.680	25	72	bd	86	2
Pomorskie	40%	2%	50%	3%	3%	1%
Śląskie	1.471	203	229	68	157	111
Świętokrzyskie	9.631	83	274	101	34	8.972
Warmińsko-mazurskie	572	41	730	409	152	12
Wielkopolskie	68%	1 %	20%	10%	1%	
Zachodniopomorskie		6			5	
					127	—

Stanowiska (wg zagrożeń): **A** – gospodarka rolna (rozorywanie), **B** – wydobywanie kruszyw, **C** – inwestycje, **D** – rabunek, **E** – czynniki naturalne (np. erozja), **F** – inne czynniki, **bd** – brak danych od właściwego wcz

¹¹⁴⁾ Ibidem.